BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

 1942

Anul LX. Nr. 5—6 Maiu-Iunie

BUCUREŞTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

APARE DE 6 ORI PE AN   ABONAMENTUL ANUAL 300 LEI

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

Pagina

II. RECENZII

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

AMINTIRI DESPRE EPISCOPUL MELCHISEDEC AL ROMANULUI

— La împlinirea a 50 de ani de la moartea lui —

LEGĂTURILE LUI CU CREDINCIOŞII MAI DE SEAMĂ DIN EPARHIE.

Un ierarh ca Melchisedec, cu o cultură aleasă teologică şi profană şi cu o inimă înobilată, prin simţiminte înalte creştineşti — ca un părinte sufletesc al tuturora — iubea deopotrivă, pe toţi credincioşii eparhiei sale. Uşile reşedinţii sale eparhiale erau deschise şi preoţilor şi mirenilor, cărora plecând urechea le asculta plângerile şi dorinţele, cu toată atenţiunea, dându-le poveţele de trebuinţă, scoase din bogata sa cunoştinţă şi experienţă.

Erau însă în eparhia Romanului şi personalităţi distinse, oameni aleşi, fie prin cultura şi trecutul lor, fie prin situaţia lor morală şi chiar materială, fie prin starea lor socială. Melchisedec, nu scăpa ocazia de a-i apropia şi pe aceştia şi a le da îndrumări luminate, spre a întrebuinţa talentele şi averea lor, în folosul patriei, a instituţiilor ei şi a binelui obştesc în genere.

Iată câteva din aceste personalităţi, cu cari Melchisedec se găsea în raporturi mai apropiate şi cari formau elita intelectuală a eparhiei sale:

1. *Gheorghe Sturdza.* Cuconu *Iorgu Sturdza* (cum îi zicea lumea) de la Miclăuşeni, jud. Roman. Mare boer, cu avere frumoasă, dar mai presus de acestea, un evlavios creştin şi un bărbat cult, în adevărata accepţiune a cuvântului. Frate cu Dim. A. Sturdza fost prim-ministru, şef al partidului liberal multă vreme şi secretar perpetuu al Academiei Române, până la moarte. Stătea la moşia sa, pe care şi-o cultiva singur. N-a vrut să intre în politică, deşi ar fi fost în măsură ca să ocupe demnităţile cele mai înalte. Creştin adevărat, lângă curtea sa boerească, ascunsă într'o pădure, avea biserică măreaţă, ctitorie veche a străbunilor săi, zidită din piatră şi cărămidă, pe la 1823 de către unchiul său, Dimitrie Sturdza biv vel logofăt, fiul lui Ioan Sturdza şi el biv vel logofăt, cu soţia sa Elena, născută Balş. Iorgu Sturza o restaurează în 1904 şi o împodobeşte, cu noui odoare, unele de mare preţ, aduse din Rusia. Soţia sa Maria, era fiica lui Ioan Ghica de la Ghergani (Ilfov), alt

mare boer învăţat, fost inalt demnitar şi diplomat, în timpul domniei regelui Carol I. Din casa părintească dobândise dragostea cea întru Hristos: iar ca soţie, era cucernică şi stăruitoare, îngrijind de „podoaba casei Domnului", după pilda vechilor domniţe. Împodobise biserica din Miclăuşeni cu covoare şi brodării artistic lucrate, cu mâna ei; cu sfinte veşminte, argintării şi toate odoarele de preţ, încât îţi era mai mare dragul de a le admira şi a sluji cu ele. Bogată era şi salba de la gâtul Maicii Domnului, cu bani vechi de aur şi pietre scumpe.

Ca personal bisericesc, işi alesese 3 preoţi, 1 diacon, 2 psalţi şi 2 paraclisieri, toţi plătiţi de la curtea boerească. O curăţenie exemplară înlăuntrul bisericii; iar în afară un parc splendid de flori, care se întindea până la intrarea în curtea boerească. La sfânta liturghie şi clericii inferiori se îmbrăcau în stihare bisericeşti. Slujba se făcea regulat, ca şi la episcopie. Fiecare preot îşi ţinea rândul, săptămânal. Sâmbăta se făcea pomenirea ctitorilor răposaţi, cu toată evlavia şi buna rânduială, la mormintele lor; iar Duminicile şi sărbătorile mari, slujeau în sbor. Era un cuib de evlavie şi viaţă sfântă, care răspândea mireazma duhului bisericesc, prin toate satele de prinprejur, până în depărtare.

Melchisedec obişnuia să vină adesea la Miclăuşeni, mai ales în timpul verii. Îl atrăgea, pe lângă frumuseţea locului, cucernicia acestei familii nobile, dar şi cultura superioară şi sănătoasă pe care o constatase aici, savantul vlădică. În 1883, a stat Melchisedec câteva săptămâni, în biblioteca Miclăuşeanului, cercetând opere rari, române şi străine, şi alcătuind un studiu pe care l-a publicat în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie* a lui Gr. Tocilescu, care apărea pe atunci. Melchisedec avea o mare admiraţiune pentru această familie evlavioasă şi cultă, dar şi Georges Sturdza— cum iscălea el — avea un adevărat cult pentru Melchisedec. Era firul dragostei, pornit din credinţa creştină, care-i lega împreună; era şi cultura profundă şi sănătoasă, care-i atrăgea, ca un magnet, pentru a fi cât mai mult la un loc. Printr'o notiţă, la prefaţa predicilor sf. Ioan Hrisostom, traduse de Melchisedec din limba germană, îl caracterizează astfel: „*Ea mi-a fost recomandată de stimatul Domn George Sturza Miclăuşanu, o persoană distinsă, prin excepţională cultură intelectuală şi morală, prin întinsă erudiţiune, prin devotamentul său către sfânta Biserică ortodoxă şi prin virtuţile adevăratului boer român, clironomite dela părinţii săi, păstrate cu pietate, desvoltate prin cultură şi aplicate la viaţa practică*".

În aceiaşi stimă şi afecţiune se găsea Melchisedec şi cu

boeroaica *Elena Sturdza*, mătuşa lui George Sturdza, de la Dulceşti (jud. Roman) precum şi cu alţi proprietari mari, ca de pildă:

2. *Panaite Donici*, mare proprietar de la Valea Ursului (jud. Roman), fost ministru. Acesta, la indemnul lui Melchisedec, a înălţat o biserică monumentală, in satul nou, ce se intemeiase atunci, numit „Regina Elisabeta", dincolo de podul de peste râul Moldova, pe care a şi inzestrat-o şi a impodobit-o, după toată buna rânduială, ca să fie de pomenire pentru neamul său, — cum se vede şi astăzi.

3. *Ioan Costache Agarici* alt mare proprietar de la Roman, tot după indemnul lui Melchisedec, dărueşte Academiei Române moşia sa Moara-Grecilor, şi Muntenii-de-sus de lângă Vaslui, 1600 fălci, cu condiţiunea, de a se infiinţa, pe acea moşie, la Moara Grecilor, o şcoală sătească, ceea ce Academia a infăptuit, infiinţând o şcoală, care-i poartă numele: *„Şcoala Ioan Costache Agarici din Moara-Grecilor"*. Şcoala aceasta este după sistemul şcoalelor profesionale, cu internat şi un program practic agricol, invăţându-se şi din meşteşuguri, acele ce sunt de prima necesitate pentru agricultură. Mai pune la dispoziţia şcolii 20 ha. de pământ, cel mai apropiat de şcoală, care a fost instalată in casele moşiei, cu atenansele şi grădinile ei, pentru ca venitul acestui pământ, să fie tot in folosul şcolii. Fapte de mare importanţă pentru incurajarea şi desvoltarea economiei rurale, mai ales pe acele vremi.

Aceiaşi influenţă, de folos pentru viitorul ţării, o exercită Melchisedec şi faţă de marii proprietari, din celelalte judeţe ale eparhiei sale, ca de pildă:

4. *Tache (Dimitrie) P. Anastasiu*, mare proprietar din Tecuci, care institue Academia Română, ca legatară universală, pe toată averea sa mobilă şi imobilă, cu indatorirea de a infiinţa două şcoli una la moşia sa Călmăţui, şcoală primară după programa statului şi o şcoală de meserii, de agricultură sau de comerţ, după cum va crede mai nemerit, la moşia Ţigăneşti, in casele gospodăreşti de acolo, unde vor fi primiţi absolvenţii de la Călmăţui, cum şi acei din şcoala comunală de la Ţigăneşti, cari se vor distinge la invăţătură. Dintre ei, Academia va trimite pe cei dintâi premianţi in străinătate, pentru perfecţionare. Se înţelege uşor că aceste şcoli, poartă până in ziua de astăzi numele donatorului: *„Tache Petre Anastasiu"*.

5. De asemenea era in legături sufleteşti, de cordială stimă, cu intelectualii jud. Bacău: Generalul G. Leca, Ghica Comăneşteanu, Rosetti-Teţcanu; cu cei din jud. Putna: Gh. Apostoleanu, Săvianu, Voinov, Pruncu, Simeon Guriţă etc. Pe toţi ştia el să-i apropie şi

să-i indemne la acte de pietate şi patriotism, după cum făgăduise încă dela alegerea sa ca episcop al Romanului, prin următoarele cuvinte, rostite în catedrala episcopală: „Pe calea faptelor bune, noi, totdeauna ne vom întâlni. Domnia Voastră veţi avea în mine un amic nedeslipit şi serv al datoriilor sale, şi eu, in Domnia Voastră, fraţii şi amicii mei cei iubiţi".

6. *Ioan Stroe*, propietar din comuna Pănceşti, jud. Roman era un bărbat foarte evlavios. Inalt şi voinic, tipul răzeşului înstărit. Se scula Duminica de dimineaţă, punea caii la trăsură şi pleca la Roman, spre a asculta sfânta liturghie, în catedrala episcopiei. Frumuseţea slujbelor, care se săvârşeau la episcopie, il captivase. Sosea înainte de sfânta liturghie şi după ce se închina la sfintele icoane, venea la strana arhierească şi făcea metanie; iar Melchisedec il binecuvânta. Om in vârstă, stătea in picioare, in partea dreaptă a bisericii, spre strana episcopală, până la sfârşitul slujbei. Adesea Melchisedec il poftea la dânsul, după ce se termina sf. liturghie, la o dulceaţă şi cafea, cu care ocazie îşi deschidea sufletul şi spunea impresiile şi dorinţele lui. N'avea copii şi de aceea era nemângâiat, mai ales că-i murise şi soţia. Melchisedec il povăţueşte să facă o biserică in satul lui, spre veşnică pomenire. Bătrânul Stroe il ascultă şi prin 1887 — 88, biserica din Pănceşti, cu hramul Sfânta Treime era gata, frumos împodobită şi înzestrată cu odoare preţioase. Vine la Roman şi pofteşte pe Melchisedec, să meargă ca s-o sfinţească. Era Luni, după Dumineca mare, sărbătoarea „Sf. Treimi", hramul bisericii. Zi frumoasă de vară, cu soare şi câmpul înflorit. Trăsurile cu personalul episcopiei plecară dis-de-dimineaţă. In una din trăsuri se găsea şi scriitorul acestor rânduri, în calitate de canonarh şi cântăreţ. A fost o sărbătoare bisericească rară, cum nu se mai văzuse prin părţile locului. Melchisedec cu Ioanichie Flor Băcăoanul au fost întâmpinaţi in cale de călăreţi, cu fastul obişnuit in asemenea împrejurări. Locuitorii din toate satele invecinate se adunaseră la Pănceşti, ca să ia parte la sfinţirea bisericii vestitului şi evlaviosului proprietar Ioan Stroe.

Personalul episcopiei, cu protoiereul de Roman Econ. Ioan Constantinescu şi mulţi preoţi, adunaţi din satele vecine, având in frunte pe Ioanichie Flor Băcăoanul — un eminent slujitor bisericesc — în asistenţa vlădicăi Melchisedec, săvârşesc slujba sfinţirii, cu un fast neintrecut. Cântăreţii şi preoţii se intrec in executarea sfintei slujbe, in admiraţia mulţimii credincioşilor. Un suflu de evlavie se împrăştie in sufletele tuturor. Diaconul Gr. Nicolau

şi părintele Isidor Buşilă arhidiaconul atrag atenţiunea credincioşilor, prin frumuseţea vocilor şi evlavia cu cari rosteau ecteniile; iar psaltul Grigoriţă Popovici, punea pe toţi in uimire, prin frumuseţea şi înălţimea vocii sale. Frumos cântau şi protoiereul Ioan Constantinescu, ca şi preotul satului Grigoriu, care avea o voce ca de clopot. Fusese mai nainte canononarh la episcopie şi cunoştea bine cântările bisericeşti. Melchisedec era încântat de frumuseţea acestei slujbe dumnezeeşti. Cuvântarea arhiereului Ioanichie de la sfârşit a stors lacrimi din ochii tuturor, în frunte cu evlaviosul bătrân, ctitorul Ioan Stroe. Melchisedec binecuvintează mulţimea creştinilor şi sărută pe ctitor. Par'că văd cum stătea lumea în genunchi la ieşirea vlădicăi din biserică, condus in cântări duhovniceşti, până la casa ctitorului proprietar. Aici a urmat masa invitaţilor boeri din Roman, cu personalul bisericesc al episcopiei, şi alţi preoţi şi săteni, având în frunte pe vlădică şi pe ctitorul Stroe

La întoarcere, Grigoriţă psaltul cu diaconul Grigore Nicolau şi scriitorul acestor rânduri, am plecat cu prima trăsură. Ajungând în mijlocul unei păduri, ne-am oprit puţin, într'o poiană, ca să se mai odihnească caii. Psaltul Grigoriţă, mişcat de frumuseţea locului, de mirosul florilor şi cântecul privighetorilor, a cântat şi el, împreună cu părintele Nicolau, troparul praznicului: „Bine eşti cuvântat, Hristoase Dumnezeul nostru, cela ce prea înţelepţi pre pescari i-ai arătat, trimiţându-le lor Duhul Sfânt şi printr'înşii lumea ai vânat...", apoi un „axion" glasul al 7-lea in octavă: „Vrednică eşti cu adevărat..." şi în urmă, aducându-şi aminte de vremile trecute, începe a cânta, tot în octavă, secundat de părintele Grigore Nicolau, un cântec bătrânesc.

Cânta de răsuna pădurea şi clocoteau văile, până'n depărtare. Melchisedec a mai rămas la Pănceşti, până spre seară, punând la cale pe ctitor, pentru asigurarea pe viitor a ctitoriei sale

Proprietarul Ioan Stroe, ascultând de povaţa episcopului Melchisedec, şi după dorinţa inimii sale, înzestrează ctitoria sa şi asigură traiul personalului bisericesc, cum rar ctitor a mai făcut pentru fundaţia sa, zicând în testamentul său din 15 Iulie 1897: „Prima şi cea din urmă a mea mulţumire sufletească este, ca biserica cu hramul „sf. Treimi", ce cu ajutorul şi voinţa lui Dumnezeu am clădit-o din temelie, şi am dotat-o cu toate cele necesare în interior, cu mijloacele mele proprii, in anii 1887 şi 1888, pe proprietatea mea, din comuna Pănceşti, jud. Roman, *să existe... pentru vecie, prin o îngrijire şi întreţinere deosebită*; iar serviciul divin, să se oficieze de către liturghisitori cu *instrucţiune*.

după starea de cultură şi *progresul ce țara face, din zi in zi*".

În acest scop inzestrează biserica cu 300 fălci de pământ, din moşia sa, incepându-se măsurătoarea de la biserică împrejur până se vor complecta cele 300 fălci. Din venitul aceştei moşii urma să se plătească 2 preoți, 2 cântăreți şi 1 paracliser. Tot de aci să se întreţină biserica cu unt-de-lemn şi cele necesare cultului. Se va sluji şi hramul şi se va face un parastas, cu sobor de preoți, la 7 Ianuarie, patronul ctitorului. În fiecare an, se vor depune 300 lei la casa de Depuneri ca *fond de întreținere* şi se vor da 200 lei sfintei episcopii de Roman pe fiecare an, cari se vor întrebuinţa de către prea sfinţitul episcop..., la trebuinţele bisericii episcopiei, după cum se va crede, pentru pomenirea mea şi a neamurilor mele".

Pe lângă aceste 300 fălci mai lasă 25 fălci, pentru folosința servitorilor bisericii, pământ de arătură şi fâneţ, precum şi casele sale de locuinţă cu atenansele din prezent, şi acele ce se vor mai construi, ca să locuiască in ele personalul bisericesc. Executorii testamentari, — cu deplină încredere — au fost aleşi protoiereul jud. Roman, Econ. Ioan Constantinescu, şi rudele sale Radu Simulescu şi căpitan Al. Bădărău, cu dreptul de a numi fiecare o persoană, care să-i inlocuiască după moarte ; iar ca persoană inaltă de control sunt rugaţi a fi „*episcopii*, ce, cu timpul vor fi aleşi de țară şi *chemați la scaunul sfintei episcopii de Roman*" [1].

Iată marea încredere şi chipul cum ştia Melchisedec a apropia de biserică, pe proprietarii evlavioşi şi cu frica de Dumnezeu, spre înflorirea bisericii noastre ortodoxe strămoşeşti şi a neamului românesc în general.

7. *Vasile Alexandri.* Cu poetul de la Mirceşti, Melchisedec era in strânsă prietenie, şi in calitatea de părinte sufletesc, dar şi ca colegi la Academia Română. Alexandri stătea prin străinătate, ocupând însărcinări şi slujbe diplomatice, multă vreme ministru plenipotenţiar al României la Paris. Când venea însă la moşia sa de la Mirceşti, se oprea şi pe la Roman, ca oaspe al episcopului Melchisedec. În vara anului 1889, am avut şi eu ocazia, ca să merg la Mirceşti, împreună cu Melchisedec şi să-l văd pe Alexandri, la gospodăria lui.

Era o zi frumoasă, liniştită, cu soare. V. Mandinescu, directorul cancelariei episcopiei, mă chiamă de la cancelarie, şi mă trimite ca să aduc pe Iosub, birjarul cel mai renumit din Roman, care avea nasul cârn. Vin îndată, cu dânsul dinapoi. Mandinescu

1. Biserici cu averi proprii, seria III-a. Bucureşti 1916., p. 151—152.

îi spune ca, la ora 3 p. m. să vină cu cupeul cu 4 cai, gata, pentru a merge la Mircești, la Vasile Alexandri.

Câte parale? îl întreabă Mandinescu. El răspunde un preț exagerat. Atunci Mandinescu, mi-aduc aminte că i-a zis: „Măi Iosube! Tu, dacă n'ai nas, n'ai nici obraz?" Și în sfârșit, l-a angajat, știind Iosub că Melchisedec îi mai arunca și un bacșiș, peste învoiala cu Mandinescu, care era mai strâns la pungă.

La ora 3, cupeul cu 4 cai, cu clopote la gât, înhămați buziș, era la scara casei lui Melchisedec, gata de drum. Iese Melchisedec cu Mandinescu după dânsul și se urcă în cupeu. Era îmbrăcat în haine subțiri de vară, cu pălăria de pae de panama pe cap și cu mătăniile de chihlimbar în mână. Mandinescu avea și o gentuliță în mână. La un semn a lui Mandinescu, mă urc și eu pe capră. Iosub cârnul strânge hățurile și dă drumul cailor la drum: Hi moi! Caii încep la fugă, îndreptându-se spre poarta episcopiei și de aci prin oraș, spre Mircești. Eu eram tare fericit. Stăteam sus la aer, unde adia vântul și era răcoare. În cupeu era mai cald, fiind o zi cu zăpușeală. Mergeau caii de rupeau pământul. În urmă se ridica colbul până sus, de nu se mai vedea nimic.

Călătoria cu automobilul de astăzi este destul de comodă, n'avem ce zice; dar și cu cupeul sau caleașca cu 4 cai, înhămați buziș sau doi câte doi înaintași, cu clopote la gât și clopoței la hamuri, în fuga năprasnică a telegarilor, era cât se poate de plăcută. Mergeau caii de par'că sburau. Iosub cârnul, numai ocolea biciul pe deasupra lor și câte odată, plesnea, de-i deștepta la drum. Nici n'am băgat de seamă când am călcat calea jumătate. Aici, la izvoare ne-am oprit și ne-am scoborît la fântâni. Mandinescu a scos din gentuliță un pahar și răcindu-l cu apă, din fântâna cea mai curată, l-a umplut și l-a dat lui Melchisedec, cu o bucățică de zahăr. A băut apoi și Mandinescu. Eu n'am avut nevoe de pahar, m'am aplecat și am băut apă deadreptul de la izvor. Iosub birjarul, a șters și el caii de sudoare și apoi am plecat înainte. Când ne pogorîm de la gara Mircești în vale, spre curtea poetului, o vijelie, ca din senin, s'a stârnit, de se ridica colbul până'n nori. Iosub a dat vânt cailor, ca să nu ne-apuce ploaia pe drum, căci atunci era mai rău, pentru noi mai ales depe capră, decât celor din cupeu.

Când am intrat în curtea lui Alexandri, și s'a oprit cupeul la scară, picături mari de ploae au început a împroșca, vestind o ploae torențială. A ploat, o ploae repede, dar curată, care a răcorit văzduhul. Melchisedec întâmpinat de familia lui Alexandri a intrat în salon și a fost tratat după cuviință, între altele cu ceai, cum

ştia Alexandri că obişnuia el. Mi s'a adus şi mie un ceai in antreu unde am stat, până la ieşirea lui Melchisedec. Din felul cum a fost primit la sosire şi despărţirea la plecare, am inţeles consideraţia, respectul şi dragostea ce avea poetul şi familia sa, către persoana vlădicăi Melchisedec, sau a „prelatului de la Roman", cum i se mai zicea de mulţi dintre intelectualii depe atunci. Către seară, pe răcoare am plecat spre casă, cu ducipalii lui Iosub birjarul, acum odihniţi şi răcoriţi. Atunci am văzut şi eu pe bardul de la Mirceşti, ale cărui poezii le cunoşteam din Seminar şi multe din ele le invăţasem pe dinafară, încă din clasele primare şi le recitasem la serbări şcolare şi la examene.

Raporturi cordiale între Melchisedec şi Vasile Alexandri au fost in tot timpul vieţii lor. Ca dovadă, reproduc următoarea corespondenţă dintre dânşii, pe când Alexandri era ministru la Paris.

Iată chipul familiar, cum i se adresează Melchisedec:

Roman, 1885, Dec. 28.

Cucoane Vasilică!

Mai intâi de toate, Vă urez, ca anul nou 1886, carele peste câteva zile soseşte şi la noi — dupăce a venit mai întâi pe la Domnia-Voastră, la Paris — să vă găsească sănătos. Şi mai doresc, ca el să Vă aducă toată fericirea, posibilă pe pământ, pentru omul cuminte şi să fie urmat de mulţi ani, fericiţi. Tot aşa doresc şi cucoanei Paulinei....." urmează recomandarea iconomului Ioan Severin, cleric de seamă, care fusese numit superior al bisericii ortodoxe române din Paris, şi termină astfel: „Rog pe Dumnezeu să mă ajute, ca să vă mai pot vedea, cu pace şi cu sănătate.

Al Domniei-Voastre, părinte sufletesc, amic şi servitor,
MELCHISEDEC.

Iată şi răspunsul lui V. Alecsandri la această scrisoare:

Prea sfinţite Părinte şi coleg!

Sfinţia Sa, protoereul din Galaţi, părintele Severin, sosit la Paris, ca să înlocuiască la capela română pe arhiereul locotenent al eparhiei Romanului, părintele Clinceanu, mi-a adus scrisoarea, prin care mi-l recomandaţi şi în care am găsit cele mai călduroase urări de anul nou, pentru soţia mea şi pentru mine.

Vă mulţumesc din suflet, pentru aceste amicale felicitări; şi eu, ca coleg de Academie, Vă doresc pe lângă deplina sănătate,

acel belşug de lucrări interesante şi folositoare, de cari aţi dat atâtea probe până acum.

Poetica podoabă a naturii ce se desfăşoară sub ferestrele episcopiei şi liniştea de care vă bucuraţi in ea, vor intreţine focul sacru al activităţii literare şi arhiologice, de care sunt lipsiţi prea mulţi din membrii Academiei noastre.

Eu insumi, de când mă aflu in Paris, cu insărcinarea de ministru plenipotenţiar, nu mai simt tragere de inimă spre câmpul larg al poeziei. Biata muză doarme in sânul portofoliului ministerial, sub un teanc greu de note diplomatice. Sper insă, că se va trezi din letargie, pe la inceputul primăverei, când incep mugurii a se deschide. Orcum să fie, ca diplomat şi ca poet, sunt fericit de a mă semna

Al Prea Sfinţiei Voastre, plecat fiu sufletesc şi devotat coleg.
V. ALECSANDRI [1]

Astfel am cunoscut şi eu, pentru intâia oară, pe Vasile Alexandri, graţie vizitei ce i-a făcut episcopul Melchisedec, la conacul moşiei sale de la Mirceşti, pe care acum il are sub ingrijire Academia Română, infiinţând intr'ânsul un muzeu, cu obiectele de artă ale poetului.

Nu vă inchipuiţi, ce fericit am fost, in entuziasmul tinereţii mele, ca să văd, in carne şi oase, pe poetul, pe care noi şcolarii il proslăveam, recitându-i poeziile sale; pe bardul de la Mirceşti, care a fost caracterizat de Mihail Eminescu in *Epigonii*, prin următoarele versuri:

Şi-acel rege-al poeziei, veşnic tânăr şi ferice.
Ce din frunză iţi doineşte, ce cu fluerul iţi zice.
Ce cu basmul povesteşte — veselul Alexandri.
Ce'nşirând mărgăritare, pe a stelei blondă rază.
Acum secolii străbate, o minune luminoasă.
Acum râde, printre lacrimi, când o cântă pe Dridri.

Academicianii stimau şi iubeau mult pe Melchisedec, ca cel ce era unicul episcop printre dânşii, apreciat ca mare erudit şi om de ştiinţă. Iată ce scria marele filolog şi istoric B. P. Haşdeu despre dânsul, in 1892, in *Revista nouă*: „Episcopul Melchisedec, fără indoială, a fost *bărbatul cel mai cu ştiinţă*, dintre prelaţii noştri contimporani, şi locul său in Academia Română nu e o

1. Vezi lucrarea mea: *Biserica ortodoxă română din Paris*, Bucureşti 1941, p. 123—4.

simplă convenienţă politică sau greşală de adresă. I se cuvenea lui, în toată puterea cuvântului. In episcopul Melchisedec strălucea munca literară; iar ca academician va rămâne in tot dreptul în *panteonul nostru naţional*". pentrucă alegerea lui ca membru activ al Academiei Române, nu s'a datorat nici numelui său de familie, nici vre-unei influenţe lăturalnice, ci numai personalităţii lui şi valoarei reale a operilor pe cari le-a conceput şi publicat".

Este de notat de altfel, că dintre membrii ierarhiei inalte ai Bisericii ortodoxe române din regat, numai Melchisedec a fost membru activ al Academiei române, iar dintre cei de peste munţi, Nicolae Popea, episcopul Caransebeşului(† 1908), şi Nicolae Colan, episcopul Clujului, ales membru activ în sesiunea actuală (1942).

In foarte bune raporturi, se găsea Melchisedec şi cu alte personalităţi, mari proprietari şi evlavioşi creştini, ca de pildă, N. Răznovanu, mare proprietar de la Roznov (jud. Neamţ) şi soţia sa Ruxandra născută Calimah, cari avea o mare admiraţie pentru persoana lui Melchisedec. De asemenea distinsul ostaş, generalul Racoviţă din Iaşi, când venea pe la Roman, în inspecţia oştirii, trăgea la Melchisedec. Dar şi Melchisedec când se ducea la Iaşi era musafirul generalului. Următorul fapt s'a păstrat multă vreme, în memoria Ieşenilor: La 1887, când s'a sfinţit mitropolia din Iaşi, la care a luat parte şi regele Carol I cu suita sa, se adunaseră la Iaşi multă lume, in cât nu se mai găseau trăsuri, cari se transporte pe invitaţi până la mitropolie. Veneau episcopii, miniştrii, deputaţii, senatorii şi alţi demnitari, unii pe jos, iar alţii in câte o trăsurică, trasă de un cal ogârjit, din cari aveau ovreii din Iaşi pe piaţă pe atunci, de — ţi era mai mare ruşinea. Deodată apare şi un cupeu elegant, tras de doi cai albi, de sburau în nori, şi se opreşte în faţa mitropoliei. Era cupeul generalului Racoviţă, care aducea pe episcopul Melchisedec al Romanului. Îndată ce s'a oprit, Iancu — omul lui de serviciu îmbrăcat în haine noui, de-l puteai confunda cu cine ştie ce demnitar — s'a coborât repede depe capră şi deschizând uşa cupeului, l-a ajutat la coborâre, urmându-l. Era chestiune de prestigiu şi de cinstirea demnităţii şi a persoanei prelatului de la Roman. Multă vreme s'a comentat acest fapt, de către ceilalţi episcopi şi de lumea ieşană. Aşa ştia Melchisedec să se impună şi să-şi păstreze demnitatea sa, de inalt prelat în faţa lumii.

Vara, mai ales, veneau mulţi bărbaţi de seamă pe la Roman şi erau musafirii lui Melchisedec. Mi-aduc amine de G. Sion, V. A. Ureche, profesorul de latineşte de la Iaşi, Stoica, jurnalistul Mi-

Ione Lugomirescu (Baba Novak) de la „Epoca", care sta câte o dată 3-4 săptămâni la Roman. Era omul de incredere a lui Melchisedec și vajnic luptător impotriva incercărilor papistașilor de a face propagandă printre ortodoxi. Distins gazetar. Omul de casă a lui N. Filipescu, marele naționalist și infocat luptător pentru ortodoxie și patriotism. Se zicea că ar fi fost preot ortodox în Ardeal, de unde fiind prigonit de papistași, s'a refugiat în București și făcea gazetărie naționalistă.

Mai venea Papadopol Callimah, istoric, membru al Academiei Române, Gavril Muzicescu de la Iași, fost ucenic al său de la Ismail. Intr'o vară a venit și cu 2 fiice ale lui și fiindcă corul episcopiei era in vacanță, a cântat Muzicescu cu fetele lui și psaltul Grigoriță, improvizând un cor admirabil. Dintre ierarhi, in vremea cât am stat eu la Roman (1888-1890), n'a venit decât Ghenadie Petrescu, episcopul de Argeș, (ajuns in urmă mitropolit primat), căruia Melchisedec i-a făcut o strălucită primire. Ca oaspete, i-a dat locul de cinste, stând in biserică, in strana rezervată pentru mitropoliți și M. S. Regele. Mi-aduc aminte că era un bărbat inalt și foarte impunător. Îmbrăcat in strae de mătasă, cu crucea și engolpionul strălucind pe piept și cu multe decorații.

Mai venea Grigore Crețu, profesor de limba română la liceul Matei Basarab. Acesta ținea in căsătorie pe o nepoată a lui Melchisedec, cucoana Irina, fiica sorei lui, cucoana Elenuța, fosta soție a răposatului protopop, numit cu concurs, G. Popescu de la Huși, care rămânând văduvă, stătea acum cu Melchisedec in palat, purtându-i de grije, ca o soră devotată și bună gospodină. Acest Gr. Crețu era un distins cărturar și pasionat cercetător de acte vechi și inscripții de pe cărțile de ritual, pe cari le citea cu îndămânare, de și era miop. Se potrivea cu Melchisedec și de acea era apreciat și iubit de el. Mai avea cucoana Elenuța copii, dar nu-i primea Melchisedec pe la episcopie, fiindcă nu-l ascultaseră, ca să invețe carte, după cum ii îndrumase el; căci Melchisedec iubea și ajuta numai pe acei ce se sileau pe calea științei și a învățăturilor, după cum zice in testamentul său: „*Am iubit știința și pe oamenii devotați ei, și am urît ignoranța și pe apărătorii ei.* Vocațiunea mea, in lumea aceasta, nu a fost ca să muncesc și să *mă îngrijesc pentru căpătuirea rudelor mele după trup*, ci pentru *marea mea familie duhovnicească*, care este *Biserica și fii ei cei credincioși*".

† Dr. VENIAMIN POCITAN PLOEȘTEANUL
Vicar Patriarhal

EPISCOPUL MELCHISEDEC

LA 50 DE ANI DE LA MOARTEA LUI.

Sâmbătă 16 Maiu 1942, dimineața, s'au împlinit 50 de ani de când a trecut în pace către Domnul episcopul de Roman Melchisedec. Cu acest prilej, lumea și-a adus aminte de el. La mormântul lui în orașul Roman, unde a fost îngropat după a sa dorință într'o grădină plină de flori și înviorată de sburdările copiilor atât de iubiți de el, s'a făcut slujbă de pomenire; revista episcopiei Romanului i-a închinat un număr întreg, lui învățatul și limpede-scriitorul episcop. Academia Română, al cărei membru activ prețuit a fost din anul 1870 până la moarte, l-a cinstit într'o ședință intimă prin glasul istoricului Ioan Nistor. Iar societatea de Radiodifuziune a căutat să spună numeroșilor săi ascultători cuvânt de laudă întru amintirea acestui ales fiu al neamului nostru și al bisericii noastre. Să ne fie deci cuvântul pe scurt despre viața și faptele lui.

Melchisedec a fost fiu de preot de țară; născut în satul Gârcina, un ceas pe jos de la orașul Piatra din județul Neamț, acum 119 ani, adică în anul 1823 Fevruarie 15. Au fost 15 copii acasă, toți învăluiți de dragostea unei mame puternic credincioase și larg ajutătoare a aproapelui; de la ea au moștenit copiii simțul credinței și iubirei de alții.

Dintre acești copii numeroși, Mihail — acesta a fost numele de mirean al viitorului episcop —, a dobândit de la Dumnezeu daruri multe; între ele și darul învățăturii. Și cu acest dar ajunge el în seminarul de la Socola, unde după isprăvitul învățăturii de șapte ani, — trăia încă atunci și cu ochiu de părinte privea școala întemeietorul ei mitropolitul Veniamin Costache —, ajunge tinerelul Mihail Ștefănescu profesor la această școală, și intră în călugărie. schimbându-i-se numele din Mihail în Melchisedec. Îndemnător spre călugărie i-a fost directorul școalei Filaret Scriban. Și cât a fost profesor începător, i s'a deschis tânărului călugăr Melchisedec mintea, dobândind prin citanie cunoștințe multe și felurite; iar inima lui s'a încălzit de focul credinței. Căci nu cunoaștem scrisoare mai mângâietoare ca aceia pe care Melchisedec o trimite părinților săi, căutând să-i mângâie pentru pierderea fiului lor și fratelui său Gheorghe, mort în seminar și îngropat acolo departe

de părinţi. Credinţa caldă in nemurirea sufletului se intovărăşeşte cu lacrima duioasă de frate iubitor, in această scrisoare.

Şi dorul de carte cât mai multă, il mână pe Melchisedec spre şcoala teologică vestită de la Chiev, şcoală infiinţată de genialul mitropolit Petru Movilă, român de neam, puternic luceafăr al creştinilor ortodocşi din impărăţia vecină şi din ţările vecine. Aici in Chiev şi-a imbogăţit Melchisedec cunoştinţele mai mult decât cerea şcoala, şi nume bun spre cinstea noastră a lăsat in această academie teologică movileană. Chipul lui a fost aşezat lângă al lui Petru Movilă in sala cea mare a şcoalei.

Întors in ţară, profesor a fost iarăşi la Socola şi bune cărţi de şcoală a scris, şi bine a indemnat pe elevii sârguincioşi. Iar când fu să se intemeieze seminar nou la Huşi, pe Melchisedec l-au pus director şi profesor aici; şi din nimic şcoală bună a intemeiat, căci pe lângă cărturărie avea el şi darul, mai rar la noi, al gospodăriei. Şi de aici tot mai sus s'a urcat, că dându-ni-se trei judeţe din Basarabia răpită, trebuia aici om cu multe bune insuşiri care să indrumeze viaţa creştină şi viaţa şcolărească. De aceia in Ismail ca episcop nou trimes a fost Melchisedec; şi din anul 1864 până la 1878, când iarăşi a doua oară ne fu răpită Basarabia aceasta de jos, a făcut Melchisedec treabă foarte bună acolo. A infiinţat şcoli, a ridicat biserici, a cercetat sate şi oameni, a crescut numele bun al neamului românesc cu ştiinţa lui şi cu purtarea lui. Din şcoala lui de la Ismail au ieşit conducători ai statului vecin bulgar, a ieşit vestitul muzicant Gavriil Muzicescu ca şi vieţuitorul până ieri Moise Pacu. Când armatele noastre au intrat biruitoare in Basarabia in anul 1918, le-au intâmpinat şi preoţi români crescuţi şi sfinţiţi de Melchisedec.

Mutat de aici la episcopia Romanului, Melchisedec a urmat pe aceleaşi căi; a dat viaţă nouă episcopiei şi a mărit numele bun de episcop român invăţat şi gospodar. Căci din dărâmăturile clădirilor a ridicat case gospodăreşti şi a schimbat in raiu grădina episcopiei ce se coboară spre intâlnirea Moldovei cu Siretul. A durat casă frumoasă pentru seminarul de aici. A cunoscut lume, şi de sus şi de jos. Toate neamurile din Roman il iubiau şi se mândreau cu el. Şi cum oamenii mari ştiu să-şi aleagă impreună-lucrători care cu totul se leagă de mai marele lor, aşa şi Melchisedec şi-a strâns la Roman lucrători harnici in via Domnului: de la grădinarul francez priceput la pomi roditori şi la flori, până la călugărul care toată ziua lucra in grădină cu foarfecele in mână, până la seminaristul cu condeiu frumos incântat că şi el

la ştergerea hotarului de la Milcov. Şi nu era uşor să spui atare cuvânt căci Unirea avea duşmani şi inlăuntru şi in afară. Melchisedec însă nu s'a temut şi cu drept cuvânt il socotim ca o piatră de temelie la clădirea Unirei Principatelor Române. Când a fost vorba de secularizare. adică de luarea averilor mănăstireşti din mâna Grecilor, Melchisedec, bunul patriot, a ajutat iarăşi in comisia numită pentru aceasta; şi încă mai mult ca ceilalţi căci el cunoştea bine viaţa mânăstirilor şi nu se gândea decât la binele obştesc. Se povesteşte că la o mănăstire egumenul grec nu a vrut să dea cheile sertarelor cu acte de moşii şi inventare de avere. ci le-a aruncat la icoana Maicii Domnului în biserică zicând: „Nu cereţi de la mine nimic, averea este a Maicii Domnului. vorbiţi cu dânsa". Iar Melchisedec face metanie la icoana Maicii Domnului şi, după ce o priveşte lung in tăcere, se intoarce către egumen şi-i răspunde: „Am grăit cu Maica Domnului şi iată ce mi-a spus: aţi mâncat destul, voi Grecilor până acum. De aici inainte să mai mănânce şi fiii acestei ţări". Şi intinzând mâna a luat cheile şi deschizând sertarele a inceput inventarierea. Rău i-a părut lui numai de aceia că guvernul român nu s'a ţinut de cuvântul dat la inceput, ca să intocmească din averea mânăstirilor un fond pentru ajutorarea vieţii bisericeşti.

Şi iarăşi când fu vorba să dobândim de la patriarhia din Constantinopol autonomia bisericii noastre române, tot Melchisedec a fost acela care prin studiile lui şi prin numele lui de mare cărturar şi de vestit episcop a ajutat din plin la aceasta. Patriarhia n'a avut ce răspunde la intâmpinarea lui care nu pleca din răzvrătire impotriva ortodoxiei ci tocmai ţintea la intărirea ei prin viaţă liberă creştină in staulul larg al bisericii lui Hristos.

Căci puternic apărător al ortodoxiei a fost Melchisedec. Credinţa lui că adevărata biserică este cea ortodoxă i-a dat tăria să atace biruitor orice confesiune, fie cât de puternică, atunci când pe căi piezişe ea se furişa în ogorul ortodoxiei. Şi pentru apărarea ei nu căuta sprijin in afară, nu se uita peste gard, aşteptând şi cerând amestecul vecinului in gospodăria noastră, aşa cum au făcut alţii. El a ştiut să impace ortodoxia cu patriotismul.

Şi iarăşi, dacă sinodul nostru a avut nume bun şi legi şi regulamente bune. apoi să se ştie că Melchisedec este autorul sau inspiratorul lor. După ce a plecat el, a trebuit să aşteptăm mult până să se ivească un altul priceput şi muncitor ca el.

Iar de adânca lui invăţătură ce să zicem. Că iată nu se găsesc astăzi invăţaţi să inoiască cunoscutele lui Cronici a Huşilor

copia manuscrise de ale lui Melchisedec, până la directorul de episcopie care din când în când amintea lui Melchisedec cel cu mâna largă la ajutorarea celor lipsiţi că pe fundul lăzii n'au mai rămas bani.

Şi episcopul Melchisedec găsea timp să citească şi să scrie cărţi temeinice, folositoare şi azi, să călătorească în eparhie şi pe la mănăstiri pentru strângere de izvoare trebuincioase istoriei noastre, să vină la Academia Română unde sfaturile şi comunicările lui erau preţuite, să împodobească frumos banca prelaţilor în senatul ţării; şi să dea strălucire şi viaţă vie sinodului românesc.

Dar în lume sânt şi oameni răi, care nu se bucură de binele făcut de alţii şi caută să-i împiedice de la înfăptuirea lui; ba mai mult, încearcă să răstoarne binele şi să amărască pe făptaşul lui. Aşa şi cu Melchisedec. S'au găsit oameni şi între mireni, dar mai ales între clerici, care i-au pus piedici în calea binelui şi i-au răstălmăcit cuvintele. Îi supăra numele lui bun şi bunele lui fapte. A răbdat el câtăva vreme, căutând să le arate adevărul şi să-i biruiască cu vorba bună. Dar chip n'a fost. Şi atunci în faţa celor ce-l învinuiau pe nedrept a zis cu lacrimi în ochi: „De astăzi înainte nu voiu mai călca în această adunare. Nici o mulţumire nu mai sper aici. De-ar veni dulcea primăvară să mai văd florile şi pe copii jucându-se în grădina episcopiei". Şi ca izgonit a plecat la Roman. Iar amărăciunile acestea i-au scurtat viaţa căci la şase luni după izgonire a trecut către Domnul în ziua de 16 st. v. ale lunei Maiu din anul 1892. Aşa s'a stins această făclie a bisericii noastre.

Dar vor zice cinstiţii cititori: — Frumoasă şi plină viaţă; însă am vrea să cunoaştem şi foloasele statornice rămase bisericii şi neamului de pe urma strădaniei lui Melchisedec.

— Da, aşa este; şi pe scurt le vom înşira

Mai întâi este o mândrie pentru neamul nostru de preoţi ţărani că din mijlocul lor a ieşit un om care a putut strânge în mintea lui învăţătura lumii, în inima lui bunătatea creştină şi în voinţa lui înfăptuirea necurmată. Aceasta ne-a dat asigurarea că în poporul nostru se află pietre scumpe care descoperite şi lustruite lucesc cu lumină arătătoare de cale în mersul istoriei noastre. Şi iată lumina lui cum a luminat. Când a fost vorba de Unirea Principatelor, din Huşi unde era profesor şi din Iaşi unde fu deputat al preoţimei, ca puţini alţii a îndemnat Melchisedec cu cuvântul şi cu scrisul la unirea fraţilor. Cuvântul lui din amvonul Huşilor s'a auzit până departe în Moldova, şi mult a ajutat

şi a Romanului şi nici invăţaţi nu avem mulţi care să ştie ca el atâtea limbi streine trebuincioase ştiinţei. Şi ştiinţa lui avea şi bun simţ. Iată un caz. În Moldova se zice *armindeni* la ziua de 1 Maiu. Învăţaţii spuneau că acest cuvânt vine sau de la latinescul *alimentale*, sau de la *arma induere* sau de la germanul *allmende* (= silva communis). Melchisedec spune lămurit că *armindeni* înseamnă ziua lui Ieremia Proorocul a cărui zi de pomenire la 1 Maiu se săvârşeşte. Haşdeu, care trăia atunci, a glumit de această lămurire, dar Melchisedec a avut dreptate.

Multe ar fi de scris despre foloasele aduse de Melchisedec ţării şi bisericii, cu biruinţele lui diplomatice, cu scrisul lui curgător că-l poţi da pildă, cu rânduiala lui în tot ce făcea. Să ne gândim că şi-a strâns corespondenţa întinsă de la anul 1848 până la 1892, lângă scrisoare punând şi răspunsul: un izvor nesecat pentru cunoaşterea oamenilor şi împrejurărilor de atunci.

Şi după mine, pe toate aceste virtuţi le covârşea iubirea lui de copii şi de şcolari. Închipuiţi-vi-l şezând pe scaun şi împărţind şcolarilor cu zâmbet părintesc haine, cărţi şi poame, când era vremea lor, ori portocale când se mântuiau merele şi perele păstrate. Şi să nu uităm că el a cerut să doarmă somnul de veci în grădina şcoalei de copii mici ridicată de el de dragul lor [1].

Preotul NICULAE M. POPESCU
Profesor universitar
Membru al Academiei Române.

---

1. „Dorinţa mea este ca pe proprietatea mea din Roman, menţionată mai sus, după ce capitalul lăsat de mine se va spori în deajuns, să se înfiinţeze o instituţiune de educarea copiilor mici ai poporului romaşcan, cu alte cuvinte, o grădină de copii. Spre acest sfârşit chiar epitropii actuali, dacă Dumnezeu le va prelungi viaţa, şi capitalul va fi produs mijloacele necesare, vor construi o casă pentru grădina de copii, în o parte a locului unde vor crede mai nemerit, sau vor cumpăra un local în vecinătate cu proprietatea mea" (vezi *Testamentul P. S. Melchisedec episcop de Roman*, Bucureşti 1916, p. 9).

CRONOLOGIA PAULINĂ

Reconstituirea vieţii şi activităţii sfântului apostol Pavel se face de obiceiu numai pe baza Faptelor Apostolilor şi a epistolelor pauline. Datele tradiţionale sunt atât de puţine, încât nu adaugă prea mult la informaţiunile aflate în scrierile canonice. Cărţile Noului Testament n'au fost scrise însă pentru a face istorie propriu zisă şi n'au caracter de cronici. Ele s'au scris de nevoi misionare, pentru a înlocui predica orală a apostolilor. Ceea ce ne interesează, în studierea acestor cărţi, este prin urmare în primul rând conţinutul lor, celelalte probleme legate de ele, cum ar fi timpul, locul, motivele şi împrejurările când au apărut, preţuind numai în măsura în care ne ajută să le înţelegem şi să le trăim. De aceea e firesc ca datarea diferitelor momente din cronologia neotestamentară să rămână pe planul al doilea pentru cei ce cred din inimă în dumnezeirea Mântuitorului şi în inspiraţia Sf. Scripturi, răspunzând, cu toată fiinţa, mesajului evanghelic pentru mântuirea omului, prin însuşirea roadelor jertfei de pe Golgota.

Pentru cei chemaţi să tălmăcească şi altora cuvântul evanghelic, să-l păstreze şi să-l apere împotriva oricăror atacuri, problemele introductive legate de fiecare carte au însă o deosebită importanţă, necunoaşterea lor ducând totdeauna la interpretarea superficială şi chiar eronată a textului sfânt, care trebue înţeles aşa cum l-au spus aghiografii şi cum l-au tălmăcit sfinţii părinţi. În adevăr, justa înţelegere a cărţilor sfinte nu se obţine fără cunoaşterea exactă a timpului, împrejurărilor şi mediului în care s'au scris. De aceea problemele de cronologie au o valoare foarte mare în exegeză şi, într'o măsură, chiar în apologetică. Noul Testament fiind însă în primul rând o teofanie, nu un tratat de istorie, e firesc ca fixarea diferitelor momente din cronologia neotestamentară să întâmpine mari dificultăţi, iar concluziile cercetărilor să fie adesea diferite.

Astăzi se ştie precis că *Mântuitorul s'a născut între anii 748—750 a. u. c.*, era creştină, calculată de Dionisie cel Mic, fiind întârziată cu 4—6 ani. Activitatea Mântuitorului a început cel mai târziu la finele anului 26 sau 27 şi a durat minimum 2 $^{1}/_{2}$

ani [1], *data răstignirii fiind 7 Aprilie (14 Nisan), în anul 30, într'o Vineri*. La răstignire, Mântuitorul avea între 34 şi 36 ani. Taina sfintei euharistii a fost instituită cu pâine dospită Joi seara, 13 Nisan, la Cina cea de Taină, iar a treia zi de la răstignire, adică Duminecă, până în zori, s'a petrecut minunea învierii. Prima Cincizecime a căzut tot într'o Duminecă. Sf. Luca ne informează (F. A. II, 5 sq.) că în ziua aceea se aflau în Ierusalim Iudei şi prozeliţi din toate neamurile pământului: atunci a luat fiinţă biserica creştină.

1. *Martiriul sfântului arhidiacon Ştefan şi convertirea sf. apostol Pavel*. După pogorirea sf. Duh asupra apostolilor, Faptele Apostolilor descriu predica ucenicilor în Ierusalim, prigonirea lor de către Iudei, organizarea primei comunităţi, pe temelia credinţei şi a iubirii evanghelice şi hirotonia celor şapte diaconi, care plătesc primul tribut de sânge pentru biruinţa Crucii, prin sfântul arhidiacon Ştefan. Martiriul său este semnalul părăsirii Ierusalimului. Apostolii duc cuvântul Domnului în Samaria. Diaconul Filip botează primul păgân, în persoana famenului etopian, prozelit al legii.

Este greu de admis că aceste fapte, descrise pe scurt în primele opt capitole din Faptele Apostolilor, s'au petrecut într'un timp relativ scurt. Ele cer un minimum de 5—6 ani, iar uciderea arhidiaconului Ştefan se explică mai uşor după rechemarea lui Pilat din Pont, fapt împlinit în primăvara anului 36. Pilat nu tolera nicio dezordine în Ierusalim şi vedea cu ochi răi emanciparea sinedriului. Fără aprobarea sa, sinedriul nu putea pronunţa şi executa nicio condamnare la moarte. Lucrul acesta se vede limpede cu ocazia răstignirii Mântuitorului. Situaţia rămâne aceeaşi până la rechemarea lui Pilat. Aşa se explică pentru ce marele preot Ana, împreună cu Caiafa, Ioan şi Alexandru şi toţi cei din neamul arhieresc, întruniţi cu bătrânii şi cărturarii în Ierusalim, nu pot ucide pe apostolii care predicau pe Iisus, mulţumindu-se cu simple arestări şi ameninţări fără putere (F. A. IV, 17, 21; V, 17—18, 26—27, 40). Cu totul alta este însă situaţia în timpul uciderii sfântului Ştefan, când sinedriul pare să aibă putere discreţionără şi dincolo de Ierusalim (F. A. VI, 12, VII, 58—59) şi când Caiafa nu mai era mare arhiereu.

---

1. Criticii nu sunt de acord asupra timpului cât a ţinut activitatea publică a Mântuitorului. Unii admit, ca şi noi, după sf. Ioan, trei ani şi jumătate, iar alţii numai doi ani şi jumătate. Părerea unor scriitori vechi *(Clement Alexandrinul, Gaudenţiu de Brescia, gnosticii)*, că predica Mântuitorului a ţinut un singur an, nu mai are partizani.

În scena uciderii sf. arhidiacon Ştefan, sf. Luca introduce un tânăr, Saul, care aprobă hotărîrea Iudeilor şi păzeşte hainele martorilor (F. A. VII, 58 ; VIII, 1). Sf. Luca adăugă numai decât ca Saul pustia biserica prin sate şi cetăţi, ca împuternicit al sinedriului (F. A. VIII, 3, IX, 1—2). Sinedriul avea atunci deplină autoritate chiar şi asupra Iudeilor din diaspora, putând împuternici pe Saul să aresteze pe creştini până în Damasc şi să-i aducă legaţi la Ierusalim, spre a fi judecaţi şi omorîţi. În timpul procuratorului Pilat din Pont, sinedriul şi marele preot n'au avut însă niciodată o putere atât de mare nici măcar în Iudeia, necum şi dincolo de hotarele Palestinei. De aceea martiriul sf. Ştefan trebue plasat în anul 36, în intervalul ce desparte plecarea lui Pilat, de sosirea noului procurator al Iudeei, înlocuit pentru scurtă vreme de Marcellus, interimarul trimis de Vitellius, legatul Siriei.

Cu toate acestea, martiriul sf. Ştefan s'a putut petrece şi înainte de această dată, dacă este privit ca rezultând dintr'o dezordine de stradă neîmpiedecată la timp de Pilat din Pont [1]. Ceea ce sprijină însă datarea lui în anul 36 este faptul că Faptele Apostolilor îl arată petrecut într'o epocă în care sinedriul are puteri nelimitate în problemele religioase, poruncile sale executându-se până în Damasc. Căci un lucru reiese limpede din F. A. VIII, 1—3 şi IX : convertirea sf. apostol Pavel s'a petrecut curând după martiriul arhidiaconului Ştefan. De aceea trebue fixată în *primăvara sau în vara anului 36*, renunţând la orice datare mai timpurie [2]. Această dată se poate verifica prin informaţiunile cronologice din Gal. I, 18 şi II, 1.

---

1. V. GHEORGHIU, *Sf. Apostol Paul, vieaţa şi activitatea sa*, I, Cernăuţi, 1909, p. 89, urmat de GR. T. MARCU, *Saul din Tars*, Sibiu, 1939, p. 43 cu nota 86 (p. 103 sq.), socoteşte că sf. arhidiacon Ştefan a fost linşat ilegal înainte de anul 36, chiar sub Ponţiu Pilat, care nu se amesteca în neînţelegerile religioase ale Iudeilor, decât atunci când atingeau fie interesele sale personale, fie interesele imperiului. Deşi este subscrisă de mulţi critici, nu împărtăşim această părere.

2. Datele adoptate de cercetători pentru convertirea sf. Pavel se mişcă însă într'un interval de 12 ani, extremele fiind totdeauna pe placul criticei liberale. Aşa, de pildă, O. HOLTZMANN susţine anul 29/30, A. HARNACK şi LOISY 30, PATRIZI, JUNGMANN şi CLEMEN 31, WEBER 32, BELSER 33, R. CORNELY, BORNEMANN şi LIGHTFOOT 34, MEYER, BISPING, JÜLICHER, SABATIER, B. WEISS şi ZAHN 35, FARRAR 37, RENAN şi BARNIKOL 38, MAC NEILE şi SCHRADER 39, WIESELER şi STÖLTING 40, iar WURM 41. (Cf. V. GHEORGHIU, *Vieaţa şi activitatea sf. apostol Paul*, în rev. *Candela* XXVI, 8, p. 563 sq. şi M. GOGUEL, *Introduction au Nouveau Testament*, IV. *Les epitres pauliniennes*, Paris, 1925, p. 82 sq. şi 99, nota 1.

2. *Prima călătorie la Ierusalim, la 3 ani de la convertire.* Data convertirii se poate stabili, cu aproximaţie de un an în plus sau în minus, şi pe baza cuvintelor apostolului din Gal. I, 18, unde spune că după convertire a petrecut 3 ani în Arabia şi numai după aceea s'a suit la Ierusalim, petrecând 15 zile cu Petru şi întâlnindu-se cu Iacov, fratele Domnului. Această călătorie este identică cu cea povestită în F. A. IX, 24—26, iar peripeţiile plecării din Damasc, oraş condus de un etnarh numit de Aretas IV, regele Nabateenilor, sunt istorisite la fel şi în II Cor. XI, 32—33. Damascul nu s'a aflat însă pentru multă vreme în situaţia politică descrisă în II Cor. XI, 32—33. Până la 18 Martie 37, când moare Tiberius, el se află sub stăpânirea romană. Caligula, urmaşul lui Tiberius, acordă regelui Nabateenilor dreptul de a conduce Damascul printr'un etnarh, fie în schimbul unui tribut, fie scontând anumite avantagii politice şi militare. Timpul petrecut în Arabia fiind de trei ani, iar fuga din Damasc petrecându-se după acest interval şi într'o epocă în care Damascul era condus de etnarhul numit de Aretas IV, urmează că minunea convertirii sf. Pavel n'a fost în niciun caz anterioară anului 34 (37—3).

Data convertirii nu poate trece însă nici dincolo de anul 37. De ce? Pentru că Aretas IV a murit în anul 40, iar din II Cor. XI, 32—33, reiese că el era încă în viaţă când sf. Pavel a părăsit oraşul, fiind coborît într'un coş printr'o fereastră a zidului cetăţii şi s'a îndreptat spre Ierusalim, săvârşind călătoria amintită în Gal. I, 18 şi F. A. IX, 24—26 (40—3). Convertirea s'a petrecut prin urmare între anii 34—37, într'un moment în care poliţia sinedriului are putere în Damasc. Această putere n'a avut-o sub Pilat din Pont, deci până în anul 36. N'a avut-o nici după 18 Martie 37, când Damascul trece sub stăpânirea lui Aretas IV. Numai anul 36 îndeplineşte prin urmare toate condiţiunile, spre a fi recunoscut ca data convertirii apostolului neamurilor [1]. La aceeaşi concluzie ne va conduce şi datarea călătoriei amintite în Gal. II, 1, cu prilejul sinodului apostolic.

3. *A doua călătorie la Ierusalim, în timpul persecuţiei lui Irod Agrippa I.* În prima călătorie la Ierusalim, sf. Pavel a cunoscut pe Petru şi pe Iacov, fratele Domnului, dar nu s'a putut alipi de uce-

1. Această dată este adoptată, între alţii, de F. Prat, *La Theologie de S. Paul*, I, ed. 15-a, Paris, 1927, p. 471 sq.; E. Jacquier, *Les Actes des Apôtres*, ed. 2-a, Paris, 1926, p. CCLXXXVII sq.; A. Tricot, *S. Paul apôtre des gentils*, Paris, 1927, p. 190 sq., etc.

nici, din cauză că toți puneau la indoială sinceritatea convertirii sale și se temeau de el. Sf. Pavel se afla într'o situație paradoxală: urit de moarte de Iudei și suspectat de creștini. Atunci a intervenit Varnava pentru el și l-a recomandat bisericii. Acum, Pavel grăește cu indrăsneală în numele Domnului Iisus. *Eleniștii* caută să-l omoare, așa cum omoriseră pe sf. arhidiacon Ștefan cu trei ani mai înainte. Frații prind de veste și-l duc în Cezareea; de aci se înapoiază, pe mare, in Tarsul Ciliciei, unde văzuse lumina zilei pe la anul 1 al erei creștine, cu 5—6 ani în urma intrupării Mântuitorului. El se retrage in orașul natal înainte de a se fi făcut bine cunoscut bisericilor din Iudeia, căci la Ierusalim, în prima călătorie, n'a stat decât 15 zile (F. A. IX, 26—30, Gal. I, 21—24).

După înapoierea lui Saul în Tars, numărul creștinilor crește mereu in Iudeia, Samaria și Galileia, în Lida, în Ioppe, in Cezareea și dincolo de hotarele Palestinei. Cuvântul evangheliei răsună printre Iudei până în Fenicia, in Cipru și in Antiohia Siriei (F. A. IX, 31—XI, 19). Antiohia deține locul intâi in predica Cuvântului. Aci se binevestește cu succes și Elinilor și se dă fraților, pentru prima oară, numele de creștini (F. A. XI, 20—26). Varnava este trimis de apostoli să organizeze biserica antiohiană. Pentru puterile unui om, aci era însă prea mult de lucru. De aceea el pleacă la Tars și aduce pe sf. Pavel, predicând împreună cuvântul Domnului și organizând colecta pentru frații din Iudeia, greu încercați de foametea prezisă de Agav (F. A. XI, 25—30). Această foamete nu poate fi datată, pentru motivul că, pe vremea lui Claudius, atât Iudeia, cât și alte provincii ale imperiului, au fost infometate de mai multe ori, din cauza secetei.

În timpul unei foamete, sf. Pavel insoțește pe Varnava la Ierusalim, ducând ajutoarele trimise de frații din Antiohia (F. A. XI, 30). Acest drum este a doua călătorie a sf. Pavel la Ierusalim, de la convertire. S'a făcut prin urmare după cei trei ani petrecuți în Arabia, după prima călătorie în cetatea cea sfântă, după anii petrecuți in ținuturile Siriei și ale Ciliciei (Tars) și după un an intreg petrecut în Antiohia. Acest drum nu poate fi în niciun caz identic cu cel amintit în Gal. II; 1, pentru că sf. Luca il așează înainte de persecuția lui Irod Agrippa I, de martiriul sf. Iacob, fratele sf. Ioan Evanghelistul și de moartea ingrozitoare a lui Irod (F. A. XII, 1—2, 23), după care Varnava și Pavel s'au inapoiat de la Ierusalim la Antiohia, aducând cu ei și pe Ioan Marcu, nepotul lui Varnava (F. A. XII, 25).

Persecuția lui Irod Agrippa I s'a deslănțuit inainte de pri-

ınăvara anului 44. când Irod moare mâncat de viermi in Cezareea Palestinei (F. A. XII, 20—23 şi Iosif Flaviu, Ant. Jud. XIX, 8, 2). Această persecuţie nu poate fi anterioară anului 41, căci numai atunci primeşte Irod stăpânirea peste Iudeia şi Samaria. De notat că în persecuţia de pe vremea lui Irod Agrippa I a murit, dintre apostoli, numai Iacov, fiul lui Zevedei, nu şi fratele său Ioan, cum susţin adversarii autenticităţii evangheliei a patra, pe baza unui text suspect atribuit lui Papia de un manuscris din sec. IX al cronicei lui Gheorghe Amartolos şi pe baza martirologiului siriac (411), care prăsnueşte în aceeaşi zi a anului moartea fiilor lui Zevedei. În Gal. II, 9, sf. Pavel arată că evanghelistul Ioan, fiul lui Zevedei, a luat parte la sinodul apostolic din Ierusalim, iar tradiţia păstrează amintirea petrecerii sale în Efes până spre sfârşitul veacului intâiu. Călătoria a doua la Ierusalim s'a făcut deci in anul 43/44.

4. *Prima călătorie misionară.* După călătoria săvârşită la Ierusalim pe vremea persecuţiei lui Irod Agrippa I, sf. Pavel intreprinde cu Varnava prima călătorie misionară. Binevesteşte în Cipru, Pamfilia, Pisidia, Iconia şi Licaonia şi ajunge până în Listra şi Derbe. In insula Cipru a convertit pe Sergius Paulus, nume cunoscut şi din epigrafie. Incercările de a stabili data intâlnirii lui Sergius Paulus cu sf. Pavel, pe baza inscripţiilor ce-i poartă numele, n'au dus la niciun rezultat [1]. Din oraşul Derbe, Pavel şi Varnava s'au inapoiat pe aceeaşi cale la Antiohia Siriei, care devine reşedinţa misionară a marelui apostol. Această călătorie, povestită în cap. XIII şi XIV din Faptele Apostolilor, a început după anul 44 şi s'a terminat inainte de anul 48, durata ei aproximativă fiind de un an şi câteva luni. Cea mai mare parte a anului 47 a fost petrecută de sf. Pavel şi de Varnava în Antiohia Siriei, în mijlocul ucenicilor (F. A. XIV, 26—28). Pavel şi Varnava anunţă că Dumnezeu a deschis păgânilor uşa credinţei (F. A. XIV, 27) şi povestesc rezultatul primei mari misiuni creştine.

---

5. Inscripţia nr. 31.545 din *Corpus Inscriptionum Latinarum*, VI, aminteşte despre un oarecare Sergius Paulus, numit „curator riparum et alvei Tiberis". El poate fi una şi aceeaşi persoană cu Sergius Paulus, pomenit într'o inscripţie greacă descoperită de *Cesnola* în insula Cipru, inscripţie care dovedeşte că el a fost în adevăr proconsulul acestui ţinut. Niciuna nu arată însă data, aşa încât nu le putem folosi pentru fixarea cronologiei apostolice. A se vedea şi RAMSAY, *The bearing of recent discovery on the trustworthiness of the New Testament*, Londra, 1920, pp. 150—172.

5. *A treia călătorie la Ierusalim, după 14 ani de la convertire, la sinodul apostolic.* Ca origină etnică, biserica din Antiohia era alcătuită atât dintre Iudei, cât şi dintre păgâni. De aceea in sânul ei ia naştere prima discuţie asupra raportului dintre legea mozaică şi evanghelie. Discuţia a fost provocată de unii fraţi venind din Iudeia, care susţineau că păgânii nu se pot mântui dacă nu se taie imprejur şi nu respectă legea. Pentru ei, creştinismul insuşi era un fel de anexă a iudaismului, era o anexă inutilă, dacă se desprindea de jugul legii lui Moisi. Punctul acesta de vedere a fost imbrăţişat mai târziu de toţi iudaizanţii şi inlăturarea lui a dat mult de lucru sf. apostol Pavel.

Pentru curmarea certei şi pentru limpezirea problemei, Pavel şi Varnava merg la Ierusalim, in fruntea unei delegaţii şi cer apostolilor să hotărască. Adunarea apostolilor aflaţi in Ierusalim. dintre care nu lipsesc Chifa (Petru) şi Ioan (Gal. II, 9), este prezidată de Iacov, fratele Domnului.Ea scuteşte pe convertiţii dintre neamuri de observarea legii mozaice, dar le cere categoric să nu mănânce carne dela jertfele idoleşti, animale sugrumate şi sânge şi să se ferească de desfrâu (F. A. XV, 20,29). Sinodul apostolic confirmă deci punctul de vedere susţinut de sf. Pavel, pentru primirea păgânilor în biserică fără obligaţia respectării legii mozaice. Acum, evanghelia este eliberată definitiv de balastul legii vechi şi sparge zidurile particularismului iudaic.

Sinodul apostolic s'a ţinut in toamna anului 49. S'ar putea admite şi inceputul anului 50, dar sf. Pavel aflându-se de peste un an de zile in Corint, spre sfârşitul primăverii anului 51, trebue să lăsăm câteva luni libere pentru călătoria sf. Petru şi a fraţilor dela Iacov la Antiohia şi pentru prima parte a călătoriei a doua misionare, începută curând după sinodul apostolic din Ierusalim (F. A. XV, 35—36; Gal. II, 11—14).

Călătoria la Ierusalim, amintită in Gal. II, 1—10, este prin urmare identică cu cea din F. A. XV, 4 şi obiectul ei a fost obţinerea răspunsului apostolilor la întrebarea dacă păgânii se pot mântui fără să se taie imprejur, după obiceiul lui Moisi (F. A. XV, 1—2, Gal. II, 3—5). Este a treia la număr şi s'a petrecut la 14 ani dela convertire (Gal. II, 1). Socotind şi anul 49, data sinodului apostolic, şi scăzând 14 ani, obţinem anul 36, data convertirii pe drumul Damascului. Rezultatul se verifică cu uşurinţă şi în felul următor: socotind anul convertirii (36) ca inclus in cei 14 ani număraţi de sf. Pavel şi adăugând la el incă 13 ani, obţinem anul 49, data sinodului apostolic. In adevăr, anul 36 trebue pus la

socoteală pentru motivul că minunea convertirii s'a petrecut in prima parte a sa, iar anul sinodului pentru motivul că apostolii s'au adunat toamna. La cei vechi, anii se puneau la număr chiar când erau fracționari. Cine uită acest lucru, scăzând 14 din 49, ajunge greșit la concluzia că trebue să obținem anul 35.

Singura dificultate constă in greutatea calculării celor 3 ani amintiți în Gal. I, 18, pe care unii critici îi adună cu cei 14 ani din Gal. II, 1 și-i scad astfel din anul sinodului apostolic, plasând convertirea în '32/33, sau și mai curând. Cum am văzut, această dată este însă prea timpurie și este adoptată, in general, de criticii care socotesc că sf. Pavel vorbește de ani întregi atât în Gal. I, 18, cât și în Gal. II, 1, ceea ce este inexact. Sf. Pavel nu spune însă că cei 14 ani din Gal. II, 1 incep după cei 3 ani din Gal. I, 18. In ambele texte, perspectiva și punctul de plecare al gândirii sale rămâne permanent anul convertirii, care-i desparte radical viața in două. Cei 3 ani din Gal. I, 18, intră prin urmare in cei 14 ani din Gal. II, 1, textele suprapunându-se în calcularea anilor.

Curând după sinodul apostolic, tot în toamna anului 49, sf. Petru (Chifa)[1] vine la Antiohia și ia masa cu creștinii dintre neamuri. Când vin unii frați dela Iacov, socotit pe nedrept partizan al separatismului în biserică, apostolul Petru părăsește masa păgânilor convertiți, de teama celor circumciși. Nestatornicia sa era un rău exmplu. Varnava însuși cedează și cu el ceilalți Iudei din biserica antiohiană. Purtarea aceasta anula însăși egalitatea și frăția tuturor în creștinism. De aceea sf. Pavel intervine cu energie, mustră pe față pe Petru și restabilește armonia. Odată mai mult, apostolul neamurilor asigură universalismul evangheliei și apără libertatea creștină față de orice prejudecăți iudaice.

6. *A doua călătorie misionară* a început îndată după discuția dela Antiohia (F. A. XV, 35—36), la începutul anului 50, poate odată cu sosirea primăverii. Locul lui Varnava, pe lângă sf. Pavel, îl ia Sila. Amândoi străbat munții Amanus, prin porțile siriene, și ajung la Tars. Trec munții Taurus prin porțile ciliciene (F.

---

1. Părerea emisă de CLEMENT ALEXANDRINUL (cf. EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria Bisericească*, I, 12, *P. G.* XX, col. 120), după care Chifa din 1 Cor. XV, 5 și Gal. II, 9 sq. era unul din *cei șaptezeci*, deci deosebit de Simon-Petru, corifeul apostolilor, n'a fost impărtășită, după J. LAGRANGE, *S. Paul. Epitre aux Galates*, ed. 3-a, Paris, 1926, p. 41, decât de VALLARSI, HARDUIN și VINCENZI. Aceștia voiau să apere astfel primatul sf. Petru. Astăzi nu se mai recurge insă a asemenea artificii pentru susținerea presupusei infailibilității a urmașului sf. Petru.

A. XV, 40 — 41) şi străbat Licaonia. Sf. Papel revede Derbe şi Listra. Din Listra ia pe Timotei, pe care-l taie imprejur, in vederea misiunii sale viitoare printre Iudei (F. A. XVI, 1 — 3). Trec apoi în Iconium, în Antiohia Pisidiei şi se pregătesc să apuce drumul marilor oraşe asiatice: Efes, Smirna, Laodiceea, Milet, Colosse, Ierapole, etc. Sf. Duh ii îndreaptă însă spre nord. O boală grea reţine pe Pavel în Galatia; el se folcseşte de acest prilej şi predică evanghelia Galatenilor (F. A. XVI, 6; Gal. IV, 13). Traversează apoi Misia, trecând prin Frigia şi ajung la Troia. O vedenie cheamă pe Pavel în Macedonia (F. A. XVI, 9 — 10). Ia cu sine pe sf. Luca şi, însoţit de trei colaboratori, străbate cu corabia Marea Egee şi debarcă în Neapolis. Pe *via Egnatia* ajunge la Filipi, unde converteşte, între alţii, pe Lidia şi casa temnicerului (F. A. XVI, 11—34). Lasă în Filipi pe Luca şi pe Timotei. După cinci zile de mers, Pavel, însoţit de Sila, ajunge la Tesalonic şi aşteaptă sosirea lui Timotei. Aci, predică în sinagogă şi în casa lui Iason. Iudeii pun însă peste tot piedici misiunii sale. Pleacă deci la Bereia, iar de aci la Atena (F. A. XVII) şi in cele din urmă la Corint (F. A. XVIII), unde rămâne peste un an şi jumătate, ocrotit de indiferenţa lui Gallion, proconsulul Ahaei, faţă de Iudei. Din Corint ia cu sine pe Aquila şi Priscila, veniţi de curând din Italia, şi în Chenhrea se îmbarcă spre a merge la Ierusalim. Se opreşte puţin la Efes, unde se desparte de Aquila şi Priscila şi debarcă la Cezareea Palestinei. Acum merge pentru a patra oară dela convertire la Ierusalim, iar după praznic se inapoiază in Antiohia. Toată călătoria a ţinut prin urmare din primăvara anului 50, până în vara anului 52.

Rezultatele acestei misiuni sunt imense. Apostolul neamurilor aruncă sămânţa cuvântului evanghelic în Europa, întemeind la Filipi comunitatea care i-a fost atât de dragă şi care l-a sprijinit adesea în repetatele sale lipsuri şi suferinţe pentru Hristos. El a lăsat o biserică vie în Tesalonic, capabilă să înfrunte persecuţii, a vorbit înaintea Areopagului în Atena, cetatea artei, a retoricei şi a filosofiei şi a pus în Corint fermentul moral şi religios, ce avea să schimbe cândva faţa bătrânului nostru continent. In Corint, s'a scris prima carte din canonul Noului Testament.

7. *Sf. Pavel înaintea lui Gallion. Inscripţia de la Delfi.* În Corint se petrece o scenă de mare importanţă pentru fixarea cronologiei apostolice: intâlnirea sf. Pavel cu Gallion, proconsulul

provinciei senatoriale Ahaia, bine cunoscut din epigrafie. Scena este istorisită în F. A. XVIII, 12—16 şi se petrece în timpul celor 18 luni petrecute de marele apostol în acest oraş, în cursul călătoriei a doua misionare. Aci, F. A. se întâlnesc cu istoria profană, atât prin menţiunea lui Gallion, cât şi prin informaţia că Aquila şi Priscila sosiseră de curând din Italia, fiind expulzaţi din Roma de un edict dat de împăratul Claudius cu câteva luni mai înainte. Sf. Luca se arată un eminent istoric, verificarea faptelor povestite de el în F. A. ducând totdeauna la rezultate surprinzătoare în favoarea exactităţii cronologiei apostolice.

Gallion era frate cu filosoful Seneca. Inainte de a fi fost adoptat de retorul Gallion, se numise Novatus. Numele său era Lucius Junius Annaeus Gallio. Seneca [1] notează că el locuia în Corint (Ahaia), dar nu-i pria climatul Greciei. O inscripţie descoperită în localitatea Plateea din Boetia 'îl numeşte proconsul (ἀνθύπατος) şi binefăcător (εὐεργετής) [2], ceea ce înseamnează că proconsulatul său în Ahaia a lăsat frumoase amintiri. Ahaia a fost condusă de proconsuli numai după anul 44 d. H., când a devenit provincie senatorială [3]. Proconsulatul lui Gallion nu poate fi prin urmare anterior acestei date.

O inscripţie descoperită pe o piatră în oraşul Delfi şi publicată de francezul *Bourguet* [4], în anul 1905, permite fixarea mult mai precisă a proconsulatului său în Corint şi prin aceasta şi a datei întâlnirii sale cu Sf. Pavel. Inscripţia are 12 rânduri, scrise cu caractere unciale fără spaţii între cuvinte şi reproduce o scrisoare a împăratului Tiberius Claudius (25 Ian. 41—12 Oct. 54) către locuitorii oraşului Delfi. Primele 6 rânduri, singurele care interesează cronologia paulină, se prezintă astfel:

---

1. SENECA, *Ep. moralis*, 104 (ed. FR. HAASE, *L. Annaei Senecae opera quae supersunt*, III, Lipsiae, 1878, p. 338).

2. Cuprinsul inscripţiei de la Plateea este următorul: ἡ πόλις Πλαταιέων Λούκ[ιον Ἰού]νιον Γαλλίωνα Ἀνιανὸν [ἀνθύ]πατον τὸν ἑαυτῆς εὐεργετήν. Cf. *Corpus Inscriptionum Graecarum*, I, n. 1671, p. 288.

3. SUETONIU, *Claudius*, 25 (ed. C. L. ROTH, *C. Suetoni Tranquilli quae supersunt omnia*, Lipsiae, 1865, p. 160). DIO CASSIUS, 60, 24 (*Cassii Dionis Cocceiani Historiae Romanae quae supersunt*, editio stereotypa *C. Tauchnitiana* nova impressio, III, Lipsiae, 1868, p. 465).

4. E. BOURGUET, *De rebus delphicis imperatoriae aetatis capita duo*, Montepessulano, 1905, p. 63. O fotocopie a inscripţiei, cu un studiu, se află în AD. DEISSMANN, *Paulus. Eine kultur. u. religionsgesch. Skizze*, Tübingen, 1911, pp. 159—177. La fel în BRASSAK, *Une inscription de Delphes et la chronologie de Saint Paul*, în *Revue Biblique*, Nouvelle Serie, X, Paris, 1913, pp. 36—53 şi 207—217.

ΤΙΒΕΡ . . . . ΑΙΣ . . . . ΟΣΓ . . . .
ΣΙΑΣ . . . . ΟΚΕ'Π . . . . . ΑΤΡΙΔ . . . .
ΠΑΛ . . . . . ΤΗΙΠ . . . . . ΩΝΔΕΛΦ . . . . ΓΜΟ . . . .
ΧΗΣΑΕΠΕΤΗΡΗ . . . . . ΗΝΘΡΗΣΚΕΙ . . . ΟΓΑΠΟ . . . .
ΝΥΝΑΕΓΕΤΑΙΚΑΙ . . . ΕΙΤΩΝΕΡΙ . . . . . . ΚΕΙΝΑΙΩ . . . .
ΝΙΟΣΓΑΛΛΙΩΝΟΦ . . . . ΜΟΥΚΑΙ . . . ΠΑΤΟΣ . . . .

Criticii nu sunt de acord asupra amănuntelor reconstituirii lacunelor, mai ales cu privire la sfârşitul rândurilor şi la stabilirea numărului literelor care lipsesc [1]. Se citesc însă aproape la fel următoarele cuvinte :

1. Τιβέρ[ιος Κλαύδιος Κ]αῖς[αρ Σεβαστ]ὸς γ[ερμανικὸς δημαρχικῆς ἐξου-]
2. σίας [τὸ ιβ' αὐτοκράτωρ τ]ὸ κς' π[ατὴρ π]ατρίδ[ος . . . .
3. πάλ[αι μὲν] τῇ π[όλει τ]ῶν Δελφ[ῶν πρόθ]υμο[ς . . . . εὐτυ]-
4. χησα ἐπετήρη[σα δὲ τ]ὴν θρησκεί[αν τ]οῦ Ἀπό[λλωνος . . .
5. Νῦν λέγεται καὶ [πόλ]ει τῶν ἐρι[. . . . .ἐ]κεῖναι ω[. . . . . .Ἰού]-
6. νιος Γαλλίων ὁ φ[ίλος] μου καὶ [ἀνθύ]πατος [τῆς Ἀχαΐας]... [2].

In reconstituirea textului inscripţiei, părerile criticilor sunt adesea diferite. Două date rămân însă mai presus de orice discuţie : In momentul când scrie Delfienilor, Tiberius Claudius a

---

1. Printre numeroasele studii asupra celebrei inscripţii de la Delfi, merită să fie văzute şi următoarele : LIETZMANN, *Ein neuer Fund zur Chronologie des Paulus*, In *Zeitschrift für die wiss. Theologie*, XVIII, Leipzig, 1911, pp. 345—354; G. WOHLENBERG, *Eine Claudius-Inschrift von Delphi in ihrer Bedeutung für die paulinische Chronologie*, in *Neue kirchl. Zeitschrift*, XXIII, 1912, pp. 380—395 ; L. DUBOWY *Paulus und Gallio*, in *Biblische Zeitschrift*, Fr. i. Br., 1912, pp. 142—154 ; M. GOGUEL, *Essai sur la chronologie paulinienne*, in *Revue de l'Histoire des Religions*, LXV, Paris, 1912, pp. 315—320 şi *Introduction au N. T.*, IV, 1, Paris, 1925, pp. 101—107; F. PRAT, *La chronologie de l'âge apostolique*, in *Recherches de science religieuse*, III, Paris, 1912, pp. 374—378 şi *Chronologie Biblique*, in *Dictionnaire de la Bible*, Suppl. I, Paris, 1928, col. 1288—1291 ; BABUT ET LOISY, *Le proconsul Gallion et S. Paul*, in *Revue d'Histoire et de Litterature Religieuses*, II, Paris, 1911, pp. 139—144. E. JACQUIER, *op. cit.*, pp. CCLXXXVII—CCLXXXIX. Dintre studiile româneşti, o deosebită menţiune merită articolele scrise de V. GHEORGHIU, in revista *Candela*, Cernăuţi, 1924, pp. 327—330, GALA GALACTION, in *Biserica Ortodoxă Română*, 1923, pp. 321—327 şi lucrarea preotului C. NONEA, *Cum se poate orândui cronologia vieţii sf. apostol Pavel pe baza inscripţiei dela Delfi ?*, Iaşi, 1935, pp. 7—13.

2. In traducere, primele şase rânduri ale inscripţiei sună astfel :

„Tiberius Claudius Cezar August... de la primirea puterii de tribun în anul al 12-lea, (aclamat) împărat a 26-a oară, tată al patriei, de mult timp binevoitor faţă de cetatea Delfi, am fost norocos, am păstrat cultul lui Apollo... Acum se spune şi cetăţii... Iunios Gallion prietenul meu şi proconsul al Ahaei".

Pentru cronologia apostolică, interesează de fapt numai rândurile 1, 2 şi 6, restul scrisorii imperiale către oraşul Delfi interesând numai istoria profană.

fost aclamat de 26 ori (rândul 2), iar Gallion îndeplineşte funcţiunea de proconsul al Ahaei (rândul 6). La romani, titlul de împărat era o demnitate. De aceea armatele aclamau pe împărat după fiecare luptă victorioasă[1]. Când s'a făcut a 26-a aclamaţie?

Pe *Aqua Claudia* (Porta Maggiore) din Roma, apeduct inaugurat la 1 August 52[2], s'a descoperit o inscripţie cu menţiunea că până la această dată, Claudius fusese aclamat de 27 ori de armatele imperiului[3]. Aclamaţia a 26-a, amintită în inscripţia dela Delfi, este deci anterioară acestei date.

O altă inscripţie, descoperită la *Kys*, în *Caria*, arată pe Claudius la a 26-a aclamaţie şi în al 12-lea an de când fusese investit cu puterea de tribun[4]. Acest an s'a scurs între 25 Ian. 52 şi 24 Ian. 53, căci Claudius a fost investit cu puterea de tribun la 25 Ian. 41. Aclamaţia 26-a s'ar fi putut petrece şi înainte de 25 Ian. 52, când Claudius începe al 12-lea an al domniei, dar această ipoteză are de luptat cu serioase dificultăţi istorice.

In adevăr, dela 25 Ian. 51, până la 24 Ian. 52, s'au petrecut cel puţin patru aclamaţii: a 22-a, a 23-a, a 24-a şi foarte probabil şi a 25-a. Istoricul Tacit ne spune însă că anul 51 a fost sărac în victorii militare. In schimb, în anul 52, în urma înfrângerii Cilicienilor şi a Silurilor din Bretania meridională, Claudius a fost aclamat cel puţin de două ori. In anul al 11-lea al domniei, Claudius figurează însă în epigrafie cu menţiunea aclamaţiei a 22-a şi a 24-a, aclamaţia 23-a trebuind plasată neapărat în intervalul liber dintre ele. Aclamaţia a 25-a nu poate fi încă datată, din lipsă de documente, dar se crede că s'a făcut la începutul anului 52.

---

1. In actele oficiale, împăraţii notau totdeauna, înainte de numărul aclamaţiilor, şi de câte ori au îndeplinit funcţia de consuli, dar aceste menţiuni nu ajută cu nimic cronologia. Ei notau de asemenea şi numărul anilor de când au fost investiţi cu putere de tribuni, învestire care marca însăşi anii domniei. Anii de la învestirea tribuniciană pot fi prin urmare determinaţi şi cunoaşterea lor joacă mare rol în cronologie.

2. Frontin, *De aquae ductibus Urbis Romae*, I, 13 (ed. A. Dederich, *Sex. Julii Frontini Stratagematicon libri quator. Eiusdem de aquae ductibus Urbis Romae liber*, Lipsiae, 1855, p. 103).

3. *Corpus Inscriptionum Latinarum*, VI, Nr. 1256: Ti Clavdivs Drvsi F. Caisar Avgustvs Germanicvs Pontif Maxim Tribunicia Potestate XII Cos V Imperator XXVII Pater Patriae...

4. *Bulletin de correspondance Hellenique*, XI, 1887, pp. 306—307: Τιβέριον Κλαύδιον... δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον, ὕπατον τὸ πέμπτον, αὐτοκράτορα τὸ εἰκοστὸν καὶ ἕκτον, πατέρα πατρίδος... etc.: Tiberius Claudius... în al 12-lea an al puterii tribuniciene, consul de 5 ori, aclamat împărat de 26 ori, tată al patriei, etc.

Un lucru rămâne însă în afară de orice discuție: *aclamația a 26-a s'a făcut între 25 Ian. și 1 Aug. 52.* Cum operațiunile militare începeau numai după trecerea iernei, așteptându-se uscarea drumurilor, aclamația a 26-a s'a făcut într'una din lunile Aprilie-Iulie 52, la 1 Aug. 52 Claudius numărând deja 27 aclamații. Scrisoarea către locuitorii orașului Delfi a fost scrisă, prin urmare, într'una din aceste patru luni, pe când Gallion era proconsul în Ahaia, cu reședința în Corint.

La ce dată a început și cât a durat proconsulatul lui Gallion în Ahaia? Regula era ca această înaltă funcțiune administrativă să se încredințeze cuiva pe un singur an. În provinciile senatoriale, prelungirea mandatului peste acest termen se admitea numai în cazuri cu totul excepționale. Lui Gallion nu-i convenea însă deloc în Grecia, deoarece suferea de febră [1], așa încât proconsulatul său, în această provincie, n'a ținut peste un an.

Încă dela începutul domniei, Claudius hotărîse ca noii proconsuli să părăsească Roma și să pornească spre provinciile ce li se încredințaseră, înainte de 15 Aprilie [2]. La Corint, Gallion a sosit prin urmare în luna Mai. Inscripția dela Delfi notează prezența sa în Ahaia într'una din lunile Aprilie-Iulie 52. Dar când a intrat în funcțiune? În Mai 51, sau în Mai 52? Ambele alternative sunt posibile și criticii aleg dintre ele, după preferințe. După unii, Gallion a fost proconsul în Ahaia din Mai 51, până în Mai 52, după alții, din Mai 52, până în Mai 53. Sunt însă două motive serioase care întemeiază părerea că proconsulatul său a început în Mai 51 și a ținut până în Mai 52. Primul reiese chiar din interpretarea inscripției de la Delfi: pentru a primi scrisoarea imperială din primăvara, sau vara anului 52, scrisoare care-l amintește în termeni foarte elogioși, el a trebuit să sosească în Corint, să se instaleze, să afle doleanțele locuitorilor orașului Delfi, să se convingă de dreptatea lor, să scrie împăratului, să aștepte răspunsul și apoi să-l comunice Delfienilor [3]. Dela jumătatea lui Mai, până la 31 Iulie, timpul este prea scurt pentru efectuarea călătoriilor presupuse de aceste fapte. În două luni și jumătate, nu se putea realiza mare lucru, într'o epocă în care un singur drum dela Roma la Corint ținea aproape o lună, cu cele mai bune mijloace de comunicație ale vremii. În mo-

1. SENECA, *Ep. moralis*, 104 (ed. FR. HAASE, III, p. 338).

2. DIO CASSIUS, LVII, 14 (ed. C. *Tauchnitiana*, p. 336), LX, 11 (*idem*, p. 450) (17, *ibidem*, p. 457).

3. Cf. E. JACQUIER, *Les Actes des Apôtres*, p. CCLXXXVIII.

mentul trimiterii scrisorii păstrate în piatra dela Delfi, Gallion era prin urmare in Ahaia din Mai 51. Al doilea motiv îl găsim in F. A. XVIII 2, text pus în lumină ceva mai departe. Proconsulatul lui Gallion a ţinut prin urmare din Mai 51, până în Aprilie-Mai 52.

Rămâne încă o intrebare: când s'a înfăţişat sf. Pavel înaintea lui Gallion? In anul 51, sau in prima jumătate a anului 52? Se pare că în anul 51, curând după sosirea şi instalarea lui Gallion. F. A. XVIII, 12 — 16 se explică mai bine, plasând scena la începutul proconsulatului lui Gallion, căci Iudeii au suferit un eşec pe care l-ar fi evitat, dacă ar fi avut timpul să cunoască temperamentul şi opiniile lui Gallion asupra frământărilor lor religioase. Graba lor de a smulge o sentinţă arbitrară împotriva sf. Pavel, chiar dela sosirea proconsulului în Corint, a prins bine apostolului, care a putut petrece încă „multe zile" în linişte în capitala provinciei (F. A. XVIII, 18). Iudeii l-au lăsat în pace, tocmai pentru că Gallion era acolo, gata oricând să-i cheme la ordine şi să apere libertatea cetăţenilor romani. Iar Pavel nu era omul care să renunţe uşor la drepturile sale de cetăţean al imperiului. Sf. Luca notează prezentarea Sf. Pavel înaintea tribunalului proconsular, după ce arată că apostolul petrecuse în Corint un an şi jumătate (F. A. XVIII, 11). Se pare însă că tot timpul petrecut în Corint se cuprinde în aceste 18 luni.

8. *Aquila şi Priscila în Corint.* La Corint, Sf. Pavel a locuit la Aquila şi Priscila, de curând veniţi din Italia, în urma edictului dat de Claudius pentru expulzarea Iudeilor din Roma (F. A. XVIII, 2). Ca şi sf. Pavel, ei se îndeletniceau cu facerea de corturi (F. A. XVIII, 3). Când au sosit ei în Corint?

Edictul lui Claudius pentru expluzarea Iudeilor din capitala imperiului este amintit de istoricul Suetoniu, însă fără arătarea datei [1]. Dio Cassius aminteşte numai despre măsura de a li se interzice adunarea în sinagogi [2], dar această măsură a putut preceda edictul de expluzare şi, practic, putea avea acelaşi rezultat, Iudeii părăsind singuri un oraş, în care li se interzicea cultul strămoşesc. Istoricul Paul Orosius, la începutul sec. V, afirmă însă că, după Iosif Flaviu, edictul de expluzare a fost dat în al

1. SUETONIU, *Claudius*, 25 (ed. *C. L. Roth*, p. 161): Judaeos impulsore Chresto assidue tumultantes Roma expulit. Cf. şi PAUL OROSIUS, *Historia*, VII, 6, P. L. XXXI, col. 1075.

2. DIO CASSIUS, LX, 6 (ed. *C. Tauchnitiana*, p. 443 sq.).

9-lea an al domniei lui Claudius [1], deci între 25 Ian. 49 şi 24 Ian. 50. Mulţi au pus la îndoială valoarea istorică a informaţiei lui Paul Orosius, pentru motivul că n'o găsim nicăeri în operele lui Iosif Flaviu. Aceste opere nu s'au păstrat însă în întregime. Alţii au spus că Paul Orosius s'a informat din Iuliu Africanul, sau din alt scriitor vechiu. Problema nu are importanţă, atât timp cât niciun alt isvor vechiu nu contrazice pe Orosius. Iar informaţia sa primeşte o solidă confirmare istorică din partea F. A. XXIII, 2, sf. Luca fiind recunoscut astăzi ca un istoric mult mai obiectiv decât Iosif Flaviu, a cărui operă cuprinde multe inexactităţi şi incoherenţe.

Aquila şi Priscila au părăsit prin urmare Roma pe la finele anului 49, sau în primele luni ale anului 50, aflându-se la Corint în primăvara anului 50. Sf. Pavel a sosit în capitala Ahaei tot în cursul anului 50, sau la începutul anului 51. Până la venirea lui Gallion (Mai 51), cuvântul său răsunase puternic în oraş şi în împrejurimi. Iudeii nu s'au turburat de succesele sale decât mai târziu, când chiar Crispus, mai marele sinagogii, a crezut în Hristos şi s'a botezat. Convertirea lui Crispus le-a aprins dintr'odată furia şi i-a hotărât să ceară noului proconsul pedepsirea sau alungarea sf. Pavel din oraş.

Călătoria a doua misionară a început prin urmare în primăvara anului 50, Corintul fiind centrul ei de gravitate. Aci a petrecut apostolul anul 51 şi prima parte din anul 52 şi de aci a scris *I şi II Tesaloniceni*, cele dintâi scrieri din canonul Noului Testament.

9. *A treia călătorie misionară.* După câtăva vreme petrecută în Antiohia (F. A. XVIII, 23), apostolul porneşte din nou spre Tars, Derbe, Listra, Iconium şi Antiohia Pisidiei. Revede Galatia, străbate Frigia şi se opreşte la Efes (F. A. XVIII, 23 — XIX, 1), unde era aşteptat de câteva luni (F. A. XVIII, 19—21). După ce află că Apollos trecuse pe aci înainte de a merge la Corint (F. A. XVIII, 24—28, XIX. 1) şi după ce converteşte un grup de ucenici ai lui Ioan Botezătorul (F. A. XIX, 2—7), predică trei luni în sinagogă (F. A. XIX, 8). Iudeii s'au arătat însă nevrednici de iubirea lui Pavel pentru ei. De aceea el a deosebit pe ucenici şi timp de doi ani a învăţat zilnic în şcoala lui Tiranus (F. A. XIX, 9—10) şi mai multe luni în regiunile învecinate. Timpul petrecut

1. PAUL OROSIUS, *Historia*, VII, 6, P. L. XXXI, col. 1075: Anno ejusdem nono, expulsos per Claudium Urbe Judaeos, Josephus refert.

in Efes şi in imprejurimi trecând de 3 ani. Din Efes, scrie *epistola către Galateni*, în anul 54 şi *epistola I-a către Corinteni*, în toamna anului 56. Inainte de răscoala provocată de argintarul Dimitrie, în care n'a fost ameninţat direct (F. A. XIX, 23—31), sf. apostol Pavel a suferit în Efes prima sa captivitate grea, aflându-se la un moment dat în perspectiva condamnării la thiriomahie (cf. I Cor. IV, 9, XV, 32, XVI, 8—9, II Cor. I, 8 — 10, IV, 11—12, VI, 5, XI, 23, Rom. XVI, 4, 7 II Tim. I, 15 sq., IV, 17, etc). Din captivitatea efeseană a scris *epistola către Filipeni*, în primele luni ale anului 55 [1].

Din Efes merge la Troia (I Cor. II, 12) şi trece in Macedonia, unde revede şi mângâie cu cuvinte multe comunităţile înfiinţate in prima călătorie misionară (F. A. XX, 1 — 2). La un an dela trimiterea primei epistole către Corinteni, scrie din Macedonia *epistola a doua către Corinteni*. Predică evanghelia până în regiunile de frontieră ale Iliriei (Rom. XV, 19), iar în toamna anului 57 se îndreaptă din nou spre Grecia şi petrece iarna anului 57/58 in Corint. De aci scrie *epistola către Romani*. Odată cu apropierea primăverii, se înapoiază în Macedonia, serbează Paştile anului 58 în Filipi [2], trece la Troia (F. A. XX, 2—12) şi de aci porneşte cu corabia spre Ierusalim. Se opreşte puţin la Milet (F. A. XX, 17 — 38) şi la Tir (F. A. XXI, 3 — 6). Din Cezareea lui Filip (F. A. XXI, 8—15), merge pentru a cincea oară dela convertire la Ierusalim şi prăznueşte Cincizecimea cu Iacov şi cu toţi fraţii şi bătrânii (F. A. XXI, 17 — 26).

Din această lungă călătorie misionară, începută cel mai târziu in primăvara anului 53 şi terminată în vara anului 58, ne-au rămas cele patru mari epistole pauline, care alcătuesc 3/8 din scrierile sf. apostol Pavel (fără Evrei) şi 1/6 din tot Noul Testament. In cursul ei, apostolul a indurat primejdii, bătăi, temniţe, foame, sete şi golătate, in imprejurări pe care nu le mai cunoaştem

1. Pentru reconstituirea istorică a acestei dramatice captivităţi suferite de apostolul neamurilor în pretoriul din Efes şi pentru motivele părăsirii datării obişnuite a epistolei către Filipeni, a se vedea lucrarea noastră: *Introducere în epistola către Filipeni. Captivitatea sf. apostol Pavel in Efes* (Biblioteca Teologică), Bucureşti (Tipografia Cărţilor Bisericeşti) 1942, pp. 58—130.

2. Ramsay, *A fixed date in the life of St. Paul*, in *Expositor*, 1896, pp. 336—345 şi: *St. Paul the traveller and the Roman citizen*, Londra 1896, pp. 289—295, susţine că F. A. XX, 6-XXI, 17 permit aflarea exactă a numărului zilelor călătoriei sf. Pavel dela Filipi la Ierusalim, a zilei când s'au serbat Paştile şi cu aceasta şi a anului, socotit de el a fi fost 57. Ipoteza aceasta prezintă însă atâtea lacune, incât n'a entuziasmat pe nimeni.

(II Cor. VI, 4—5, XI, 23—27), iar o boală fizică l-a umilit adesea, spre a nu se trufi cu mulțimea și măreția descoperirilor de care s'a învrednicit (II Cor. XII, 7—9). Nicio suferință nu i-a micșorat însă râvna neobosită pentru răspândirea evangheliei, căci, în anul 58, ochii săi se îndreaptă spre capitala imperiului și spre Spania (Rom. XV, 24. 28).

10. Arestarea la Ierusalim și captivitatea la Cezareea. În timpul Cinzecimii (Mai-Iunie 58), tribunul Claudius Lysias arestează pe Pavel, scăpându-l din mijlocul mulțimii hotărîte să-l omoare (F. A. XXI, 26—XXII, 29). Se convoacă sinedriul, dar Pavel desbină adunarea, declarând că este judecat pentru nădejdea în învierea morților (F. A. XXII, 30—XXIII, 10). Aflând că Iudeii au pus la cale uciderea lui Pavel prin vicleșug, tribunul îl trimite sub pază în Cezareea, iar procuratorul Antonius Felix îl închide în pretoriul lui Iord (F. A. XXIII, 12 — 35). După 5 zile, marele preot Anania, însoțit de retorul Tertul, vine la Cezareea, în fruntea unei delegații de bătrâni, să-i ceară condamnarea (F. A. XXIV, 1—9). Sf. Pavel ia cuvântul înaintea procuratorului și răstoarnă toate calomniile și nelegiuirile ce i se imputau (F. A. XXIV, 10 — 22). În speranța că va fi silit să-și răscumpere cu bani libertatea, Felix îl ține doi ani în captivitate, îngăduindu-i însă primirea fraților și a ucenicilor, care-i slujeau și-i ascultau cuvântul (F. A. XXIV 23—27). Situația aceasta a ținut până la înlocuirea lui Felix cu Porcius Festus.

11. *Data rechemării lui Felix și sosirea lui Festus în Cezareea* sunt fapte din domeniul istoriei profane. Stabilirea lor exactă formează un punct de sprijin de mare importanță pentru cronologia paulină. Din nefericire, și aici trebue să ne mulțumim cu o aproximație de câțiva ani, observând totuși că serioase considerațiuni istorice pledează pentru anul 59 sau 60. Părerile cercetătorilor se împart însă în două, câțiva [1] propunând o dată între anii 54—56. Care este adevărul?

Antonius Felix a fost numit procurator, în locul lui Ventidius

---

1. WEBER, *Kritische Geschichte des neunten Kapitels des Römerbriefs*, Wurzburg, 1889, pp. 182 sq. WELLHAUSEN, *Noten zur Apostelgeschichte*, Gottingen, 1907, p. 8 sq. SCHWARTZ, *Zur Chronologie des Apostels Paulus*, Göttingen, 1907, p. 285 sq. HARNACK, *Chronologie*, I, 1897, p. 233 sq. O. HOLTZMANN, *Neutest. Zeitgesch.*, 1906, p. 128 sq., etc.

Cumanus[1], in anul 52[2]. In timpul procesului sf. Pavel în Cezareea, el era căsătorit cu Drusilla, fiica lui Irod Agrippa I[3], amintită în F. A. XXIV, 24. In anul 52, Drusilla s'a căsătorit cu Azyzus, regele Emesei, de şi ea nu avea decât 14 ani. In anul 54, l-a părăsit şi s'a căsătorit cu Felix[4].

Procesul lui Pavel înaintea lui Felix nu este prin urmare anterior anului 54. Arestarea sf. Pavel s'a petrecut însă cu mult mai târziu după această dată, deoarece, în apărarea sa, el declară că Felix este procurator al Iudeei „de mulţi ani" (F. A. XXIV, 10). Vorbirea apostolului se explică admirabil în anul 58, când Felix împlinise 6 ani de la intrarea în funcţiune[5].

Informaţiunile scriitorilor vechi sunt însă contradictorii cu privire la data destituirii lui Felix. Aşa, de exemplu, pe când versiunea armeniană a Cronicii lui Eusebiu de Cezareea o plasează în al 14-lea an al domniei lui Claudius (54), traducerea latină făcută de Fericitul Ieronim la aceeaşi cronică o aşează în anul al 2-lea al domniei lui Nero (13 Oct. 55—12 Oct. 56). Amândouă aceste traduceri au fost făcute însă pe baza unor manuscrise corupte şi diferite, căci Eusebiu, în Istoria Bisericească, II, 22, spune că Festus a fost trimis de Nero pentru a înlocui pe Felix, fără însă a preciza data. Eroarea săvârşită de Eusebiu, admiţând că provine chiar de la el, se poate totuşi explica, fie admiţând că el depinde de Iosif Flaviu, fie ţinând seama că el omite complet

1. TACIT, *Annales*, XII, 54 (ed. H. GOELZER, *Annales*, II [Collection des Universites de France], Paris, 1924, p. 343), spune că Felix a condus o parte din Palestina (Samaria) simultan cu Ventidius Cumanus, rechemat de Claudius în anul 52.

2. IOSIF FLAVIU, *Antiq. Jud.*, XX, 7, 1 (ed. S. A. NABER, *Flavii Iosephi opera omnia* post Immanuelem Bekkerum, IV, Lipsiae, 1893, p. 290 sq.), trece trimiterea lui Felix în Iudeea între faptele petrecute în anul al 12-lea al domniei lui Claudius (25 Ian. 52—24 Ian. 53).

3. SUETONIU, *Claudius*, 28 (ed. C. L. ROTH, p. 162 sq.), spune că evreica Drusilla a fost a treia soţie a lui Felix, prima fiind fiica lui Antoniu şi a Cleopatrei, numită tot Drusilla. TACIT, *Ist.*, V, 9 (ed. H. GOELZER, *Tacite. Histoire.* II [Collection des Universites de France], Paris, 1921, p. 300), aminteşte numai despre căsătoria lui cu fiica Cleopatrei.

4. IOSIF FLAVIU, *Antiq. Jud.*, XX, 7, 2 (ed. S. A. NABER, IV, p. 291 sq.), dă amănunte foarte romantice asupra încheierii acestei căsătorii.

5. WEBER, *op. cit.*, p. 188, crede greşit că sf. Pavel are în vedere şi timpul petrecut de Felix în Palestina înainte de a fi numit procurator. M. GOGUEL, *Intr. au N. T.*, IV, 1, Paris, 1925, pp. 113—114, greşeşte de asemenea când vede în cuvintele apostolului o simplă formulă oratorică de politeţe şi de precauţie, plasând scena în anul 56.

o perioadă de 5 ani intre moartea lui Irod Agrippa I şi domnia fiului său Agrippa II [1], şi că socoteşte datele după calendarul sirian, in urmă cu un an [2]. Cei vechi n'au observat că Cronica lui Eusebiu are aceste mari lipsuri. De aceea eroarea din Cronica lui Eusebiu a fost reluată de Euthalius [3] şi de Ieronim [4].

Nici Iosif Flaviu nu arată data destituirii lui Felix. El spune numai atât: Chemat inaintea tribunalului lui Nero şi acuzat de Iudei, Felix a scăpat nepedepsit numai datorită influenţei fratelui său Pallas la curte [5]. După Tacit [6], Pallas îşi pierduse insă orice trecere inainte de a fi avut Britanicus 14 ani. După Suetoniu [7], Britanicus se născuse la 13 Febr. 41. Ar urma deci că Felix a fost inlocuit inainte de 13 Febr. 55 şi că arestarea sf. Pavel s'a petrecut în anul 52 — 53. Inscripţia de la Delfi arată însă că in anul 51 — 52, Pavel se află în Corint, iar călătoria a treia misionară nu încape in spaţiul unui singur an. Din informaţiunile date de Iosif Flaviu, nu se poate trage deci concluzia că Felix a fost inlocuit in 54/55 [8].

---

1. In *Cronica* păstrată in traducerea lui Ieronim, Eusebiu aşează inlocuirea lui Felix cu Festus in anul al 2-lea al lui Nero şi al 12-lea al lui Agrippa II, iar in *Cronica armeniană* in anul al 14-lea al lui Claudius şi al 10-lea al lui Agrippa II. El socoteşte insă anii domniei lui Agrippa II ca şi cum ar fi început in anul 44, la moartea tatălui său Irod Agrippa I, ceeace nu e exact, căci Agrippa II a primit domnia numai după 5 ani de la moartea tatălui său. Eusebiu a folosit prin urmare o cronică ce da datele după anii lui Agrippa II şi le-a armonizat greşit cu anii lui Claudius şi Nero. Admiţând, cu F. PRAT (*Dict. de la Bible*, suppl. I, col. 1293), această ipoteză, urmează că anul al 12-lea al lui Agrippa II este 61, iar al 10-lea 59, inlocuirea lui Felix petrecându-se intr'unul din aceşti doi ani.

2. EUSEBIU aşează începutul domniei lui Nero nu la 13 Oct. 54, ci in Sept. 55, după anul sirian. Anul al 2-lea al lui Nero (*Cronica* tradusă de Ieronim) este prin urmare in realitate anul 57, nu 56.

3. EUTHALIUS, Πρόλογος προτασσόμενος τῶν δεκατεσσάρων ἐπιστολῶν Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου, *P. G.*, LXXXV, col. 708 sq.

4. FERICITUL IERONIM, *De viris illustribus*, 5, *P. L.*, XXIII, col. 646 sq.

5. IOSIF FLAVIU, *Antiq. Jud.*, XX, 8, 9 (ed. S. A. NABER, IV, pp. 297 sq.).

6. TACIT, *Annales*, XIII, 14 — 15 (ed. H. GOELZER, III, Paris, 1925, p. 369 sq.).

7. SUETONIU, *Claudius*, 27 (ed. C. L. ROTH, p. 162), DIO CASSIUS, LXI, 7 (ed. C. *Tauchnitiana*, IV, Lipsiae 1870, p. 9).

8. TACIT, *Annales*, XIII, 23 (ed. H. GOELZER, III, p. 376 sq.), notează însă că Pallas şi-a păstrat imensele averi şi după disgraţia lui Nero. El şi-a putut deci ajuta fratele chiar după anul 55, mai cu seamă că Iudeii, care-l acuzau, nu erau priviţi bine la Roma. De altfel, explicaţia dată de Iosif Flaviu achitării lui Felix poate fi inventată chiar de Iudei, spre a-şi scuza nereuşita plângerii.

În F. A. XXI, 38, Sf. Luca spune că tribunul a arestat pe Pavel socotind că are a face cu egipteanul care se răsculase cu câteva zile mai înainte, ajutat de 4000 de sicari. Iosif Flaviu[1] aminteşte două răscoale asemănătoare sub proconsulatul lui Felix, în timpul domniei lui Nero. Chiar după el, Felix n'a fost prin urmare înlocuit la scurt timp după moartea lui Claudius. După Felix, a urmat Porcius Festus, care moare în primele luni ale anului 62, fiind urmat de Albinus. După Iosif Flaviu[2], se pare că proconsulatul lui Festus n'a ţinut mai mult de doi ani. Destituirea lui Antonius Felix şi sosirea lui Porcius Festus în Cezareea s'au petrecut prin urmare, cu mare probalitate, în vara anului 60, mai precis în Aprilie-Mai 60. Arestarea sf. Pavel s'a făcut în anul 58, când Felix era de mulţi ani procurator (F. A. XXIV, 10). Descoperirea inscripţiei de la Delfi arătând că în anul 51/52 apostolul se afla la Corint, eşalonarea evenimentelor din F. A. XVIII, 18 — XXIV, 26 cere un interval de cel puţin 6 ani, ceea ce ne conduce tot la anul 58, ca începutul captivităţii sf. Pavel.

12. *Călătoria la Roma şi prima captivitate romană.* Porcius Festus soseşte la Cezareea în Aprilie-Mai 60 şi află pe sf. Pavel captiv de doi ani (F. A. XXIV, 27). Ca să nu fie dat în mâinile Iudeilor, apostolul apelează la tribunalul împăratului (F. A. XXV, 10—12). Odată introdus, acest apel nu se mai putea retrage. De aceea Agrippa II, care-l vizitează şi-i ascultă apărarea, regretă că nu-l poate elibera (F. A. XXV, 13—XXVI, 32), după ce se convinge de nevinovăţia sa. În toamna anului 60, începe călătoria spre inima imperiului. Călătoria pe apă întâmpină mari primejdii (F. A. XXVII, 1-44). Corabia naufragiază lângă insula Malta (F. A. XXVII, 4-XXVIII, 1). Apostolul petrece aci iarna anului 60/61, vindecând prin punerea mâinilor bolnavii din insulă (F. A. XXVIII, 8—11). Cu venirea primăverii, o corabie alexandrină îl conduce la Roma, tre-

1. In *Antiq. Jud.* XX, 6 (ed. S. A. Naber, IV, p. 295 sq.), Iosif Flaviu aminteşte de răscoala unui profet mincinos venit din Egipt şi invins de Felix pe Muntele Măslinilor, iar in *Bell. Jud.* II, 13, 5 (ed. S. A. Naber, V, Lipsiae 1895, p. 185), despre un altul venit din deşert, sub Nero, şi bătut in acelaşi loc. Probabil că Iosif Flaviu repetă acelaşi fapt. Jacquier, *op. cit*, p. 643, il acuză pe bună dreptate de inexactitudine, arătând că opera sa nu merită creditul exagerat ce i s'a acordat in trecut.

2. Iosif Flaviu, *Antiq. Jud.*, XX, 8, 9—11 (ed. S. A. Naber, IV, p. 297 sq.), povesteşte evenimentele petrecute dela numirea lui Festus; ele intră admirabil in cadrul unei perioade de doi ani şi nu par a fi depăşit acest timp.

cându-l prin Siracusa, prin Regium și prin Puteoli (F. A. XXVIII, 12—14). Creștinii il intâmpinară la Forul lui Apius și la Trei Taverne (F. A. XXVIII, 15). Raportul de insoțire, făcut de Festus, fiindu-i favorabil, i s'a dat voie să-și închirieze o cameră, unde să fie păzit de un singur ostaș (F. A. XXVIII, 16). Aci avea libertatea să primească pe oricine, putând predica astfel neincetat pe Hristos (F. A. XXVIII, 30—31). Așa s'au scurs doi ani împliniți (61—63), din care ne-au rămas trei din epistolele numite ale captivității și anume: epistolele către *Efeseni*, *Coloseni* și *Filimon*.

Faptele Apostolilor se opresc aici, fără să aibă un sfârșit logic și explicabil. Nu știm dacă apelul la tribunalul imperial s'a judecat sau nu. E mai bine să credem că procesul s'a judecat și că apostolul a fost eliberat, spre folosul bisericilor, care aveau încă nevoie de ultimele lui sfaturi.

13. *A patra călătorie misionară.* Biserica ortodoxă și cea romano-catolică nu împărtășesc părerea că sf. Pavel a primit cununa martiriului la sfârșitul primei captivități romane, cu prilejul persecuției izbucnite după incendierea Romei (Iulie 64). Ipoteza aceasta, sugerată, după unii, de sfârșitul Faptelor Apostolilor, a fost popularizată de F. Chr. Baur, care tăgăduia categoric autenticitatea epistolelor pastorale. Epistolele pastorale nu sunt pe placul protestanților, pentru că ele arată precis existența ierarhiei bisericești pe vremea apostolilor. De aceea ei susțin că ultimele trei epistole pauline nu corespund unei situații istorice reale și nu se pot încadra în cronologia cunoscută a vieții sf. apostol Pavel, voind să ne convingă, în cele din urmă, că nici vocabularul și doctrina lor nu se potrivesc cu celelalte epistole. Pentru noi, problema se pune cu totul invers: Epistolele pastorale, neputându-se incadra in perioada cuprinsă în F. A., dovedesc că sf. Pavel a terminat cu bine prima captivitate romană și a venit din nou in Macedonia, în Grecia și in Asia Mică, dând ultimele sfaturi și desăvârșind organizarea bisericească a comunităților întemeiate inainte de arestarea sa.

În adevăr, sf. Pavel își recapătă libertatea in primăvara anului 63 și pornește imediat în a patra călătorie misionară. Itinerarul urmat de el e foarte greu de stabilit. Probabil că restul anului 63 l-a petrecut în Spania, ținta călătoriilor sale încă din anul 57/58 (Rom. XV, 24, 28), ducând astfel cuvântul evangheliei până la capătul de apus al continentului [1]. În primăvara anului 64, se ina-

1. Clement Romanul, *Epistola I-a către Corinteni*, V, 7 (ed. Funck, *Patres Apostolici*, I, Tubingen, 1901, p. 106), spune că sf. Pavel a mers „ἐπὶ τὸ

poiază în răsărit, unde-i era dor de Filipeni şi de atâtea comunităţi, care-l aşteptau rugându-se pentru eliberarea lui din lanţuri. Călătoria aceasta nu poate fi reconstituită. Altul, în locul lui, s'ar fi îndreptat în primul rând spre Tars, chemat de amintirile copilăriei şi de nostalgia căminului părintesc. Din clipa convertirii, pentru sf. Pavel nu mai există însă legături trupeşti cu pământul. De aceea n'a revăzut Cilicia. Nu există nici o dovadă că s'ar fi înapoiat în Siria sau în Palestina. Paşii săi străbat numai regiunile dimprejurul Mării Egee. Trece prin insula Creta şi lasă pe Tit să pună rânduială în cele de lipsă, să hirotonească preoţi în oraşe, să povăţuiască şi să apere credinţa (Tit I, 5, II, 1 sq., III). Vizitează Efesul şi lasă pe Timotei să înveţe, să hirotonească preoţi şi diaconi (I Tim. III, 1—13), să organizeze rugăciunea publică şi asistenţa celor necăjiţi (I Tim. II, 1—2, 8—12, V, 3—5, 8—10, etc), să combată ereziile (I Tim. IV, 1—5), să conducă biserica (V, 17—22). Merge la Colosse, la Filimon (Filimon 22), predică în oraşele de pe valea râului Lycus. Trece prin Troia (II Tim. IV, 13), merge în Macedonia (I Tim. I, 3) şi revede comunitatea din Filipi. Se îndreaptă apoi spre Epir şi scrie lui Tit să-l viziteze în Nicopolis, unde vrea să petreacă iarna anului 65/66 (Tit. III, 12). În acest timp scrie *epistola I-a către Timotei* şi *epistola către Tit*, din Epir, sau din Macedonia. Odată cu sosirea primăverii, coboară în Ahaia şi lasă pe Erast în Corint (II Tim. IV, 20). Vine din nou la Efes (I Tim. III, 14—15). Trece prin Milet, unde se opreşte din cauza îmbolnăvirii lui Trofim (II Tim. IV, 20). Din Asia, trece în Italia, fie pe mare, fie prin Macedonia, pe Via Egnatia. Din Italia, scrie *epistola către Evrei*, redactată liber de unul din discipolii săi, probabil de sf. Luca.

14. *A doua captivitate romană*. În Italia, apostolul este din nou arestat, condus la Roma şi pus sub lanţuri. A fost arestat, probabil, în urma unei trădări, mobilul căreia, după Clement Ro-

---

τέρμα τῆς δύσεως", termen prin care cei vechi înţelegeau Spania, capătul (τέρμα) lumii cunoscute spre Apus. La fel citim şi în *Canonul Muratori*, 38/39: profectionem Pauli ab urbe ad Spaniam (CORNELY-MERK, *Manuel d'Introduction Historique et Critique à toutes les Saintes Ecritures*, trad. par. PH. MAZOYER, *Nouveau Testament*, Paris 1928, p. 522), în sf. ATANASIE (*P. G.*, XXV, col. 528), sf. IOAN GURĂ DE AUR (*P. G.*, LXII, col. 659), sf. EPIFANIU (*P. G.*, XLI, col. 373), TEODORET DE CIR (*P. G.*, LXXXII, col. 856) şi FERICITUL IERONIM (*P. L.*, XXIV, col. 151). Unii socotesc că din Roma, apostolul a pornit pe uscat spre nord, a trecut prin Genua, a predicat în Marsilia, în Narbo Martius şi apoi a trecut Pirineii în Spania. Ipoteza aceasta este interesantă, dar nedocumentată.

manul [1], era invidia. Aruncat într'o temniță rece, trupul său slăbit se pregătește pentru cea din urmă cale. Toți l-au părăsit. Numai Luca este cu el, iar lui Onisifor i-au trebuit multe zile de trudă, spre a-l găsi să-i slujească. Scrie lui Timotei ca, înainte de sosirea iernii, să vină cu Marcu la Roma, aducându-i mantaua lăsată în Troia, la Carp, și cărțile (II Tim. IV, 9, 11, 13, 21). *Epistola II-a către Timotei* este testamentul său duhovnicesc, scris în așteptarea despărțirii de lume, la sfârșitul luptei, la capătul călătoriei, cu câteva luni înainte de primirea cununii dreptății de la Domnul (II Tim. IV, 6—8). Sigur că va fi condamnat la moarte de tribunalul imperial, apostolul așteaptă cu seninătate și încredere sentința Judecătorului celui drept, gata să-și verse sângele ca jertfă.

15. *Martiriul sfântului apostol Pavel.* Istoria păstrează de veacuri taina morții marelui apostol. Nici o mărturie directă nu ne spune cum s'a despărțit de trup. Dacă a fost victima trădării unui frate, conștiința creștină, încremenită de indignare și de durere, a înăbușit în tăcere și 'n lacrimi amintirea morții celui mai mare apostol.

Informațiunile tradiționale asupra morții sf. Pavel sunt diferite și greu de armonizat. Clement Romanul [2] spune că s'a săvârșit ca martir sub cârmuitorii împărăției, prin care înțelege, probabil, pe prefecții Helius Caesarianus și Polycletus, care conduc Roma în anul 67, pe când Nero se află în Grecia [3]. Eusebiu de Cezareea, în Cronica tradusă de Ieronim, afirmă că a murit odată cu sf. Petru, în al 14-lea an al domniei lui Nero (13 Oct. 67—9 Iunie 68). Fericitul Ieronim [4] împărtășește această părere. Versiunea armeniană a Cronicei lui Eusebiu spune însă că martiriul lor s'a petrecut în al 13-lea an al domniei lui Nero (13 Oct. 66—12 Oct. 67), potrivindu-se astfel cu spusele lui Clement Romanul. Fericitul

---

1. CLEMENT ROMANUL, *Epistola I-a către Corinteni*, V, 5 (ed. FUNCK, *op. cit.*, p. 104 sq.), zice: Διὰ ζῆλον καὶ ἔριν Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ἔδειξεν. O interesantă analiză a acestor cuvinte se află în studiul lui OSCAR CULMANN, *Les causes de la mort de Pierre et de Paul*, în *Revue d'histoire et de philosophie religieuses*, 1930, pp. 294—300.

2. CLEMENT ROMANUL, *Epistola I-a către Corinteni*, V, 7 (ed. FUNCK, *op. cit.*, p. 106): μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων.

3. Cf. I. MIHĂLCESCU, M. PĂSLARU și G. NIȚU, *Scrierile Părinților Apostolici*, Chișinău 1927, p. 98, cu nota 9.

4. FERICITUL IERONIM, *De viris illustribus*, V, (*P. L.*, XXIII, col. 647): Hic ergo quarto decimo Neronis anno, eodem die quo Petrus Romae, pro Christo capite truncatur, sepultusque est in via Ostiensi, anno post passionem Domini tricesimo septimo.

Augustin[1] contrazice însă părerea că cei doi apostoli au murit odată, susţinând că ei au murit, în adevăr, în aceeaşi zi, dar nu şi în acelaşi an. Dionisie de Corint[2] spune că ei au primit martiriul „cam in acelaşi timp", dar coincidenţa morţii celor doi mari apostoli nu este o părere unanimă a creştinătăţii. În sec. VI, diaconul Arator[3], din Roma, susţine, ca şi Augustin, că au murit în aceeaşi zi, dar nu în acelaşi an. Calendarul bisericii ortodoxe şi romano-catolice îi serbează pe amândoi în ziua de 29 Iunie, incepând din veacul al treilea. Dacă această zi păstrată de toată creştinătatea în tradiţia liturgică este cu adevărat ziua morţii sf. Pavel — şi nu avem niciun motiv să punem la îndoială valoarea acestei unanime tradiţii[4] — înseamnează că sf. Pavel a murit la 29 Iunie 67, în timpul persecuţiei lui Nero, care moare la 9 Iunie 68[5].

O pioasă tradiţie spune că sf. Duh îi vestise din vreme ziua şi ceasul morţii. Ca cetăţean roman, a fost executat prin decapitare, aproape de Via Ostia, la trei mile distanţă de zidurile cetăţii, acolo unde se află astăzi locul numit Trei Fântâni. Era în vârstă de aproape 67 ani. Creştinii i-au ridicat trupul scăldat în sângele martiriului şi l-au înmormântat. Sfântul apostol Pavel a fost închis şi omorît pentru mărturisirea lui Hristos.

Faptele apostolice apocrife să străduesc să satisfacă curiozitatea creştină asupra amănuntelor sfârşitului vieţii pauline, povestind că el fusese închis în temniţa Mamertina, aproape de Forum. În drum spre locul martiriului, îl întâmpină cu lacrimi nobila

---

1. FERICITUL AUGUSTIN, *Sermones*, CCXCV, 7, *(P. L.*, XXXVIII, col. 1352): Unus dies passionis duobus Apostolis, quanquam diversis diebus paterentur... Praecessit Petrus, secutus est Paulus. CCCLXXXI, *(P. L.*, XXXIX, col. 1683): Sicut traditione patrum cognitum memoria retinetur, non uno die passi sunt... Natalitio ergo Petri passus est Paulus...

2. DIONISIE DE CORINT, în EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, II, 25, *(P. G.*, XX, col. 209): Ὡς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν ἄμφω καιρὸν ἐμαρτύρησαν, Κορινθίων επίσκοπος ἐγγράφως Ῥωμαίοις ὁμιλῶν.

3. ARATOR, *Actus Apostolorum*, *(P. L.* LXVII, col. 946): Non eadem, tamen una dies, annique voluto tempore, sacravit repetitam passio lucem.

4. H. LIETZMANN, *Petrus und Paulus in Rom*, ed. 2-a, Berlin 1927, susţine că data de 29 Iunie nu corespunde zilei morţii celor doi apostoli, ci zilei mutării osemintelor lor, în anul 258. Dovezile aduse de Lietzmann în sprijinul acestei susţineri nu ni se par însă concludente, aşa încât preferăm prăznuirea morţii celor doi apostoli după mineiul bisericii ortodoxe.

5. Informaţia lui CLEMENT ROMANUL, *op. cit.*, că sf. Pave la fost omorît pe vremea „prefecţilor", este un sprijin puternic pentru anul 67, căci de obiceiu Roma era condusă de un singur prefect. În primăvara anului 67, Nero a pus însă doi prefecţi, înainte de a pleca în Grecia.

Plautilla, protectoare a creştinilor. Dincolo de Tibru, la locul numit Aquae Salviae, călăul îl flagelează şi-l leagă la ochi cu mahrama dată de Plautilla. Apostolul îngenunche, întinde gâtul, călăul loveşte. Din corpul său ţâşneşte prin minune lapte. Creştinii îi duc corpul în casa Lucinei, unde stă până în anul 258, când este mutat la un loc cu al sf. Petru, în cimitirul de lângă Via Appia. În sec. IV este mutat şi de aci într'o biserică ce-i poartă numele. Sinaxarul mineelor ortodoxe cuprinde şi alte amănunte, admirabile pentru cultivarea pietăţii creştine. Ele nu intră însă în cadrul restrâns al studiului de faţă.

Concluzie. Cronologia vieţii şi activităţii sfântului apostol Pavel nu are un caracter absolut. Ea se reazemă în deosebi pe Faptele Apostolilor şi pe epistolele pauline, pentru faptele mai însemnate sprijinindu-se însă, în afară, pe câteva puncte de contact cu istoria universală. Printre punctele de sprijin analizate pe scurt în acest studiu şi puse în lumină prin metoda sincronică, singura care permite fixarea datei evenimentelor istorisite în Noul Testament, se află următoarele:

1. Rechemarea lui Pilat din Pont, în primăvara anului 36, urmată de emanciparea sinedriului, de martiriul sf. Ştefan şi de convertirea sf. apostol Pavel.

2. Stăpânirea lui Aretas IV, regele Nabateenilor, asupra Damascului, între anii 37—40, când s'a petrecut fuga sf. Pavel din Damasc, la 3 ani de la convertire.

3. Persecuţia lui Irod Agrippa I, între anii 41—44 (primăvara), în legătură cu prima călătorie a apostolului la Ierusalim şi cu martiriul sf. Iacob, fiul lui Zevedei.

4. Edictul dat de Claudius, în anul 49, pentru expulzarea Iudeilor din Roma, în strânsă legătură cu data sosirii lui Aquila şi Priscila în Corint.

5. Proconsulatul lui Gallion în Ahaia (Mai 51—52), in legătură cu sosirea apostolului în Corint.

6. Destituirea lui Felix şi sosirea lui Porcius Festus in Palestina, în anul 59 sau 60, care pune capăt captivităţii din Cezareea şi trimite pe sf. Pavel la Roma, în prima captivitate.

7. Guvernarea Romei de către doi prefecţi, puşi de Nero în timpul călătoriei sale în Grecia, în prima jumătate a anului 67, când apostolul neamurilor se încununează cu moartea martirică.

Cronologia activităţii sf. Pavel se desfăşoară paralel cu aceste evenimente, punctul iniţial fiind convertirea, iar punctul final

martiriul. Între aceşti doi poli, eşalonarea diferitelor fapte se face cu aproximaţie de un an sau doi în plus sau în minus, cifrele adoptate de critici având totdeauna un caracter relativ şi depinzând de valoarea argumentelor invocate pentru fiecare dată. Criticii liberali arată şi aici o deosebită preferinţă pentru ipotezele extreme şi o neîncetată iscodire după originalitate. Ca exemplificare şi ca încheiere, dăm mai jos un tablou sinoptic cu datele câtorva cercetători mai însemnaţi din fiecare confesiune. Înainte de arătarea fiecărui eveniment, vom trece data stabilită prin studiul de faţă; în coloanele din dreapta, datele propuse de *Pr. V. Gheorghiu*[1] (ortodox); *F. Prat*[2] şi *E. Jacquier*[3] (romano-catolici); *Th. Zahn*[4] şi *Ad. Harnack*[5] (protestanţi conservatori) şi *Maurice Goguel*[6] (protestant liberal).

Din acest tablou sinoptic se observă o mare neînţelegere între cercetători în deosebi asupra anului convertirii şi morţii sf. apostol Pavel. Ca în orice domeniu de cercetare fără caracter aprioric sau dogmatic, criticii adoptă concluziunile care le convin. De altfel, nu toate datele au un caracter absolut. Noi documente şi informaţiuni pot schimba oricând anumite date din cadrul cunoscut al cronologiei apostolice, aşa cum s'a întâmplat cu descoperirea inscripţiei de la Delfi, care împarte în două studiile istorice asupra sf. Pavel. Noi înşine mărturisim că păstrăm o oarecare rezervă asupra convertirii sf. apostol Pavel, pusă de *martirologiul roman* în anul al doilea de la înălţarea Domnului. Pentru această dată se pronunţă, între alţii, părintele Gala Galaction şi Adolf Harnack. Ne-am hotărît totuşi pentru primăvara sau vara anului 36, singurul moment ce nu se izbeşte de nicio dificultate istorică mai însemnată. Cât priveşte însă părerea unor cercetători liberali asupra sfârşitului marelui apostol, am respins din capul locului orice ipoteză care ar încerca să dărîme cadrul istoric al epistolelor pastorale.

---

1. V Gheorghiu, *Introducere în sfintele cărţi ale Testamentului Nou.* Cernăuţi 1929, pp. 373—391. *Vieaţa şi activitatea sfântului apostol Paul*, I-II. Cernăuţi 1909, extras din cele 29 articole publicate in *Candela*, in 1907—1908—1909.
2. F. Prat, *La Theologie de S. Paul*, I, ed. 15-a, Paris 1927, pp. 471—55. *Chronologie biblique*, in *Dictionnaire de la Bible*, Supplement, I, Paris 1928, col. 1279—1304.
3. E Jacquier, *Histoire des livres de Nouveau Testament*, I, *Les Epîtres de S. Paul*, ed. 10-a, Paris, 1924, pp. 15—21. *Les Actes de Apôtres*, ed. 2-a Paris, 1926, pp. CCLXXXVII — CCCV.
4. Th. Zahn, *Einleitung in das Neue Testament*, II, ed. 3-a. Leipzig 1924.
5. A Harnack, *Die Chronologie der altchristlichen Litteratur bis Eusebius*, I, Leipzig 1897, pp. 233—244.
6. M. Goguel, *Essai sur la chronologie paulinienne*, in *Revue d'Histoire des Religions*, LXV, 1912, pp. 285—339; *Introduction au Nouveau Testament*, IV, 1, Paris 1925, pp. 81—115.

		Gheorghiu	Prat	Jacquier	Zahn	Harnack	Gogue
30	Răstignirea Mântuitorului.	30	29	29/30	30	29/30	28
36	Convertirea sf. Pavel.	34/35	36	34-36	35	30	29/30
38	Prima călătorie la Ierusalim	37/38	38	37/38	38	34	32/33
43/44	Persecuția lui Irod Agrippa I . . .	44	44	43/44	44	42	44
44-48	Călătoria I-a misionară (1 an). . . .	45-48	45-48	44-48	50-51	42-47	44-48
49	Sinodul apostolic	51	49	49	52	48	44
50-52	A doua călătorie misionară	51-54	50-52	49/50-52	52-54	48-51	48-51
49	Edictul p. expulzarea Iudeilor . . .	50/51	49	49/50	52	49	49
51-52	Sf. Pavel înaintea lui Gallion	52/53	50-52	51-52	52-54	51	50-51
53-58	A treia călătorie misionară	54-58	53-57	52-57	54-58	51-55	52-57
53-56	Sf. Pavel la Efes	55-57	53-56	53-56	55-57	51-54	53-56
57-58	Sf. Pavel la Corint	57/58	56-57	56/57	58	54-55	56-57
58	Arestarea Sf. Pavel, la Ierusalim . .	58	57	57	58	55	57
58-60	Captivitatea din Cezareea	58-60	57-59	57-59	58-60	55-57	57-59
61-63	Prima captivitate romană	61-63	60-62	60-62	61-63	58-60	60-?
63-66	A patra călătorie misionară	63-66	62-66	62-66	63-66	60-64	?
67	Martiriul Sf. Pavel	67	66/67	67/68	66/67	64	?

Diaconul Dr. N. I. NICOLAESCU

VORBIREA BISERICEASCĂ

I. ÎNTRE DOUĂ PRIMEJDII

Când priveşti pe cineva la îndeplinirea lucrării sufleteşti, fie aceia literatură, fie pictură, fie oratorie, fie altceva, — mai degrabă îţi scade insufleţirea pentru ea, dacă descoperi ori măcar ţi se pare că meşterul lucrării a folosit cutare amănunt ori a dat cutare întorsătură lucrului său numai pentru a se supune cutărei porunci a teoriei după care trebuie să urmeze. De câte ori simţi că omul s'a ţinut de firul cărţii, ca orbul de gard, iţi zici că Eh! prea s'a ţinut de carte! Meşterul trebuie să urmeze inspiraţiunile lui, avântului. Numai acestea îi dau ţâşnirea duhului, *spontaneitatea*, cum se spune cu vorbă de azi.

Dacă te ţii de calapoade, de canoanele scrisului, nu mai eşti tu, nu mai ai pâlpâirea puterilor celor din adânc şi deci însemnătatea lucrării tale scade, fiindcă nu mai scoţi din vâna preţioasă a fiinţei tale proaspete, ci eşti sluga altora şi te mână numai grija de a călca pe urmele obişnuite ale lucrului cunoscut.

La fel în predică. Şi ea este o lucrare de măestrie. Dacă eu scot din adâncurile simţirii mele creştineşti, este una; dacă însă în vorbirea mea se simte grija de a urma porunca teoriei, nu mai sunt eu.

Dacă-l auzi spunând: Deci astăzi va vorbi: nr. 1, despre cutare, nr. 2, despre cutare, nr. 3, despre cealaltă, sau dacă-l vezi punând invocarea la locul hotărât după carte şi anume pentru a urma porunca din carte, — îndată un ascultător mai subţire va putea spune: Uite-l cum merge pe dâra de la şcoală! Poruncile cărţii îi atârnă ca nişte ghiulele de picioare şi nu se poate mişca fără ele. Nu are zborul slobod al aripiilor sale.

Astfel de vorbe prind şi se poate să fie chiar drepte. Dacă tu, pe ce ai învăţat la carte, nu ştii să torni în graiul tău şi din viaţa proprie a simţirilor tale; dacă din călcătura ta, din vorba ta, nu iese la iveală lăstărişul adevărat crescut din înseşi puterile tale, — cuvântarea ta va fi mai searbădă, fiindcă sufletul tău va păşi neputincios şi nerodnic pe lângă poruncile de temei ale învăţăturilor însemnate. În adevăr, poruncile teoriei îşi au toată însemnătatea lor, numai că ele trebuie să-şi capete viaţă şi putere

prin împlinirea proprie a duhului tău. Să nu fii o biată ființă care nu poate întinde pasul său propriu.

Tare e ușor să-i spui omului de lucruri, dar tare e greu pentru el să găsească însuși drumul lui! De! cum să găsească el calea de urmat? Cum să urmeze și după bunele îndrumări ale trecutului, dar să rămâie și el, iar din sământa învățăturii să încolțească în însuși sufletul tău? Ce? e ușor să dai răspuns la așa ceva?

Totuși primejdia este. Cum te-o băga de seamă cineva că ești numai păpușa care te miști după sfoara prin care te trage teoria, își perde încrederea că din tine poate isvori undă limpede și simțită viu prin tine însuți.

Doar asta ne-a spus-o verde și simțit un bărbat subțire, meșter în tainele scrisului și ale vorbitorului. Este vorba de Ollé Laprune, pe care l-am pomenit în aceste desfășurări ale noastre. Aduceți-vă aminte de cuvintele lui: „poate că preotul caută prea mult uneori să fie orator", iar apoi tâlcuiam cuvintele lui spunând: „Când îți vorbește el, nu trebuie să simți această grijă a lui de a umbla strună după poruncile cărții".

II. MIJLOACELE IZBÂNDIRII

Da, este lesne a o spune, dar cum să facem aceasta? Bărbații în stare însă a gusta cuvântarea miezoasă și simțită, cum au fost Louis Veuillot, ne-au spus-o și e bine să ne împrospătăm spusele lor. Cu una cu alta este bine să privim spre cuvântătorii care au făcut astfel și au izbutit.

Dar dacă scapi de primejdia de a vorbi în felul altora sau ținându-te morțiș de încătușarea teoriei, ce facem cu cealaltă primejdie, adică aceia de a vorbi fără sistem, de a sări de la una la alta, fără legătură logică?

Doar poruncile cărții nu sunt scornituri fără noimă. Ele au răsărit din experiență. Vorbitorii de seamă au văzut că este nevoie de cutare rânduială. De acolo a răsărit apoi învățătura ca în vorbire să ai următorul fel de împletire a gândurilor.

Cum? este primejdie dacă urmărești bunele îndrumări care ți s'au dat și care n'au răsărit din senin?

Ba nu este primejdie, dar una nu trebuie să desființeze pe cealaltă. Actorul, când joacă, nu are a îndeplini ca o păpușă rolul său. El trebuie să puie în lucru însăși inima, să ia parte vie la înfățișarea cutărui rol, cași cum acela ar fi urzirea sa, cași cum ar fi fapta sa. Atunci se cheamă că se face una cu rolul său și în adevăr în acea întrupare trăiesc toate simțirile pe care vrea să le înfățișeze.

Când un actor lucrează în felul acesta, se zice că jocul lui a fost maestru. Urmează că el nu va lucra ca un manechin, ci însuşi sufletul său va lua parte vie la ce înfăţişează el pe scenă.

Va să zică poţi urma după anumite rânduieli, cari vin de aiurea, dar totuşi să trăiască şi partea ta.

Aşa are a urma şi predicatorul. Rânduielile care-i vin din carte vor fi ele o bucată de vreme ceva străin, ceva căruia el se supune, dar de la o vreme ele vor intra în sufletul său. Însăşi experienţa sa îi va arăta că acelea nu sunt curate năluciri din văzduhuri, ci sunt însăşi aflarea firească a vorbitorilor încercaţi. Ei şi-au dat seamă că, dacă vorbeşti, trebuie să treci prin anumite rânduieli, pe care le încerci tu însuţi ca trebuincioase.

Dacă ai să urmezi cu anumite figuri ale vorbirii, n'ai să faci asta, fiindcă le-ai găsit în cărţile de Stil şi Compoziţiuni, ci le-ai gustat ca frumoase chipuri de rostire în anumiţi predicatori şi apoi singur te-ai folosit de ele. Dacă îţi imparţi cuvântarea pe puncte de vorbire, nu faci aceasta fiindcă aşa e scris la carte, ci fiindcă singur ai văzut că este bine să ai în vorbire un şir logic al desfăşurării cugetării, că astfel ea este urmărită mai uşor. Toate acestea, departe de a fi o încătuşare, sunt întocmirea firească a vorbirii, după cugetarea pe care o avem fiecare şi care trebuie să curgă nesilit, lesnicios şi frumos.

Aşa dar, dacă tu ai ajuns un predicator de temei, ai să adevereşti singur că toate aceste rânduieli ale vorbirii sunt tot ce este mai potrivit cu croiala noastră de oameni ai cugetării. Apoi dacă ai lucrat tot aşa, ele îţi intră în sânge, ca o albie în care trebuie să se scurgă lucrul vorbirii tale. Departe de a fi ceva străin şi de aiurea, ele vor ajunge a fi o trăsătură firească a minţii şi a vorbirii tale. Deci, când vei lucra după asemenea rânduieli, nimenea nu te va mai simţi ca un om care de silă urmezi după calapoade date de alţii, ci le vei fi gustat ca omul care păşeşte după însăşi croiala sufletului tău de om luminat.

Ne mai fiind deci stingherit de căluşul străin care te-ar închinga, vei fi încolo slobod să dai drumul aripilor tale şi să vorbeşti după toată simţirea inimii tale. În acest, chip amândouă aceste trebuinţe stau frumos îmbinate şi împlinite în sufletul tău şi nici vorbă să mai cazi într'o primejdie sau alta. Aceasta este chipul de a scăpa de primejdia care te poate ameninţa într'un fel sau altul.

Noi am văzut însă primejdia de a vorbi după rânduielile altuia, nu am văzut-o însă pe cea de a vorbi după singura ta inspiraţiune.

Cineva se poate nădăjdui in darul vorbirii sale, a se sprijini pe propria sa inspirațiune, dacă nu va avea școala vorbirii, nu va ajunge departe. În adevăr, cugetările care răsar in mintea cuiva, avântul pe care el crede că trebuie să-l urmeze, n'au să se rânduiască prin ele însele in șirul care se cuvine. Dacă omul nu și-a făcut o disciplină a gândirii, care se capătă prin deprinderea de a cugeta logic și a se adânci in ițele chestiunii pe care o urmărește, va vorbi dezordonat. Va sări de la una la alta, nu le va lega armonic și nu va da un mănunchi bine legat, in care cugetările se leagă in chip organic și curg una din alta.

Cât de frumos este o desfășurare a gândirii, unde vezi fiecare la locul ei, deschizând drum firesc pentru alta! Asta și alcătuiește temeinicia unei cuvântări. Mai pre sus de frumusețea rostirii, de farmecul unei vorbiri inflorite, la temelia ei stă închegarea logică, prin care ascultătorul pășește ușor de la o cugetare la alta. Fără asta, nu poți avea o cuvântare gustată. Totdeauna trebuie să te sprijini pe un miez pe care mintea să-l prindă lesne, din pricina luminii care-l umple.

Va să zică frumuseța unei cuvântări niciodată nu va fi numai o trăsătură formală, ci va izvori din întocmirea logică, bine încheiată și pâlpâind de însemnătatea gândurilor pe care le cuprinde. Partea cealaltă vine pe urmă să învește mânteze in grai ales gândirea limpede și sănătoasă. Deci trebuie să punem temei pe gândire, iar in al doilea rând pe măestria de a o înfățișa. Mai drept vorbind, și una și alta fac un singur cheag, in care miezul gândirii te hrănește temeinic, iar veșmântul iți strecoară in suflet acest miez prin mijloacele cele mai bine simțite și gustate.

Dar vorba este: Cum ajungi la aceasta? Un plan poate fi el bine ticluit, dar cum vei ajunge să-l și implinești? Tocmai de aceia nu se cuvine să ne lăsăm numai in grija inspirațiunii, a puterii noastre de a da drumul graiului și a crede că o putem scoate la capăt așa.

Dimpotrivă o cuvântare alcătuită în felul acesta poate avea zvâcniri frumoase, te poate câștiga prin cutare rostire fericită, prin unele podoabe oratorice, dar nu va putea fi cum trebuie *ca întreg*. Îi este greu omului să alcătuiască dintr'odată impletitura din care să iasă ca o cunună tot șirul cugetărilor ei. Miezul logic este ceva care trebuie chibzuit. El nu poate curge de isnoavă din capul omului ca un izvor. Cugetarea este roadă a creierului. Din el nu poate țâșni cugetare peste cugetare, cum ai da drumul apei dintr'o cana. De aceia cele spuse trebuiesc gândite bine de mai nainte

şi să vezi in mintea ta, încă înainte de rostire, ţesătura gândurilor ce ai a le rosti.

Cine însă va face aceasta? Numai un om cu mintea nuduită, deprinsă a cugeta disciplinat. Într'o asemenea minte, cugetările se înşiruie in chip firesc şi armonic, de la una la alta. Această deprindere însă, se înţelege, nu se dobândeşte năpraznic din darul omului de a vorbi. Mintea trebuie deprinsă a gândi, a vedea cum lucrurile se leagă între ele, a descoperi urzeala care prinde un gând de altul.

Când ai dobândit măestria aceasta, încă n'ai dobândit totul, dar ai dobândit foarte mult. Ai pus mâna pe chipul de a alcătui o vorbire armonică, bine motivată în fiecare frază a ei.

A prinde iţele gândirii care înfăşoară o stare de lucruri, a vedea cum toate se îmbină, este a avea in mână putinţa de a înfăţişa altora curgerea lesnicioasă a gândurilor şi a le face să străbată fără nici o silă în alte minţi. Dacă apoi toate acestea ştii să le şi îmbraci bine printr'o cultură literară, care te face stăpân pe meşteşugul mânuirii cuvintelor şi a frazelor, — iată-te în starea de a putea rosti înaintea lumii o cuvântare bine gustată, fiindcă este pusă înţeles la îndemâna minţii, printr'o vorbire vrednică şi dulce.

O asemenea îndemânare însă nu se capătă de azi pe mâine. Chiar dacă ai îndemânarea vorbirii printr'o deprindere de a mânui cuvântul, asta însă nu e tot una cu a găsi şi cugetările pe care ai să le desfăşori. Această latuie este altceva decât cea dintâi. În această privinţă, putem pomeni lucruri hotărâtoare. S'a nemerit că în slujba propoveduirii cuvântului creştinesc să ajungă bărbaţi care mai nainte fuseseră avocaţi. Ai fi zis: ce mai vorbire creştinească vor fi fost în stare să închege ceice fuseseră mai întâi avocaţi! În adevăr, cine este mai deprins cu mânuirea cuvântului ca avocatul!

Şi cu toate acestea n'a fost aşa. Omul avea îndemânarea de a mânui cugetul, dar asta nu era tot una cu a găsi şi cugetarea trebuincioasă.

În această privinţă, se pomeneşte cazul unui diacon francez cu numele *Thiroux*. Fusese mai întâi avocat şi pledase multă vreme în baroul din Paris. Avea darul unei vorbiri minunate, cum şi multă învăţătură.

Fiind chemat să vorbească întâia oară înaintea unor credincioşi, el a crezut că se poate lăsa în voia inspiraţiunii şi în puterea împrejurărilor, cum făcea în faţa judecătorilor.

(Va urma) Arhim. IULIU SCRIBAN

RECENZII

R. P. RAMBAUD, *Traité moderne de prédication*, edit. Emmanuel Vitte, Lyon; 1941, 438 pp. format mare.

După atâtea cărţi de omiletică pe care le avem, iată încă una. Şi e o carte mare, in care autorul s'a intins a spune o mulţime de amănunte despre această ramură a lucrurilor noastre bisericeşti.

Asta înseamnă că materia e neincetat vie, că stă în inima treburilor noastre creştineşti şi că totdeauna sunt multe de spus despre chipurile cum datoria predicării trebuie împlinită.

Cetind această carte, şi dacă vom găsi in ea lucruri obişnuite, ştiute din alte cărţi de omiletică, precum de pildă, capitolul despre izvoarele din care să ne scoatem aluatul predicării, — dar găsim şi desfăşurări nouă, amănunte care nu s'au spus până acum sau numai rare ori. De aceia putem vorbi despre ea numai din această lature, a noutăţilor pe care le cuprinde.

Din acest punct de vedere, am putea să ne intrebăm: Folosit-am noi până acum toate mijloacele predicării?

Abea după ce ai cetit desfăşurarea ei, poţi răspunde: Ehei! cât de mult sunt încă mijloacele predicării, pe care cei mai mulţi nu le-au folosit până acum! Aşa, de pildă, cugetarea noastră despre predică este aceia mărginită la preotul in parohia lui, la călugărul in mânăstirea lui, la episcopul în eparhia lui. Noi cugetăm despre predică drept o osteneală mărginită la unul singur, de obicei ne gândim la acest soi de osteneală a preotului în sânul parohiei sale.

Dar oare numai atâta este sau numai atâta poate fi?

Da, multă-puţină predicare făcută la noi aşa s'a făcut. Cine a făcut-o a desfăşurat-o in mijlocul turmei sale, pentru credincioşii săi. Dar când ceteşti cartea lui Rambaud, vezi că predicarea se poate desfăşura pe o cale mult mai largă. Ea poate fi înfăţişată nu numai prin unul singur, ci mai mulţi preoţi se pot intovărăşi pentru desfăşurarea ei cu mai multe puteri mai in larg.

Această nouă omiletică ne dă frumoase privelişti in această privinţă. După ce ne dă (cap. IV) amănunte cunoscute despre felurile predicii, precum cuvântarea obişnuită in Duminici şi sărbători, apoi panegiricul, cuvântarea funebră, cuvântarea ocazională, — ne dă însă amănuntele mai puţin cunoscute despre predicarea *cu puteri unite*.

În Biserica Romei, este aşa zisul obicei al *misiunii*. Se zice că faci misiune la cutare parohie. Asta este inteţirea lucrării obişnuite parohiale. Preotul se însoţeşte cu alţi preoţi, iau pe mână o materie de tratat mai amănunţit, se sileşte prin puteri unite să scuture mai simţit inimile credincioşilor săi. Unul dintre preoţi va fi fruntaş între ceilalţi.

Vor face ca un popas in parohia unde vor să lucreze în deosebi.

Îşi vor intinde lucrarea pe mai multe zile şi, prin predici ţinute de fiecare, unul dimineaţa, altul după ameazi, altul seara, după cum se vor chibzui, se vor sili să reverse o mai mare putere de mişcare asupra inimilor credincioşilor.

Toată lucrarea se va înfăţişa nu ca ceva răzleţ, ci ca o închegare ţintind spre un singur scop. Preoţii se chibzuesc mai de vreme în această privinţă, ca să fie o singură lucrare în mai multe mâni. Unul va putea lua pe mână partea teoretică, altul pe cea mai practică, altul trăsături din viaţa ştiută a parohiei, aşa ca să se intregească unul pe altul. La sfârşitul cuvântărilor, mai cu seamă seara, preoţii vor putea sta la îndemâna credincioşilor pentru a le da consultări. Mulţi au a-şi spune păsul lor şi doresc să aibă dezlegare pentru nevoia sufletului lor. Deci lucrul unei asemenea misiuni este o mai largă desfăşurare de mijloace.

Într'o parohie cu lucrul obişnuit al unui singur preot, este o frumoasă şi simţită schimbare a priveliştii, dacă starea aceasta mai încearcă vreo schimbare. Este o noutate care va avea o resfrângere fericită asupra credincioşilor.

Se înţelege lucrarea de acest soi nu este numai de predică, dar şi predica are o largă întrebuinţare. Ei, oare o asemenea lucrare nu trebuie privită de omiletică drept ceva deosebit? Ea este un prilej nou de lucru şi ne dă mijloace pe care nu le am în vedere în deosebi.

Le găsim cercetate în acel capitul IV al omileticii acesteia şi deci iată prin ea dovada că noi nu folosim toate mijloacele omileticii.

Este foarte adevărat că şi la noi s'a luat obiceiul ca preoţii să se adune prin aşa numitele cercuri pastorale. Acolo este prilej de a ţinea mai multe cuvântări. Dar este cu totul altceva decât misiunea de care scrie Rambaud. De obicei se rosteşte o singură cuvântare la biserică, iar apoi alta după ameazi la şcoală. Totul se mărgineşte însă la o singură zi şi nu este pus sub o îmbinare închegată a gândurilor de desfăşurat de la un predicator la altul. Este şi aceasta o lucrare cu puteri unite, dar nu este legată ca acea a misiunii, pentrucă vorbirea de la şcoală este de alt soi decât cea de la biserică.

Deci predica misionară este un soi de lucrare omiletică pe care trebuie s'o avem în vedere ca pe un nou mijloc de lucru.

Tot aşa Rambaud ne dă frumoase amănunte despre vremurile deosebite de predicare, cum sunt Postul Mare, Postul Crăciunului, care sunt mult folosite în Biserica Romei pentru o mare desfăşurare a predicării. Din pricina aceasta, cap. IV se va ceti cu cel mai mare folos, pentrucă ne arată multe mijloace de folosit în predicare, peste cele cunoscute şi folosite de noi [1].

Ba uneori aflăm şi noutăţi mai de mirat. Dăm peste aşa zisa *conferinţă dialogată*. Pentru a descoase o materie care de obicei este întâmpinat de păreri protivnice, se apucă de lucru 2 predicatori: unul care apără învăţătura creştinească, iar altul care aduce împotrivirile. Aceasta

---

1. De o lucrare cu puteri unite putem pomeni la biserica Podeanu din Bucureşti la Postul Mare. A luat parte şi scriitorul rândurilor de faţă într'o seară de Postul Mare.

se înțelege este o mare noutate într'o tratare omiletică. Nici n'am dat de așa ceva în alte omiletici. Numai o pomeneală despre un asemenea chip de lucru prin predică am găsit într'o cuvântare a cunoscutului predicator Franc Thomas din Geneva. De așa ceva la noi nu s'a pomenit și nici nu este nevoie. Dar e bine să știm câte chipuri de întrebuințare a avut cuvântarea bisericească.

Un capitul frumos în această carte îl avem în cel numit *les Maîtres de la Prédication* (Maeștrii predicării). Aci găsim frumoase amănunte despre marii predicatori cunoscuți, dar nu toate despre ei sunt cunoscute. Aflăm cu drag multe trăsături din viața lui Lacordaire.

Capitulul despre *Izvoarele predicării* este mai cunoscut, deși are laturi în care ți se destăinuiesc tot lucruri de seamă.

Capitulul despre *Persoana predicatorului* ne dă și el arătări de preț despre chipul cum predicatorul poate lucra mai cu temei și se poate face mai ascultat.

Urmează apoi capitule cu nume cunoscut, precum *Pregătirea depărtată*, *Pregătirea apropiată*, dar toate împletite cu noutăți plăcute. În de obște, scrierea aceasta, deși are și ea multe desfășurări teoretice, care sunt totdeauna mai reci și mai greoaie, dar are multe amănunte practice, prin care ea se face plăcută și este mai ademenitoare la cetit. Găsești în ea trăsături ale experienței personale a autorului, care uneori se întâlnesc cu propriile tale experiențe și prin aceeasta e mai plăcută. De aceia am putea-o numi *Omiletica experimentală* sau culeasă de pe ogor. Ea e neîncetat străbătută de cele încercate de autor sau de alți autori. O cetești ca pe o carte zmulsă din focul lucrului de acest soi.

Lângă atâtea cărți de omiletică, aceasta nu e de prisos. Are trăsăturile ei alese, prin care nu o simți ca o carte de școală oarecare.

Iată și un capitul despre *Predicarea la Radio*, ceiace e ceva mai rar. Iată alt capitul despre *Izbânzile și poticnelile predicării*. Iată mijloace prin care s'o poți face mai ademenitoare: să știi ce să pui în ea și de ce să te ferești.

Un capitul întreg și destul de mare ne arată pricinile neizbânzii. Afli din el atâtea lucruri la care nu te-ai gândit și pe care e bine să le știi!

Toate acestea fac cetirea acestei cărți deosebit de plăcută. Dacă nu este astfel în fiecare parte a ei, din pricina teoriei de care nici ea nu s'a putut lipsi, dar totuși are atâtea tresături de plăcută noutate, încât o guști ca o lucrare cu multe laturi puțin cunoscute și prin care nu seamănă cu alte omiletici.

Pentru aceia simțim o datorie de a o face cunoscută și a îndemna pe ceice caută tainele vorbirii rodnice de a se îndrepta spre ea. În țara noastră cartea se găsește la „Cartea Românească" în București, așa că se poate căpăta ușor.

Nu ne vom mai întinde tot atât de mult pentru a vorbi de o altă omiletică, italiană, care a ieșit la lumină cam în aceiași vreme. E vorba de *Come si parla in Chiesa* (Cum se vorbește în Biserică) de *D. Giovanni Leone*, carte de același format ca cealaltă, dar de 242 pagini. Este mai teoretică decât cealaltă. Din această pricină, se cetește mai

greu. Totuşi are destule părţi in care experienţa ta se intâlneşte cu a ei. Ai bucuria de a vedea că ai străbătut aceleaşi experienţe ca şi autorul ei.

Să scoatem la iveală o mărturisire a lui, care va trebui să oprească mult gândurile noastre asupra ei: „E trebuincios să spunem că predicile tipărite sunt pacostea cea mai grea a predicării noastre şi că sunt cea dintâi pricină a neizbânzii".

Cum aşa? cum se poate una ca asta?

Iată cum se poate: Predicile tipărite deagata sunt marea ispită a predicatorilor. Ei se nădăjduesc în ce au făcut alţii şi apoi nu se mai silesc a-şi desvolta propriile lor puteri. Sunt ca nişte oameni care umblă pe catalige. Nu că nu ar fi bine să ceteşti cum au făcut alţii. Asta au făcut-o toţi predicatorii, chiar şi cei mai mari. Dar una este a vedea cum au făcut alţii şi chiar alta a face ca ei şi a lăsa in paragină puterile tale.

Omiletica aceasta ne spune:

„E foarte răspândită părerea, încă şi in tratatele de omiletică, că o bună pregătire iţi poţi dobândi numai copiind *marile modele*. Dar aceasta e o rătăcire cu mari primejdii pentru tinerimea noastră, care totuşi trebuie să-şi aibă cugetările ei, mentalitatea ei şi nu poate fi silită să umble pe un drum greşit[1]. Aceşti oratori au fost mari tocmai pentrucă au dus cu ei pe amvon toată deosebita lor personalitate şi au putut arăta, ca maeştri, cerinţele şi luptele veacului lor şi au ştiut să vestească cuvântul creştinesc în felul simţit şi măreţ pentru ascultătorii anumiţi către care se îndreptau. De aceia au fost *mari in vremea lor*. Noi însă ne facem de râs când voim să ne îmbrăcăm in mantiile lor scântietoare de măreţie, dar nepotrivite cu făptura noastră şi sunând rău în vremurile deosebite în care trăim. Zestrea firească a predicării trebue să fie simţirea, imaginaţiunea, pasiunea. Toate acestea însă noi le jertfim când ne apucăm să copiem pe alţii. Marii oratori pot să ne îndrumeze în ce priveşte miezul, dar niciodată să luăm însăşi haina lor".

Şi Francezul şi Italianul ne învaţă să desvoltăm darurile pe care ni le-a dat Dumnezeu şi să nu ne lăsăm ca orbii numai în nădejdea altora. Călcarea slugarnică pe urmele altora se cunoaşte şi e uricioasă. Cei ce lucrează astfel izbutesc numai a se face de râs.

Arhim. IULIU SCRIBAN

† NICOLAE POPOVICI, Episcopul Oradiei, *Lespezi de Altar*, Beiuş 1942, 176 p.

Autorul a strâns în acest volum o serie de cuvântări, legate de diferite momente ale activităţii episcopale, începând cu alegerea de episcop, 28 Aprilie 1936 şi până astăzi. Materialul acestui volum este

---

1. Newman spunea că marii predicatori franceji, precum Bossuet şi Bourdaloue, au avut păcatul, de şi fără voie, că au îndrumat pe o cale greşită un mare număr de predicatori franceji. S'ar putea spune la fel şi despre predicatorii italieni, care sunt de o trufie nebună, când pot spune că au rostit o pagină sau o cuvântare din aceşti oratori de peste Alpi.

împărţit în patru capitole: *Chemarea la Apostolat, Lespezi de Altar, Propoveduind evanghelia* şi *Atitudini.*

Stilul sobru şi vioiu, concepţia ortodoxă şi culturală, naţionalismul înalt şi creator, au darul să înalţe sufletul cititorului în lumea valorilor veşnice. Ceva mai mult, lectura aceasta umple de admiraţie pe orice cititor obiectiv pentru tânărul ierarh, care cu atâta zel s'a pus în slujba marilor comandamente creştine. Realizările P. S. Sale până acum îl pot încadra pe linia marilor noştri ierarhi, prin cari istoria vieţii şi culturii Neamului au făcut un pas netăgăduit spre culmile aspiraţiunilor sale fireşti.

În primul capitol sunt cuvântări ocazionale şi solemne ţinute cu prilejul alegerii şi instalării P. S. Sale în scaunul eparhiei Oradiei, ca urmaş al vrednicului păstor de suflete, Roman Ciorogariu, prin care acel scaun a fost, cum atât de sugestiv spune noul ierarh, „încărcat de multă glorie morală". Dealtminteri idealul moral este şi suportul confesiunii de credinţă mărturisit prin viu graiu şi prin fapte de P. S. Nicolae. De pe acest temeiu, Prea Sfinţia Sa s'a angajat să fie „propovăduitorul entuziast al unui creştinism viu, al unui creştinism dinamic, al unui creştinism care să dospească toată frământătura sufletului românesc din acele părţi, al unui creştinism creator de cea mai înaltă formă a culturii" (p. 4).

Această accepţiune înaltă pe care o dă rostului său şi al creştinismului pe care-l profesează, este fericit sintetizată în expresiunea: *dinamism evanghelic*, „dinamism capabil să schimbe fizionomia morală a lumii întregi... care se întrupează în mari realizări ce se pun în slujba culturii în general şi a carităţii publice în special, creştinism care singur poate da adevărata pace şi mulţumire socială" (p. 11).

Accentuând rolul social al creştinismului genuin, subliniază cu aceiaşi putere şi pe cel naţional pe care l-a avut şi trebue să-l aibe în viaţa neamului. Astfel spune textual: „În drumul lung al unei istorii aproape bimilenare neamul românesc a fost crescut şi ocrotit, mângâiat şi întărit neîncetat, îndreptat şi povăţuit de către biserica noastră dreptmăritoare, care a simţit să se identifice totdeauna cu aspiraţiile lui fireşti şi drepte şi să le ducă la strălucită izbândă. Ea a fost îngerul păzitor al neamului românesc. Ea voeşte să rămână şi de acum înainte — şi va rămâne, fiindcă trebue să rămână — acelaşi înger păzitor al lui, pentrucă numai astfel va putea străbate cu pas hotărât şi ducător spre ţinta din urmă, drumul necunoscut şi plin de taine al viitorului, pe care i l-a croit providenţa divină" (p. 10).

Gândul acesta optimist pe care-l reflectă atunci când desprinde rolul bisericei strămoşeşti în viaţa neamului, nu este adumbrit nici atunci când intueşte drumul greu pe care-l are de parcurs, personal, „drum pe care-l văd presărat nu cu flori şi cu trandafiri, ci cu cruci" (p. 13). E aci, fireşte, notă profetică, un tainic acord avansat a evenimentelor triste din vara anului 1940, când jumătate din păstoriţii săi au luat din nou crucea robiei, şi chiar P. S. Sa a fost nevoit să se refugieze în teritoriul liber. Ceeace l păstrează în neclintitul său optimism este şi concepţia specific creştină, care izvorăşte din sentimentul iubirii, cel mai propriu a face pe cineva capabil de jertfă. Iar „a te jertfi înseamnează a renunţa la tine însuţi şi a te dărui întreg altora; înseamnează a avea o inimă atât de largă, încât ea să-i poată cuprinde pe toţi deopotrivă;

insemnează a purta în piept o inimă atât de simțitoare incât ea să bat[illegible] părinteşte pentru toate durerile fiilor duhovniceşti ; insemnează a [illegible] pe deaproapele prin fapta ce mistue dumnezeeşte viața ta" (p. 14).

Ideea jertfei de care este călăuzit, dublată de flacăra lăuntrică c[illegible] mistue ființa acestui entuziast şi distins ierarh, i-au dat puteri nebă[illegible] în realizarea atâtor fapte mărețe, într'un timp relativ scurt, fapte cuprinse în capitolul : *Lespezi de Altar*. Într'adevăr, toate aceste creațiuni, ce merită a fi menționate cu litere de aur, sunt netăgăduite lespezi puse la marile edificii ale altarelor ortodoxismului şi naționalismului românesc. Căci „Dumnezeu care cu putere nemărginită cârmueşte şi indreaptă, inalță şi prăbuşeşte, pe arena istoriei universale, popoarele şi împărățiile, după judecata neperitoare a principiilor morale — a încredințat bisericilor naționale, ca unor adevărate maici duhovniceşti, viața spirituală a neamului, cu misiunea de a le ridica pe culmile inalte ale desăvârşirii evanghelice şi ale creațiunilor spirituale proprii geniului lor, creațiuni care să le facă după chipul şi asemănarea Ziditorului şi a lucrărilor Lui" (p. 30).

Ca atare, înfăptuirile pe cari le-a săvârşit şi pe cari le va înfăptui încă inimosul chiriarh de la Beiuş, unde se găseşte astăzi cu reşedința, nu sunt decât expresiunea unei superioare concepții, considerându-se pe sine — ca orice bun creştin — un instrument în mâinile Ziditorului, un *adjutor Dei*, cum s'ar exprima un filosof modern. Printre realizările ce sunt a se menționa, îndeplinite la Oradia, Beiuş şi Timişoara, citâm : Renovarea edificiului şi internatului Academiei teologice ; renovarea internatului de băieți din Beiuş; clădirea noului edificiu al internatului de fete din Beiuş „menit să reprezinte strălucitor... frumusețea ortodoxismului nostru românesc" ; repararea Casei fundaționale „Dumitru Negreanu" din Beiuş ; renovarea Şcoalei de cântăreți bisericeşti ; amenajarea Căminului preoțesc din Oradia ; mărirea şi fructificarea fondului catedralei din Oradia de la 700.000 lei la 14.000.000 lei. Transformarea şcoalei normale de conducătoare de copii din Beiuş, în şcoală normală ortodoxă română.

Iar în calitate de episcop locțiitor al Timişoarei a făcut să se cumpere şi să înzestreze cu cele necesare, localul reşedinței episcopale şi al Consiliului eparhial, cari însumează cifra de 10 milioane lei. Aci, deasemenea, în timp foarte scurt, şi-a dovedit calitățile de mare gospodar Vlădica Nicolae.

Patrimoniul eparhiei Oradiei, în afară ce înfăptuirile arătate mai sus, a fost mărit şi prin realizările următoare : Câştigarea unei noi sesiuni de teren în întindere de 349 jugăre ; primirea de la primăria Salonta a altor 77 jugăre pentru mărirea fondului eparhiei ; înzestrarea sf. mânăstiri „Isbuc" cu 300 hectare pădure. În afară de aceasta a sfințit bisericile noi construite de la Tinca, Tilecuş, Tărian şi Astilea şi a stimulat activitatea pentru alte multe locaşuri sfinte în construcție.

Iar una din cele mai frumoase fapte care va rămâne un titlu de mare satisfacție morală a P. S. Sale, este rezolvarea problemei concubinajului, cununându-se sub îndemnurile vlădiceşti 12 mii de concubini, fără a socoti şi pe cei 30.000 copii ai lor, „cifră fără niciun precedent în istoria misiunii interne a bisericei noastre", cum spune cu drept cuvânt.

Aceste realizări, unele terminate, altele în curs de înfăptuire au primit o cruntă lovire a soartei, care lovire a avut, fireşte, o grea răsfrângere în inima înfăptuitorului, fără al descuraja însă. Fiindcă, cum atat de just spunea Prea sfinţia sa în cuvântarea de la 18 Mai 1941 la Beiuş, „Noi cei care ne-am învăţat să interpretăm evenimentele în lumina concepţiei creştine a istoriei, ştim, că oricât de confuză şi de neînţeleasă, oricât de plină de contradicţii şi de imposibilităţi morale pare a fi, în anumite momente, ţesătura faptelor istorice, pentru cei ce sunt cuprinşi în vâlvârtejul lor, ele sunt totuşi dirijate în totalitatea lor — pe plan larg şi din înălţimi neajunse de mintea omenească — către scopuri precise, de mâna atotputernică a lui Dumnezeu, care singur hotărăşte şi rosteşte judecăţile din urmă, judecăţile definitive". În această lumină, soarta crudă căzută pe o parte din fii neamului, o socoteşte ca pe o certare şi pedepsire pentru un scop mai înalt; acela că *Dumnezeu voieşte convertirea neamului nostru* (pp. 46—47).

Pentru acest scop superior Vlădica Nicolae prezintă un material extrem de bogat şi de concludent în capitolul următor intitulat: *Propovedind evanghelia*. Avem aci redate sub formă de pastorale, interpretări subtile mai ales asupra celor două mari prasnice creştine şi momente cruciale ale Creştinismului: Naşterea şi Învierea Domnului Nostru Iisus Hristos. De şi revine de mai multe ori asupra acestor probleme, Prea sfinţia sa are mereu noi argumente, elucidând de fiecare dată altă faţă a lor. Aci apare, fără nicio exagerare, învăţatul chiriarh în toată puterea înarmării sale spirituale. Mânuitor excelent al textelor sfintei Scripturi şi a sf. Tradiţii, cele două mari tezaure de inspiraţie divină. Sunt deasemenea în acest capitol clar redate unele din dogmele învăţăturii bisericei dreptmăritoare precum şi înţelepte sfaturi morale. Ele constituesc în chip neîndoios adevărate perle ale genului. Orice alt propoveduitor şi misionar care în avântul propoveduirii sale se opreşte asupra acestor mari momente din viaţa creştinătăţii, va găsi aci, odată cu materialul preţios, un minunat climat moral, propriu celor mai înalte inspiraţii.

Dar vlădica Nicolae nu este numai un iscusit interpret al învăţăturii creştine şi al adâncilor ei gânditori, ci este un tot aşa de bun cunoscător al problemelor pedagogice, ca şi al figurilor mari naţionaliste. Menţionăm două din aceste din urmă; Octavian Goga şi Vasile Lucaciu. Desprindem pentru fiecare câte un fragment, şi anume: „Octavian Goga, poetul şi cântăreţul pătimirii noastre, bărbatul de Stat cu puternică şi temută conştiinţă patriotică, fiul ales şi cel mai bun al ortodoxiei ardelene, ctitorul eparhiei noastre şi împlinitorul testamentului marelui şi nemuritorului mitropolit Andrei Şaguna, care se odihneşte în Răşinarii unde el a văzut lumina zilei, nu mai este între noi. Dumnezeu l-a chemat la Sine din lumea aceasta a nestatorniciilor şi durerilor, pe el care a fost darul cel mai frumos şi mai preţios pe care biserica străbună şi l-a făcut sieşi şi neamului românesc prin preotul Iosif, smeritul slujitor al altarului Domnului din Răşinari" (p. 34).

„Vasile Lucaciu s'a născut în epoca de mari frământări de după anul 1848. Toată făptura lui trupească şi sufletească a fost aceea a omului luptător, aşa cum il cer şi cum il dau vremurile de grele încercări. Din tinereţea sa s'a dovedit a fi un caracter tare... Nici făgă-

duințele mari, dar pline de viclenie, ale ministrului unguresc de instrucțiune Trofort, nici ispitele siluitoare și mai primejdioase ale propriului său episcop Ioan Szabo — slujitorul unor interese străine de cele ale neamului nostru — nu ni l-au putut pierde. Mai bucuros a suferit suspendarea pentru un timp de la parohie, decât să abdice de la lupta pentru realizarea integrală a idealului pe care-l purta în suflet..." și conchizând cu izbăvitoarea chemare: „Veniți de astăzi înainte și ceice locuiți pe aceste plaiuri, la această statuie a lui Vasile Lucaciu și să învățați aici: Ce este iubirea de Neam? Ce este credința în idealul neamului? Și, ce înseamnă jertfa adusă pentru împlinirea acestui ideal?" (pp. 160—162).

Iar când vlădica uniat Russu, în cadrul unei sărbători naționale, a făcut marea greșală de a face propagandă religioasă pentru Roma, luând ca exemplu personalitatea lui Vasile Lucaciu, vlădica Nicolae Popovici i-a administrat lecția cuvenită și demnă, din care reținem fraza următoare: „La un praznic atât de mare, cum este cel de astăzi, nimeni nu poate sluji decât la un singur altar, la altarul Neamului. Acest altar nu este în afară de hotarele țării, ci înlăuntrul lor și el este atât de larg încât poate cuprinde în jurul lui — mai presus de orice deosebire — pe toți aceia în ale căror piepturi bate un suflet românesc și în ale căror vine curge sânge românesc" (p. 160).

Iată, redate pe scurt, ideile mari din această frumoasă carte din care nu știi ce să reții mai mult: eleganța stilului, sobrietatea gândirii, sănătatea morală a concepției, adâncimea ideilor creștine-ortodoxe, frumoasele înfăptuiri sau naționalismul său înflăcărat și izbăvitor!

Dr. I. LANCRĂNJAN

MOISESCU, GHEORGHE I., Diacon, *Catolicismul în Moldova până la sfârșitul veacului XIV*, teză de doctorat în teologie, București 1942, Tipografia Cărților Bisericești, XXIV + 152 pp..

E istoria episcopiilor de Milcovia, 1228, și de Siret, 1370, și a activității în Moldova a ordinelor: teutonic (1211—1225), franciscan și dominican.

Subiectul făcând parte din istoria bisericii romano-catolice, bogate în arhive și biblioteci, și interesând și pe istoricii acesteia, și pe ai Românilor, are un bogat trecut, poate prea bogat în raport cu numărul mic și importanța redusă a faptelor istorice pe care le cuprinde, mare parte a realizărilor propagandei catolice rămânând doar pe hârtie, ca simple titluri, fără capitol pe teren. Împrejurarea aceasta l-a obligat pe autor să parcurgă un material documentar și bibliografic neobișnuit de mare, printr'o muncă serioasă de opt ani, începută în Polonia, unde a studiat ca bursier al Facultății teologice din București din Noemvrie 1934 până în Iunie 1936 (cum ne informează autobiografia de la sfârșitul cărții). Aceiași împrejurare întâlnindu-se cu grija autorului de a nu spori prea mult volumul cărții și de a da în text numai rezultatele definitive ale cercetării, a făcut ca pe fiecare pagină partea mai mare s'o ocupe notele subliniare, foarte bogate și substanțiale. Ele nu cuprind numai minuțioasele indicații de izvoare, nici numai discutarea părerilor autorilor

anteriori, ci şi informaţii preţioase pe care metoda ştiinţifică exigentă, observată cu rigoare de autor, nu le-a îngăduit în text, dar servesc la îmbogăţirea şi lămurirea cunoştinţelor de istorie românească medievală. Aşa de exemplu identificarea cetăţii Crăciuna de pe apa Milcovului cu Cruceburgul cavalerilor teutoni şi cu cetatea Milcoviei (p. 4 şi 23), a Cetăţii Neamţului din jud. Muscel cu castrul preaîntărit al aceloraşi cavaleri (p. 5), detaliile convertirii Cumanilor (p. 14), explicarea interpolării lui Costea Voevod în pomelnicul mânăstirii Bistriţa (p. 64), eliminarea numelui Vasilo dat până acum întâiului episcop de Siret (p. 77), ştirile despre martirii franciscani (p. 87 ; însă discuţia despre greşelile istoricilor cu privire la cei doi martiri din 12 Fevruarie 1378 fiind prea întinsă, autorul a cuprins-o în text (p. 92—5), contrar metodei respectate în tot cuprinsul cărţii), că la Baia făcuse Margareta-Muşata mânăstire franciscană (p. 91), etc.

Bogăţia ştirilor de corelaţie adunate in notele subliniare şi lărgirea orizontului bibliografic sunt — alături de farmecul expunerii îngrijite, literare, şi de temeinicia documentării — calităţile care compensează interesul redus ce-l poate prezenta subiectul însuşi : înfăţişarea încercărilor sterpe de a prinde rădăcini pe pământul românesc ale unei confesiuni despre care scria Dimitrie Cantemir, că „Moldovenilor nu le este nicio lege mai urită ca a Romei" (p. 50).

In introducere (p. VII-XXIV) autorul prezintă tema şi anunţă împărţirea cărţii în două secţiuni despărţite de anul 1370 şi deosebite prin ţările vecine care au susţinut propaganda : în secţiunea I-a Ungaria, într'a II-a Polonia. Precizează că „pe lângă laturea curat bisericească, firul cercetărilor se răsfrânge uneori mai des şi asupra vieţii politice din Moldova, ori din ţările vecine Ungaria şi Polonia". Dă, în sfârşit, pe 10 pagini, conform celor mai avansate pretenţii ale metodei istorice, istoria cercetării de până acum a subiectului, indicând valoarea şi contribuţia pentru progresul cercetării ştiinţifice a fiecărui autor. Expunerea aceasta critică este întregită la sfârşitul cărţii prin bibliografia completă, alfabetică, a izvoarelor (p. 127—131) şi a lucrărilor (p. 131—144), inclusiv cele apărute în anul 1941.

Evenimentele care formează subiectul cărţii sunt : 1. Stăpânirea cavalerilor teutoni între anii 1211 şi 1225. Convertirea Cumanilor la 1227 şi păstoria la Milcovia a episcopului lor Teodoric până la năvălirea mongolă din a. 1241, când dispar şi Cumanii şi Milcovia. (Nu e fixat definitiv, dacă Milcovia a fost în Moldova sau în Muntenia ; eparhia cuprindea teritorii din ambele Principate). Numirile de episcopi cu titlul Milcoviei dispărute, inaugurate la 1347 de papă, la intervenţia regelui Ungariei, nu mai sunt evenimente moldovene, niciunul din cei numiţi necălcând pământul Moldovei vreodată, ci văzându-şi de treburile lor cu totul străine de Moldova, în Ungaria, Polonia şi Italia. În ce priveşte capitolul despre întemeierea Moldovei, intercalat în istoria acestor episcopi absenţi, observ că se admite că deosebirea confesională va fi influenţat şi ea pe Bogdan ca să-şi părăsească regele, dar „infidelitatea" lui n'a constat numai în neîmpărtăşirea catolicismului, ci şi în ceeace-i impută regele : „infidelul nostru notoriu, care a trecut pe ascuns din regatul nostru ungar în ţara noastră amintită a Moldovei şi s'a silit s'o păstreze

spre jignirea maiestăţii noastre" (p. 40). Ortodoxia, fireşte, e piatră de temelie a Moldovei, cu toate că nu în accepţiunea propusă. II. Convertirea la catolicism a voevodului Laţcu e explicată în mod convingător, ca expedient politic de moment: „Când Ludovic al Ungariei ajunge şi rege al Poloniei, voevodul nostru îşi văzu ţara încleştată din două părţi de o grozavă putere catolică, polonă şi ungară, strânsă acum sub domnia aceluiaşi stăpânitor, care totdeodată era şi duşmanul cel mai înverşunat al independenţei Moldovei" (p. 67 şi 80 n.). Episcopii de Siret erau aproape tot aşa de absenţi din Moldova ca şi colegii lor contemporani cu titlul Milcoviei (p. 81 ss), de şi franciscanii, din rândul cărora fusese numit întâiul episcop, Andrei, aveau în Siret mânăstire. Între anii 1314 şi 1330 a fost ucis de „Bulgari" în Cetatea Albă custodele franciscan Angelus de Spoleto. La 1340 sunt martirizaţi în Siret franciscanii Blaj şi Marcu. (p. 87). La 12 Fevruarie 1378 sunt ucişi în Siret de nişte adoratori ai stejarului (lui Perun ?) franciscanii Luca şi Valentin (p. 91). Margareta-Muşata, mama voievodului Petru Muşat, zidi în anul 1376 mânăstire dominicană în Siret (p. 91 şi 109), care fu încadrată îndată în societatea dominicanilor peregrini (p. 96) şi primeşte danii de la Petru-Vodă. Prin 1391 avea un procovăţ făcător de minuni, adus din Ierusalim (p. 111). În această vreme episcop de Siret era dominicanul Ioan, care vizitase pentru scurt timp Siretul, dar trăia în Cracovia. La 1394 urmaşul său e numit de papă subt condiţia să locuiască în Siret. Stă însă în Polonia († 1412) ca şi urmaşii săi, al căror şir încetează la 1434 (p. 124).

Socotim potrivit să dăm aici şi concluzia cu care autorul sfârşeşte această lucrarea acceptată de Facultatea de teologie cu cea mai înaltă distincţie. „Încheind cercetarea celor două veacuri de lupte şi de încercări catolice pentru cucerirea Moldovei, se poate spune că cu tot zelul înflăcărat şi cu tot ajutorul dat pe faţă sau în ascuns de regii unguri şi poloni, prin înfiinţarea celor două episcopii de Milcovia şi de Siret, predica misionarilor dominicani şi franciscani n'a putut străbate în sufletele credincioşilor alipiţi de biserica ortodoxă. Se dovedeşte apoi că toţi cei care au adus şi au predicat catolicismul în Moldova au fost streini de neamul şi de firea românească, iar cei care întâmplător l-au primit au făcut aceasta fie pentru anumite socoteli politice, fie că din neştiinţă s'au lăsat amăgiţi de cuvintele unor misionari dibaci. Afară de acestea, catolicismul n'a izbutit să clădească nimic trainic pentru obştea neamului nostru românesc, născut şi rămas dealungul veacurilor statornic în credinţa şi evlavia lui ortodoxă".

Dr. ŞTEFAN LUPŞA

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

28. **Brânzeiu Constantin**, Pr., *Arhipăstoreşti strădanii înoitoare în ogorul bisericii oltene*, Craiova 1941, 128 pp.

Este o amănunţită dare de seamă a vizitelor canonice făcute în anul 1940 de I. P. S. Nifon mitropolitul Olteniei, în oraşele: Turnu-Severin, Târgu-Jiu, Râmnicu-Vâlcea şi Caracal şi a adunării soc. preoţeşti Renaşterea, secţia Dolj.

D. St. P.

29. **Fotino George**, *Influenţa bizantină în vechiul drept românesc*. Extras din *Omagiul Prof. C. Stoicescu*, Bucureşti [f. a.,] 29 pp.

Influenţa Bizanţului în dreptul public românesc este vădită. Nobilimea s'a ierarhizat după arhondologia bizantină. Logofătul, vornicul, vistiernicul, comisul şi postelnicul sunt imitaţii după modele bizantine prin mijlocirea Slavilor meridionali, fie Bulgarii, după unii istorici, fie Sârbii, după alţii.

Dreptul privat român a fost consuetudinar. Obiceiul pământului a suferit o palidă influenţă bizantină, care deabia se observă şi numai la clasele boereşti, iar nici decum la ţărani.

Dreptul de precumpărare, numit în vechime protimis, deci un nume grecesc, nu este deloc o influenţă bizantină, ci este izvorît din vechea formă de proprietate în devălmăşie.

În dreptul nostru protimisul se aplică pe lângă vânzare şi în materie de donaţii, ipoteci, schimb şi constituiri de dote, pe când la Bizanţ numai la vânzare. În primul rând, la noi, veneau rudele *(ratione sanguinis)* şi apoi vecinii *(rationel loci)*, pe când în dreptul bizantin erau cinci categorii de protimidari, deosebite de cele de la noi.

Şi în ce priveşte dreptul de moştenire, obiceiul pământului n'are nimic comun cu legile bizantine. La moştenire vin atât bărbaţii cât şi femeile, în Moldova; chestiunea este nesigură însă în Muntenia. Raportul dotei la masa succesorală *(collatio dotis)* este cunoscut la noi, dar interzis la Bizantini.

Influenţa bizantină în dreptul scris este puternică, dar nu covârşitoare. Aşa de pildă numai cele 94 paragrafe de la începutul *Cărţii de învăţătură*, a lui Vasile Lupu, sunt inspirate din νόμοι γεωργικοί (sec. VIII-IX), pe când restul, peste 1000 paragrafe poartă pecetea lui Prosper Farinaeceus, folosit într'o traducere grecească.

Şi apoi să nu uităm că datina a rezistat legilor scrise deci fără tradiţie şi străine sufletului românesc.

D. St. P.

30. **Fotino George**, *Ce este vechiul Drept românesc?* Extras din *Analele Facultăţii de Drept din Bucureşti*, Nr. 1/1939, 30 pp.

Prin dreptul vechiu românesc se înţelege, intr'un sens general, dreptul scris şi nescris care a orânduit viaţa poporului român de la începuturile sale şi până la jumătatea secolului trecut. Într'un sens mai restrâns se înţelege dreptul

consuetudinar, aplicat din vremuri străvechi (momentul tracic) şi până la introducerea dreptului scris de spirit bizantin, către jumătatea secolului XVII (momentul bizantin).

Dacă pe bază de documente nu putem cerceta vechiul drept românesc decât din secolul XIII, în Transilvania şi din sec. XIV în Principatele române, cu ajutorul dreptului comparat ne putem scobori până la strămoşii noştri, Tracii. Autorul ne arată metoda de folosit: eliminăm elementele romane, slave şi bizantine, rămânându-ne într'acest chip fondul tracic, şi-l comparăm pentru completare şi lămurire cu dreptul altor popoare tracice: Iliro-Tracii (Albanezii) şi Frigo-Traci.

Cât priveşte termenul ad quem, se ştie că el nu e precis, iar după ce apăruseră Pravilele, în Moldova şi în Muntenia, tot dreptul nescris avea întâietate chiar împotriva pravilei.

Dreptul românesc se aplica pretutindeni unde erau aşezări româneşti, el şi gândirea juridică fiind un bun comun şi unitar tuturor Românilor. Ungurii, în Transilvania, au trebuit să recunoască *jus valachicum*. La fel Polonii respectau acel *woloskiem prawem* ce orânduia viaţa emigranţilor moldoveni. Aceeaşi situaţie o observăm atât în Lituania şi Ucraina, cât şi în Serbia, unde Românilor li se recunoştea *zakon vlahon* (vlaskom), şi până 'ndepărtata Dalmaţie. El a fost comun tuturor claselor sociale. Aceleaşi obiceiuri juridice le-au avut atât rumânii (vecinii) cât şi moşnenii (răzeşii). N'a existat un drept diferenţiat după clase sociale. Numai în dreptul penal individualizarea pedepsei se făcea, după „obraz", dar nu întotdeauna.

Dreptul nostru vechiu trebue căutat la sate. Oraşele romane au fost distruse de barbarii năvălitori, iar cele ridicate mai târziu se datoresc elementelor germanice. El are un caracter agrar şi imobiliar. La baza lui a stat dreptul de proprietate şi din acesta s'au ivit şi desvoltat toate celelalte. *D. St. P.*

31. GIBESCU, G. I., Pr. Econ., *Un mare ierarh din trecutul apropiat al bisericii noastre (1893—1896) „Mitropolitul Ghenadie Petrescu"*, Bucureşti 1940, 80 pp.

Mitropolitul Ghenadie s'a născut în anul 1836 dintr'o familie de negustori bucureşteni. După ce termină gimnaziul, în vârstă de 14 ani, pleacă la mânăstirea Căldăruşani, unde avea un unchiu ieromonah.

Mitropolitul Nifon îl aduce la mitropolie; pleacă însă curând la mânăstire. Este tuns în monahism în 1854, iar peste cinci ani e hirotonit diacon. În 1873 este arhiereu şi peste doi ani (1875) episcop al Argeşului.

După demisia mitropolitului Iosif Gheorghian (1893) este ales în scaunul mitropoliei Ungrovlahiei. În 1895, sub învinuiri grave (că a inovat cultul, furt de odăjdii falsuri de acte, sustrageri de bani, legături întunecoase cu un ocnaş) este caterisit, iar la 18 Iunie, acelaşi an, prefectul poliţiei îl duce cu forţa la Căldăruşani.

Sinodul, după schimbarea guvernului, îi ridică, în şedinţa din 4 Dechemvrie 1896, pedeapsa, în urma propunerii ministrului Cultelor, G. Mârzescu, şi a dovezilor de nevinovăţie. Hotărîrea sinodală e întărită în aceiaşi zi printr'un decret regal. Reabilitat, mitropolitul Ghenadie demisionează tot în ziua de 4 Dechemvrie. Se retrage apoi la mânăstirea Căldăruşani căreia i-a agonisit o bună stare materială şi trăeşte aici până la sfârşitul vieţii, întâmplat în Septemvrie 1918.

Cu cheltuiala lui s'a zugrăvit biserica cea mare din mânăstirea Căldăruşani, s'a reparat biserica din satul Cocioc, jud. Ilfov, unde a cerut să fie înmormântat. Cu banii săi s'au făcut raclele de argint pentru moaştele sf. Dimitrie şi sf. Filofteia. Tot el întemeiază în Bucureşti un azil de bătrâne, pe care-l înzestrează cu fonduri pentru întreţinere şi care spre pomenire, îi poartă numele.

D. St. P.

32. **Gomoiu V.**, dr. et **Plătăreanu V.**, dr., *La croix dans le folklore médical roumain*, Brăila 1938, 66 pp.

Este o comunicare făcută de autori la congresul internaţional de Istoria medicinei, ţinut la Zagreb, in toamna anului 1938, care a avut ca temă: *Mistica şi magia în medicina populară.*

Crucea a fost in antichitate un instrument de tortură: de ea se leagă ideea de suferinţă fizică. Dar de la răstignirea Mântuitorului a devenit simbol al mântuirii spirituale şi al vindecării fizice. Se ştie că bolnavii care se atingeau de crucea Mântuitorului, sau de bucăţi din ea, se vindecau de toate suferinţele lor.

Aceeaşi putere terapeutică o aveau pentru credincioşi chiar numai cruciuliţele făcute din lemn obişnuit, din os, sau din metal. Ei le purtau, şi le poartă unii şi azi, şi ca apărătoare impotriva relelor de tot felul.

Crucea ajută oştile pe câmpul de bătae, aducând biruinţă credincioşilor ei. Deaceea, după bătălii, domnitorii ridicau biserici şi cruci, drept mulţumită lui Dumnezeu. Aşa, de pildă, a făcut Leon Vodă, ridicând in 1632 o cruce, spre smerită mulţămire sf. Gheorghe, protectorul oştirii, când a învins „hoardele venite de dincolo de munţi". De aici până la crucile (troiţele) „comemorative" n'a fost decât un pas.

Ea s'a mai ridicat şi ca să străjuiască odihna trupurilor celor căzuţi in lupte, sau omoriţi de mână haină de tâlhar, sau de vreo intâmplare nenorocită.

Crucile au fost tămăduitoare şi mângâietoare in vremuri de molime. În faţa troiţei lui Mogoş mulţime mare de credincioşi şi-au găsit mângâierea şi scăparea, pe vremea ciumei din 1718. Credinţa in puterea tămăduitoare a crucii a făcut ca să se ridice o altă cruce in apropiere de a lui Mogoş, pe oborul vechiu, având sculptate pe braţele ei numele sfinţilor tămăduitori de suflete şi trupuri: Vasile, Haralambie, Nicolae, Atanasie şi Chiril.

Urmează la pp. 21—66, fotografii de cruci şi troiţe, cele mai multe din judeţele Vâlcea şi Argeş.

Meritul autorilor stă in faptul că au pus problema. Rezolvarea ei completă trebue s'o aşteptăm, căci folklorul medical n'a fost incă cercetat.

D. St. P.

33. **Procopovici Al.**, Prof., *Limpeziri (grecism, fanariotism, slavonism, românism, întâietăţi regionale)*. Extras din *Volumul omagial I. Lupaş*, Bucureşti 1914, 18 pp.

Veacul al XVIII-lea este considerat, din pricina domnilor fanarioţi urcaţi pe tronurile ţărilor române, drept o epocă de decadenţă. Însă fanarioţii nu sunt un element nou şi propriu acestui secol, iar legăturile cu Bizanţul sunt mult mai vechi.

Contactul cu cel mai puternic şi strălucitor centru de cultură din evul mediu, a fost rodnic pentru noi. Cultura română a făcut progrese sub influenţa bizantină şi a atins apogeul in epoca strălucită a lui Constantin Brâncoveanu şi Dimitrie Cantemir.

Bizanţul a creiat un fond de gândire şi simţire comună, o solidaritate in faţa pericolului turcesc şi a ţinut vie conştiinţa unităţii ortodoxiei, peste încercările şi protivniciile istoriei. Această unitate in credinţă a fost sprijinită cu multă căldură de voevozii noştri. Ortodoxia se menţine şi trăeşte prin noi. E epoca hegemoniei ţărilor române în Orientul creştin. Prima carte tipărită in limba greacă in Orient, vede lumina in tipografiile noastre la 1682. Din acest an şi până la 1716, alte 43 cărţi greceşti sunt tipărite tot la noi.

Există ceva destul de important, dar care nu s'a arătat până acum: predosloviile cărților grecești tipărite la noi numesc pe voevozii noștri domni ai Daciei și mărturisesc grija de a apăra ortodoxia tuturor Românilor; se arăta origina etnică și unitatea noastră națională. Iar mai târziu prin Greci am cunoscut Apusul, cu mișcările lui, culturale precum și literatura latină.

Se crede că din antagonismul dintre slavonism și elenism, a câștigat lupta limba română. Dar un asemenea antagonism n'a existat, căci nu e dovedit cu nimic. Cât privește traducerile în limba română, ele s'au făcut cu intenții de convertire, așa cum o și spune diaconul Coresi în predoslovia *Evangheliei cu învățătură* apărută în anul 1581.

Conștiința romanității noastre n'a fost înăbușită de elenism, așa cum am arătat și mai sus. Când apostolii ardeleni au trecut munții, ei au găsit un teren pregătit, căci intr'alt chip ar fi predicat în pustiu. Totuși nu se poate nega meritul ardelenilor, care a făcut din ideea latinității noastre, cea mai puternică și răsunătoare armă de luptă a vremurilor acelora. *D. St. P.*

34. VASILESCU EMILIAN, *Râvna casei tale*, București „Cugetarea", 1940, 204 pp. prețul 50 lei.

Încep prin a saluta apariția — la noi — a unei „Biblioteci teologice", cu atât mai mult, cu cât ea apare „sub îngrijirea I. P. S. Irineu Mihălcescu, mitropolitul Moldovei", unul din cei mai străluciți reprezentanți ai cărturăriei religioase și cu cât se sprijină pe colaborarea sigură a câtorva specialiști de mâna întâia, dintre cari cel mai zelos și cel mai apropiat de publicul cel mare este d. Emilian Vasilescu, doctor în teologie și asistent universitar, autorul volumului de față.

Valoarea lui este — în primul rând — de strictă specialitate, teologică, educativ-religioasă, căci contribue, în largă măsură și pe înțelesul tuturor, la adâncirea și lămurirea câtorva probleme de orientare creștină, la precizarea atitudinei religioase pe care ne-o impune trecutul, prin această legătură strânsă „trăsătura cea mai caracteristică și mai sănătoasă în teologia românească".

Interesul acestei culegeri de studii și articole stă — de altfel — pe de o parte în reducerea la minimum a elementului abstract, iar pe de alta la continua ei legătură la realități. Astfel fiind lucrurile, ea încetează de a fi greoaie, întrucât în articole scurte și încărcate cu cazuri concrete care dau pe față bogata lectură a autorului, aduce în discuțiune tot felul de chestiuni și probleme al căror ultim și salutar scop este întărirea ortodoxismului românesc, pus la grea încercare și prin loviturile unei invălmășeli atât de crâncene. Iată de ce nu pot să trec cu vederea interesul practic și imediat pe care îl prezintă o astfel de lucrare, căci în ea râvna teologului nu se mai închide în carapacea unor discuțiuni dogmatice, dar adună și centralizează tot ceeace trebue să pasioneze și să ducă mai departe dreapta credință.

Întru cât mă privește, „Râvna casei tale" cu titlul atât de tainic, dar cu conținutul atât de larg m'a pasionat. Aceasta și pentru considerațiunea că — departe de a fi numai un drept credincios — am fost toată viața dornic de preocupări asemănătoare cu acelea ale autorului, în măsură să ducă repede și sigur la întărirea unei biserici, din care a izvorît tot ce este mai sănătos și mai înălțător în viața și cultura românească.

Această grijă permanentă m'a îndemnat, de atâtea ori, pe căile întortochiate pe care ostenește cugetarea teologului Em. Vasilescu. E — fără îndoială — cel mai puternic motiv care m'a apropiat de cartea de față alcătuită — cu toată

grija — din cinci cuprinzătoare părţi: *Orientarea generală prin vreme; Scrisul bisericesc; Credinţa poporului; Educaţia morală şi religioasă a tineretului; Înfrăţirea popoarelor prin biserică*, în măsură să sintetizeze toate mijloacele unei adevărate trăiri întru Hristos.

Iată de ce trebuia să se ivească — în fine — cineva, care — cu autoritatea unei pregătiri serioase a unor lucrări de specialitate — să protesteze chiar contra scrisului bisericesc, gazetăresc, constituit din articole *tari*, care, departe de a curma răul şi de a lumina opinia publică asupra stărilor din Biserică, o dărâmă, fiind săpată tocmai de acei cari se silesc să o apere. Şi urmarea imediată: nevoia de a institui un control oficial al scrisului religios, din punctul de vedere doctrinar şi formal. Aceasta s'ar face de un organ special, pentru acei autori cari doresc ca girul lor să poarte girul moral al Bisericii. Un pas mai departe l-ar constitui înfiinţarea unei edituri creştine — propunere pe care pare a o fi îmbrăţişat d. Al Ionescu-Iaşi, librar entusiast în această direcţie; am luat cu plăcere cunoştinţă de planul editorial al „Institutului biblic român" căruia îi urăm deplină izbândă. N'ar fi prisoselnică înfiinţarea unei publicaţiuni bibliografice, în care se va oglindi toată producţiunea scrisă cu caracter religios, un fel de Bibliografie a Bisericii ortodoxe române, care ar folosi atât de mult cercetătorilor şi preoţilor. Şi în strânsă legătură cu acest complex teologic ar fi: înfiinţarea unei Biblioteci teologice, ba chiar a unei Enciclopedii teologice ortodoxe. Întru cât priveşte revistele bisericeşti, ele trebue să găsească mijlocul de a le face accesibile clericilor şi poporului pe un preţ de nimic şi în foarte bune condiţiuni; deasemeni calendarele „trebue întocmite cu gust şi chibzuială, ca să le poată înlocui cu folos (pe cele) făcute de negustori pentru bani sau pentru reclamă".

Printre problemele generale oficiale puse de autor este şi aceea a cercetării cauzelor lipsei de pricepere în cele religioase. Pentru înlăturarea lor urmează să folosim „toate resursele ştiinţelor moderne", condiţiune care nu poate fi îndeplinită fără „o pregătire specială a clerului". De mare ajutor ar fi cercetările monografice care ar arăta „pulsul vieţii religioase şi morale în diferitele ţinuturi... şi categorii sociale... Împotriva importului de cultură descreştinată occidentală — pe care o verificăm uşor în învăţământul şi publicistica religioasă românească — s'ar putea reacţiona printr'o acţiune metodică a Bisericii care ar opune filosofiei, literaturii şi artei necreştine — câte una creştină, susţinută de teologi cari şi-ar găsi loc în toate genurile de periodice româneşti".

Natural că — în prima linie — trebue avut în vedere tineretul, la a cărui educare religioasă şi morală ar duce sigur pregătirea şi zelul profesorului. Nesiguranţa religioasă a corpului didactic va putea fi înfrântă de preotul-profesor misionar „căruia (trebue) să i se deschidă la poarta şcoalei viziunea chemării la un greu, dar sublim apostolat: educarea religioasă şi morală a intelectualilor de mâine".

Natural că ar fi de mare folos o apropiere de sufletele şcolăreşti, care diferă din cauza mediului. Prin orele de educaţie s'ar face lucruri minunate — dacă înainte de a le încredinţa profesorului de filosofie am cerceta dacă avem materialul uman şi didactic necesar. Fără milă trebuesc urmărite trucurile şcolăreşti care „intoxică eul", ca unele care „îşi picură veninul în formula sufletească a elevului".

Un capitol preţios este şi acela care tratează despre „lectura morală şi religioasă în măsură să completeze învăţământul religios. Este vorba de folosirea

cărţii bune „cu caracter educativ şi instinctiv, ieftină şi frumoasă» de tineret şi popor ca: Didahiile lui Antim, Cazania lui Varlaam, Cuvinte sufleteşti de Carmen Sylva şi câte altele in sensul cărora „Institutul nostru biblic" e pe calea cea bună, cu atâtea volume, broşuri şi colecţii. Natural că de imens folos ar fi colaborarea între asociaţiile cu scop moral — de ale căruia roade, uneori, ne-am bucurat atâta.

De mare preţ e partea a V-a care sintetizează căile bătute până'n prezent pentru a se ajunge la înfrăţirea şi pacificarea popoarelor. Rolul principal revine Bisericii noastre, prin care duhul creştinesc trebue să pătrundă „în numeroasele confesiuni care au sfâşiat trupul lui Hristos".

Sunt gânduri de adevărat creştin şi de perfect teolog care se desprind din „Râvna casei tale" una din cele mai bune fragmente cu caracter religios utilitarist care s'a scris — în ultima vreme — la noi. Conţinutul şi gândul de bine din care e pornită mă îndeamnă s'o recomand cu toată căldura atât clericilor, cât şi mirenilor cari cred în marea misiune a ortodoxismului românesc.

P. I. P.

TEOLOGIA ISTORICĂ

35. CIOLACOV R., Народни предания за св. Климента въ Охридско *(Tradiţii populare despre sf. Clement în jurul Ohridei)*, în revista Духовна култура nr. 1—2, Ianuarie-Fevruarie 1942, pp. 48—50.

Sf. Clement de Ohrida este unul dintre cei mai de seamă ucenici ai sfinţilor slavi Chiril şi Metodie. După moartea lui Metodie (an 885), ucenicii luminătorilor tuturor Slavilor au fost prigoniţi de Latini şi au fost nevoiţi să părăsească Moravia, mulţi dintre ei fiind vânduţi ca sclavi. Refugiindu-se în Bulgaria de curând creştinată, ei au fost preţuiţi în chip deosebit de cneazul Boris, care tocmai avea nevoie de oameni învăţaţi şi pricepuţi în arta scrisului slavon, pentru a instrui pe clericii din sânul populaţiei slave a statului său.

Ucenicii sfinţilor Chiril şi Metodie, anume: Sava, Gorasd, Anghelarie, Naum şi Clement, au ajuns luminătorii poporului bulgar. S'au creiat două centre culturale principale: a) Capitala Bulgariei, Preslav, cu mânăstirile dimprejur sub conducerea şi activitatea rodnică a sf. Naum şi b) Ohrida, în Macedonia, cu renumita şcoală a sf. Clement care a păstorit aici până la sfârşitul vieţii sale, fiind cel dintâiu episcop de origină bulgară (an. 915). După isvoarele istorice cneazul Boris a trimes pe Clement în Macedonia, dându-i ca reşedinţe două castele la Devol şi altele în jurul oraşului Ohrida şi Glaveniţa.

Învăţaţii bulgari se străduesc de mai multă vreme să identifice locul reşedinţei din Glaveniţa. Cu această chestiune s'au ocupat istorici de seamă ai Bulgariei: Iv. Snegarov, Българскиять Първоучитель св. Климентъ Охридски, în Годишникъ на Соф. университетъ Богословски факултетъ, vol. IV, 1927, Iordan Ivanov, Епархиитѣ въ Охридската архиепископия презъ началото на XI в. în Списание на Българската Академия на наукитѣ, кн. I. pp. 103—108; V. N. Zlatarski, История на българската държава презъ срѣднитѣ вѣкове, vol. I, part. II. Sofia 1927, p. 252; V. Sl. Kiselcov, Св. Климентъ Охридски, Sofia 1941; Iv. Duicev, Св. Климентъ Охридски, Sofia 1941.

Autorul articolului de faţă, după ce rezumă concluziile istoricilor de mai sus, că oraşul Glaveniţa se află în apropierea oraşului Avlona din sud-vestul Albaniei, aduce contribuţiuni noi cu privire la această problemă, scoase din

tradiţiile populare despre sf. Clement din aceste regiuni. In publicaţiile Academiei de ştiinte bulgare (Сборникъ отъ български народни умотворения, III şi IV, Sofia 1891), şi anume in capitolul Предания, sunt publicate tradiţii populare despre: Sdeglav, Beliţa şi primele episcopii ale sf. Clement, Glaveniţa şi Veliţa. Pe temeiul acestor tradiţii vii păstrate in conştiinţa populaţiei bulgare, autorul crede că locul oraşului Glaveniţa, unde işi avea reşedinţa sf. Clement, se găsea nu departe de oraşul Strug (spre Apus) şi trebue să fie identic cu unul dintre satele Iabloniţa, Gorna-Beliţa sau Dolna-Beliţa, cele două din urmă fiind localităţi valahe.

Părerea autorului articolului de faţă trebue insă să fie confirmată şi pe calea altor documente istorice şi arheologice, ceeace credem că nu va intârzia.

S. S.

36. CONSTANTINESCU D., *Ctitorii mănăstirii Răducanu*, in *Buletinul nr. 3 (comunicări) al Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol"*, Iaşi 1942, pp. 27—34.

Biserica Buna-Vestire din Tg. Ocna, fosta mănăstire Răducanu, are două pisanii. Prima, aşezată deasupra uşii de la intrare, arată drept ctitori pe vel logofătul Radu Racoviţă, pe Maria Buhuşoaia, soţia lui şi pe Ilinca, fiica-sa.

Cât priveşte data, există nepotrivire intre anul de la facerea lumii 7271 şi cel de la naşterea lui Hristos 1762, căci la urmă ni se spune şi luna: Mai 20.

Pisania, scrisă româneşte are forma unei rugăciuni, cu incercări timide de rimă. Ea se termină cu: „Apres avoir regle les fortunes publiques ges [sic] donne de leçons aux plus grands politiques". Iată deci şi o pisanie de mănăstire românească scrisă in limba franceză...

O placă de marmură zidită in peretele dinspre pronaus, la stânga uşii de intrare, spune că mănăstirea a fost ridicată de vel logofătul Buhuş, iar un anume Pav[el], indemnat de primul ctitor, a zidit chiliile şi o pivniţă şi a sădit o grădină de pomi. Placa poartă data: 7220, Dec. 4, = 1711. Biserica este insă şi mai veche. Buhuş a fost vel logofăt in timpul lui Vasile Lupu şi apoi intre 1665—1668. Arhitectura bisericii este aceeaşi ca la bisericile din vremea lui Vasile Lupu. Din faptul că deasupra uşii găsim pictat in tempera anul 1664, autorul conchide că atunci a fost clădită.

A fost zugrăvită de a doua oară la 1811, prin grija arhim. Meletie, iar meremetisită şi zugrăvită de arhim. Procopie, probabil după 1821, când, din pricina revoluţiei, biserica a avut de suferit. *D. St. P.*

37. MUŞEŢEANU IOAN, Pr. Dr., *Şapte biserici. Istorie, descriere, inscripţii*, Bucureşti 1941, 16 pp.

Cea dintâiu biserică de care se ocupă autorul este cea din *Cărămidarii de sus*. Ea a fost inălţată in anul 1805 de protopopul Nicolae Trăznea, diaconul Marin Trăznea şi măcelarul Sterie Kirovici cu ajutorul arhimandritului Visarion Cotroceanu. Avea trei hramuri. Dărâmată de cutremurile din 1827 şi 1838, a fost zidită din temelie de arhimandritul Iosif de la Mitropolie şi de enoriaşi. Are acum numai două hramuri. Biserica a mai fost reparată in 1875 şi 1925.

Biserica sf. Gheorghe din *Brănişlari*, jud. Vlaşca, a fost aşezata pe o măgură inconjurată de ape. Era construită din gard şi lipita cu pământ. Iordache Grecescu ridică in locul ei o altă biserică de zid. Dărâmată in 1932, s'a ridicat alt alânt locaş.

Biserica din *Baloteşti*-Ilfov, cu hramul sf. Niculae, are o pisanie in versuri iambice in limba greacă. Din ea aflăm că a ridicat-o cămăraşul ocnelor Zamfirachi şi că lucrul era terminat la 5 Maiu 1763. A fost reparată în 1868 de P. Biculescu şi Nic. Iacov.

Biserica din *Căciulaţi*-Ilfov, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost clădită de Alexandru Ghika in 1832, „renovată din nou" — spune pisania — de Maria Blaremberg, care a inzestrat-o cu părticele din moaştele a 16 sfinţi.

Biserica din satul *Ioan Lahovari* (Cacaleţi), jud. Ilfov, cu hramul Izvorul Tămăduirii, a fost zidită in 1808 de Sultana Bălcanu. Are cărţi din sec. XVIII.

Biserica din *Săftica*-Ilfov, cu hramul Sf. Treime, a fost ridicată de Safta Slătineanu in 1801. Reparaţia i-a făcut-o Comisia Monumentelor Istorice.

Biserica *Sf. Apostoli din Focşani*. S'a inceput zidirea ei in 1850, dar din pricina neinţelegerilor dintre protopop şi epitropi şi chiar dintre epitropi, lucrul a mers anevoe. A fost terminată in 1861, sfinţită in 1862 şi zugrăvită in 1871. Reparaţii i s'au făcut in 1880 şi 1914. *D. St. P.*

38. Nica Antim, Arhimandrit Dr., *Monahismul in Basarabia (1812—1918)*, Bălţi 1940, 36 pp.

Monahismul este destul de vechiu in Basarabia. Avem ştiri despre el incă de la inceputul veac. XV. Viaţa lui a fost însă turburată de năvălirile popoarelor vecine. Deabia din veacul XIX s'a bucurat de o linişte deplină şi îndelungată.

Gavriil Bănulescu incepe, in 1814, reorganizarea mânăstirilor. El intăreşte disciplina inlăuntru lor şi introduce viaţa in comun (1821). Numeşte pe arhimandritul Sinesie inspector al mânăstirilor (1821). Dimitrie Sulima a creiat obiceiul ca arhiepiscopul şi vicarul său să aibă in supraveghere fiecare câte o mânăstire din venitul căreia lua o treime. El desfiinţează, din lipsă de fonduri, mânăstirile Horodiştea şi Cosăuţi şi schiturile: Rezina, Rughi, Lomanova, Soroca şi Cărătura. Arhiepiscopul Pavel (1871—1882) se strădui pentru ridicarea stării monahismului. El infiinţă şcoli in mânăstiri.

După ocuparea ţărilor române (1808), sinodul din Petrograd impuse mânăstirilor inchinate să ţină registre de contabilitate şi le interzise să vândă sau să inchirieze ceva fără aprobarea exarhului din Iaşi, mitropolitul Gavriil.

După anexarea Basarabiei, guvernul rusesc ceru mânăstirilor inchinate să dea benevol o subvenţie pentru activitatea culturală şi filantropică.

La 15 Maiu 1864 guvernul rus hotărî ca averile mânăstirilor inchinate (mânăstirile aveau $^{1}/_{8}$ din Basarabia, 209.563 deseatine grupate in 172 moşii, in mare parte inchinate la Locurile Sfinte) să se inchirieze prin licitaţie publică de *Pravlenia oblastei Basarabiei*. Ceva mai târziu (9 Martie 1873) toate aceste averi trec în administraţia ministerului de Domenii rus, care are ca organ local Direcţiunea provizorie a averilor mânăstireşti din Basarabia. Veniturile cresc de 3—4 ori. Ele se împărţeau in chipul următor: $^{1}/_{5}$ pentru cheltuelile de administraţie, $^{2}/_{5}$ luau mânăstirile proprietare şi $^{2}/_{5}$ revenea episcopiei Chişinăului, pentru menţinerea activităţii culturale şi filantropice. Mai târziu, această cotă s'a împărţit intre episcopie, zemstva gubernială şi Ministerul Instrucţiunii.

În 1918 averile mânăstirilor închinate au fost expropiate de guvernul român şi impărţite ţăranilor.

Pe lângă vechile rânduelі monahale in Basarabia s'a aplicat şi regulamentul duhovnicesc al lui Petru cel Mare. Primirea in cinul monahal se făcea numai dacă candidatul intrunea condiţiunile următoare: bărbaţii să aibă 30 ani,

iar femeile 40 (reg. duhovnicesc prevedea 50 și 60 ani). Absolvenții școalelor teologice și preoții văduvi puteau să se bucure de dispensă de vârstă. Candidatul trebuia să facă dovada că n'are datorii și nici alte angajamente; că nu e in judecată cu altcineva și nici sub urmărire penală. După un noviciat de 5 ani, de care erau scutiți cei cu studii teologice, candidații erau tunși in monahism in prezența unor martori civili care garantau că libertatea nu le-a fost constrânsă.

Intrarea in monahism schimba starea juridică a persoanei. Nu putea să posede ceva. Numai conducătorii aveau ingăduința să posede bunuri mobile și să testeze. Cel ce voia să iasă din monahism era invitat, in termen de 6 luni, de 3 ori să rămână. Dacă stăruia in hotărîrea lui, nimeni nu-l oprea. Nu putea să ocupe, insă, vreo slujbă la stat, nici să locuiască in gubernia unde se afla mânăstirea, sau in Moscova și Petrograd și timp de 7 ani să nu facă parte din vreo societate.

Mânăstirea era condusă de stareț ajutat de: casier, econom, blagocin, veșmântar și duhovnic. Numai Noul Neamț avea rânduiala paisiană de conducere, iar starețul, ales de obștea mânăstirii, era intărit de mitropolitul Moldovei.

Mijloacele de imbunătățire a vieții monahale s'au discutat in conferințele stareților din 1906 și 1909. Pe baza acestora și a ucazului sinodal din 12 Iulie 1910, care aproba hotărîrile congresului general al călugărilor din Rusia, ținut la lavra Sf. Treime de lângă Moscova (5—13 Iulie 1909), Serafim Ciciagov a întocmit cunoscuta sa: Atârnarea Preasfințitului Serafim, episcopul Chișinăului și Hotinului către călugării eparhiei Chișinăului și Hotinului (1911). Prin ea se urmărea intărirea disciplinei monahilor și implinirea voturilor monahale.

D. St. P.

39. Papadopol, Paul I., *Din trecutul tiparului românesc. Cațiva tipografi mânuitori de condeiu.* București 1940, 59 pp. (cu o prefață de N. Iorga).

In puține cuvinte autorul arată rolul important jucat de meșterii tipografi in viața culturală a țărilor noastre. Amintește de: Macarie, Dimitrie Liubavici și ucenicii lui; diaconul Coresi, Șerban, fiul lui; de mitropolitul Petru Movilă și tipografiile trimise de el in țările noastre; de lucrul temeinic al episcopului Mitrofan; de mitropolitul Antim Ivireanu, care lăsase prin testament „să se ție două tipografii: una grecească și alta românească pentru folosul obștei și pentru agoniseala casei". Trecând cu cercetările in veacul al XIX-lea (XVIII, din p. 31, e o evidentă greșală de tipar), vorbește pe scurt despre Gheorghe Asachi, Anton Pann, Ion Eliade Radulescu, care în 1844 chema „junimea râvnitoare" la „școlița de arte" ce-o intemeiase și termină amintind pe acel unchiaș sfătos și neintrecut scriitor de basme, Petre Ispirescu. Autorul arată pe scurt truda și lipsurile cu care a luptat până la moarte tipograful Ispirescu.

Cartea, apărută in frumoase condiții tehnice, este scrisă intr'un stil limpede și atrăgător. E un bun mijloc de popularizare al figurilor ce s'au străduit intre litere de plumb și teascuri pentru răspândirea cuvântului scris. *D. St. P*

40. Turcu Constantin, *Mânăstirea lui Iancu Costin de la Hotin,* Piatra Neamț 1941, 14 pp.

Iancu Costin, fratele cronicarului Miron Costin, a ridicat, sau a reparat, nu se știe precis, o mânăstire cu hramul sf. Ioan Botezătorul. Ea nu mai există de mult, așa că nu se știe locul in care a fost inălțată. Un document din 3 Iulie 1704, dat de Mihai Racoviță, amintește de „mânăstirea ce iaste la țărmurile Nis-

trului". Probabil că ea se afla pe vreuna din moşiile lui Iancu din jurul Hotinului. Argumentele aduse de autor nu dovedesc că ea s'ar fi aflat in cetatea Hotinului.

Un document din 1730 spune că „schitul a fost descălecat de răposatul Iancu Costin, pârcălabul Hotinului mai inaintea luatului Cameniţei de la Leşi". Din pricina „răscoalelor oştilor" — identificate de autor cu răscoala lui Hâncu din 1671—2, — ne spune diata lui Miron Costin din 1679 că a fost pustiită. Reparată, a fost închinată mănăstirii Neamţu în 1704.

Iancu Costin şi-a înzestrat ctitoria cu vii la Cotnari şi Hârlău şi cu un vad de moară pe Buhalniţa, cumpărate de la mânăstirea Neamţu. Pentru dobândirea lor va purta această mânăstire un proces pe timpul lui Constantin Racoviţă.

D. St. P.

TEOLOGIA PRACTICĂ

41. BOBULESCU C., *Lăutari şi hori in pictura bisericilor noastre*, Bucureşti 1940, 80 pp.

Pravila lui Matei Basarab spune despre lăutari (alăutari) că sunt batjocura lui Dumnezeu şi a oamenilor. Cu toate acestea, o seamă de zugravi au simţit nevoia să-i reprezinte şi pe ei, pentru ca diferite scene biblice să devină mai expresive şi mai uşor înţelese.

Astfel, cei ce-au zugrăvit la biserica Şubeşti şi Sf. Gheorghe, amândouă din Câmpulung, minunea de la Cana Galileii, pentru ca să arate că s'a petrecut la o nuntă, au adăugat doi trâmbiţaşi şi un ţiteraş care cântă sus într'un cafas. Zugravii au completat cu imaginaţia lor erminia, care nu spune nimic despre lăutari.

Scena tăierii capului sf. Ioan Botezătorul e zugrăvită in chipul următor la biserica din satul Ostrov, Romanaţi: Toţi mesenii beau vin, Salomeia aduce capul sfântului, iar doi lăutari, unul cu vioara şi altul cu naiul, înveselesc petrecerea. Pictura e din anul 1787. La biserica din Scăueni-Vâlcea, lăutari sunt un trâmbiţaş şi un toboşar; la biserica Sf. Îngeri din Curtea-de-Argeş, amândoi sunt trâmbiţaşi, iar la biserica din Giuleşti-Vâlcea, s'a zugrăvit un taraf întreg.

Bogatul din pilda săracului Lazăr stă la o masă îmbelşugată împreună cu mulţi prieteni, înveseliţi de lăutari care cântă cu trâmbiţă, surlă şi tobă (biserica Fundeni din Câmpulung-Muscel).

David linişteşte chinurile lui Saul cântându-i din cobza (Voroneţ, Suceviţa şi Hurez), iar la aducerea triumfală a chivotului legii in Ierusalim, cântă din alăută, însoţit de preoţi cântând şi ei din timpane, alăute şi trâmbiţe (biserica Urşani-Vâlcea).

La naşterea Mântuitorului un păstor cântă din fluer (biserica Doamnei din Bucureşti); cei ce-l prind vin însoţiţi de surle şi tobe (mânăstirea Pătrăuţi); iar drumul spre Golgota, il face in sunetul tobei şi talgerilor (biserica Doamnei din Bucureşti, 1683).

În bisericile din Boiştea, Dărmăneşti şi Lunca Asăului, jud. Bacău, un beţiv are o oală de vin in mână, iar un drac îi cântă din vioară.

Când a trebuit să se reprezinte psalmul 148, s'a zugrăvit intr'o parte, ceata boerilor noroadelor, intr'alta, tineri şi fete, iar la mijloc o fată in ritmul jocului cântându-şi singură din guslă (Hurezu, Cozia, Aninoasa, Colţea şi Verneşti).

O scenă asemănătoare este zugrăvită la mânăstirea atonită Ivir. La noi a fost adusă probabil pe vremea lui Constantin Brâncoveanu, din ţinuturile sud-dunărene. Este de notat că n'a pătruns în Moldova.

Cântare de laudă lui Dumnezeu, după psalmul 150, o aduce un taraf întreg de lăutari (cu tobă, cobză, vioară, trâmbiţă, surlă, ţambal), aşezat alături de o horă

în plină mişcare. (Bisericile Colţea, Verneşti, Aninoasa, Mântuleasa, horă numai de femei şi Negustori, cu lăutari femei, şi Avrig, Sibiu). În Moldova la Homor, găsim zugrăvită o înfocată chindie în scena fiului risipitor.

În cea mai mare parte lăutarii sunt îmbrăcaţi ca şi ţăranii; rareori poartă anterie şi giubele.

O horă este zugrăvită şi la biserica din Codreştii de sus, Vâlcea. Tot aici şi la Gura-Văii, din acelaşi judeţ, s'au zugrăvit ursari jucându-şi ursul. Preotul Teodor Bălăşel explică aceste scene prin ajutorul dat de ursari la înălţarea acelor biserici.

D. St. P.

42. Evtimie Arhim., Псевдомонашество (*Pseudomonahismul*), în Годишникъ на Софийския университетъ. Богословски факултетъ (*Anuarul Universităţii din Sofia. Facultatea de Teologie*), t. XVIII, 1940—1941, pp. 1—10.

Autorul arată că instituţia monahismului trece în epoca modernă printr'o grea cumpănă. Articolul de faţă însă nu se referă de loc la nevrednicia celor ce poartă denumirea de călugări, precum nici nevrednicia creştinilor nu poate să pună în discuţie existenţa sau caracterul sacru al Bisericii creştine în general. Este vorba aci de unele concepţii noui ce se strecoară în sânul clericilor din Bulgaria şi aiurea, cu privire la caracterul şi rostul monahismului în condiţiunile de viaţă din epoca noastră. Problema se ridică nu cu privire la monahismul din mânăstirile unde se practică regulele vieţii monahale întocmai după tradiţia marilor părinţi şi ierarhi bisericeşti, cari au pus temeliile şi au orânduit această instituţie de sfinţenie creştină, ci se referă la situaţia osebită în care se află aşa numitul „monahism învăţat". Pretutindeni în Biserica ortodoxă răsăriteană călugării învăţaţi ocupă diferite posturi din administraţia bisericească, trăind în afara zidurilor mânăstireşti şi fiind departe de a îndeplini voturile monahale. Constatarea acestei situaţiuni de fapte necorespunzătoare tradiţiei şi canoanelor bisericeşti, a fost caracterizată de canonistul bulgar St. Zankov, ca o tendinţă de a se introduce în mod tacit în Biserica ortodoxă bulgară o instituţie nouă de monahism fals, sau „pseudomonahism".

Autorul articolului de faţă recunoaşte situaţiunea tristă în care se află monahismul în momentul de faţă, dar respinge afirmaţia că ieşirea călugărilor învăţaţi în lume ar însemna o alterare a principiilor care stau la baza acestei instituţii.

În primul rând toţi călugării, inclusiv şi cei învăţaţi, cari ocupă funcţiuni administrative bisericeşti, depun voturile canonice cu prilejul intrării în monahism prin tunderea monahală: castitatea, sărăcia şi ascultarea. Nerespectarea lor este o stare de fapt, care nu trebue justificată cu nici un motiv.

În al doilea rând, faptul că aceşti călugări trăesc în afara zidurilor mânăstireşti, în lumea largă, nu trebue interpretat în sensul, că ar reprezenta o nesocotire a canoanelor bisericeşti, cari obligă pe monahi să rămână în viaţa monahală şi în mânăstire până la moarte (Can. 4 şi 7 sin. Chal.), deoarece aceleaşi canoane bisericeşti prevăd excepţiunea din regula generală „în caz de necesitate arzătoare" şi cu „învoirea episcopului cetăţii". În această ordine de idei arhim. Evtimie aminteşte frumoasa practică din Biserica ortodoxă rusă, dinainte de revoluţia bolşevică, unde monahii ce îndeplineau anumite funcţiuni bisericeşti în afara mânăstirilor, în oraşele mari, locuiau în locuinţe anume numite „podvorie", care aparţineau unei mânăstiri. Astfel, monahii de şi nu locuiau în edificiul central al mânăstirii, totuşi se socoteau că trăiesc în mânăstirea respectivă. În con-

formitate cu această practică generală din Rusia, toţi mitropoliţii locuiau in asemenea „podvorii". Mitropolitul Kievului, de pildă, locuia in lavra Kievo-Pecerskaia, arhiereul din Jitomir locuia în lavra din Pociaev. Rectorul Academiei teologice din Moscova locuia în mânăstirea sf. Serghie, etc.

Iată atâtea mijloace de care poate să dispună Biserica ortodoxă pentru a conserva intactă instituţia monahismului, fără să fie nevoie de a se depărta de tradiţia bisericească, care nu cunoaşte călugări dispensaţi de voturile canonice monahale, şi fără să fie nevoie de a se născoci în teorie şi să tolereze in practică, crearea unei noui instituţii de „pseudomonahism"

S. S.

43. Nica Antim, Ahim. Dr., *Aspecte misionare din Basarabia*, Chişinău 1942, 43 pp.

Activitatea misionară in Basarabia incepe cu răspândirea Bibliei. Se infiinţează in 1817 o filială a societăţii biblice ruseşti *Rossieneasca insoţire a Bibliei* prin care un mare număr de Biblii şi Noul Testament, atât in limba română cât şi in limba ebraică, armeană, slavă, latină, franceză, germană, şi italiană, au fost vândute sau dăruite.

În urma dorinţei ţarului Alexandru I, exprimată cu ocazia vizitei lui in Basarabia (1818), se hotărăşte înfiinţarea unor şcoli primare lancasteriene (monitoriale). Ele aveau un caracter religios şi moldovean.

Gavriil Bănulescu trimite la Petrograd pe profesorul Iacob Hâncu şi pe doi seminarişti ca să deprindă metoda lancasteriană. Se tipăresc şi cărţi de şcoală in graiul nostru. Prima şcoală s'a deschis la Chişinău, la 7 Fevruarie 1824, apoi la Bălţi, 11 Maiu 1824 şi la 26 Maiu, acelaşi an, la Ismail. Urmează cea de la Tighina (1827) şi cele de la Orhei, Soroca şi Cahul in 1843. Locul lor este luat în 1860 de şcolile mânăstireşti şi parohiale.

Lupta cu rascolul a fost indelungată. Începută de Dimitrie Sulima, care infiinţează şcoli primare în satele lipoveneşti, este continuată de Irinarh. Se organizează discuţii cu ei in biserici, iar Pavel Lebedev infiinţează două catedre pentru combaterea rascolului şi iudaismului la seminarul din Chişinău. Tot el intemeiază prima parohie omopistă in Chişinău, pentru lipovenii care reluaseră legăturile cu biserica ortodoxă, primind preoţi ortodocşi, dar păstrându-şi cultul şi practicile lor vechi. In 1886 se creează două posturi de misionari, număr mărit la 8 în 1893.

Ca să stimuleze şi să coordoneze întreaga activitate misionară, ia fiinţă în 1892 Comitetul misionar eparhial. Acesta intemeiază incă două parohii omopiste: la Ismail (1895) şi Cahul (1898). Eparhia se imparte in două regiuni misionare.

În 1895 (28 Dechemvrie) Comitetul misionar este inlocuit prin Frăţia *Naşterea lui Hristos*. Aceasta desfăşoară o vie activitate. Pe lângă conferinţe tipăreşte cărţi, reviste şi foi volante in graiu moldovenesc, dar cu literă chirilică, având alături şi textul rusesc. Intemeiază două biblioteci misionare la Noul Neamţ şi la Chişinău.

Ţine congrese misionare şi tipăreşte in ruseşte Foaia misionară şi apologetică. Tot ea tipăreşte *Evanghelia*, *Ceaslovul* şi *Acatistierul* in limba găgăuţă.

Din 1910 activitatea misionară oficială este condusă de Consiliul misionar eparhial. Se înfiinţează între laici cercuri misionare parohiale: „Râvnitori ai Ortodoxiei". Biserica a combătut deasemenea pe molocani, inochentişti şi a căutat să convertească pe Iudei.

In Japonia au predicat ortodoxia Anatolie Chihai, Iacob Chihai şi Dimi-

trie Livovski. Deasemenea credincioşii au ajutat cu bani misiunea ortodoxă rusă.

După război biserica a combătut baptismul şi a căutat să lămurească şi să liniştească pe stilişti.

D. St. P.

44. SMIONESCU DAN, *Origina unor teme iconografice româneşti*, în *Buletinul nr. 3 (comunicări) al Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol"*, Iaşi 1942, 43—53.

D-l Dan Simionescu se ocupă pe scurt de următoarele izvoare de inspiraţie iconografică.

Alexandria, cunoscutul roman popular, ai cărei eroi sunt zugrăviţi la bisericile Şubeşti şi sf. Gheorghe din Câmpulung-Muscel (Alexandru Machedon este pictat lângă împăraţii Por, Nabucodonosor, Cirus şi Ezechia, cunoscuţi din *hronografe*) şi la biserica din Vioreşti-Vâlcea (o ceată de călăreţi).

Fiziologul. Icoana Pantocratorului din mânăstirea Aninoasa, jud. Muscel, este înconjurată de un balaur cu şapte capete, un inorog, două gorgonii, păsări, clădiri şi oameni. Iar pe o piatră de mormânt de la biserica Bărboi-Iaşi, se vede un pelican ce-şi sângeră pieptul ca să dea viaţă cu sângele său puilor lui omorîţi de un şarpe. Sculptura datează din 1850. S'ar putea, însă, să fie inspirată, credem, şi din altă parte, căci simbolul masoneriei e la fel.

Erminia a inspirat „roata lumii", simbolul „lumii deşarte şi amăgitoare" (biserica din Răşinari şi calendarul pe 140 ani, Buda 1814).

Evangheliile aprocrife. Câteva din icoanele zugrăvite la biserica Cetăţuia şi Bărboi (amândouă din Iaşi) sunt inspirate din Pseudo-evanghelia lui Matei şi din Proto-evanghelia lui Iacob.

Literatura apocaliptică (Călătoria Maicii Domnului la iad, Apocalipsul lui Avraam, etc.) a inspirat zugrăvirea iadului, în care sunt chinuiţi păcătoşii şi ereziarhii (biserica Şubeşti); călătoria sufletului la cer, trecând prin cele 24 de vămii; domnia lui Antihrist şi judecata viitoare (biserica sf. Gheorghe-Olari, Câmpulung-Muscel); scara lui Iacob, cei trei oaspeţi ai lui Avraam (biserica Golia, Iaşi).

Legendele apocrife. La botez, Mântuitorul ţine zapisul lui Adam în mână, iar crucea pe care e răstignit are sub ea, în pământ, ţeasta lui Adam.

Legendele aghiografice au inspirat pe cei ce-au zugrăvit pe sf. Sisoe, pe sf. Hristofor cu cap de câine (la biserica Şubeşti şi la fostul schit Vineţi din Spineni-Olt, este zugrăvit cu cap de oaie), pe sf. Eustaţie Plachida (mânăstirea Frumoasa) sau pe sf. Alexie, omul lui Dumnezeu (biserica Bărboi, Iaşi).

La acestea se mai adaugă *epistolele* dintre Abgar, toparhul Edesei şi Mântuitorul şi dintre Lentulus şi Senatul Roman, în care se face o descriere amănunţită a chipului lui Iisus.

D. St. P.

45. ZUGRAV IOAN, Prof. Dr., *Slujba şi patimile sfântului mare mucenic Procopie*, tălmăcite de pe slovenie de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, Cernăuţi 1940, 24 pp.

Preotul Miron din Badeuţi, unde se afla o biserică zidită de Ştefan cel Mare, cu hramul sf. Procopie, cere arhimandritului Vartolomei Măzăreanu să-i traducă din slavoneşte slujba şi viaţa acestui sfânt.

Traducerea slujbei era terminată la 9 Martie 1779; iar viaţa (ms-ul are: *patima*) în Dechemvrie acelaşi an. Autorul crede că Vartolomei Măzăreanu a intenţionat să facă această traducere încă în 1762, dar că a început-o şi sfârşit-o

deabia in 1779. În sprijinul părerii sale aduce argumentul că la tabla de materii (*scară cărții aceștie*) se găsește scris: 7270 (= 1762). Dar el nu ne explică de ce lucrul a intârziat 17 ani.

Slujba sfântului a fost tradusă, precum ne spune Vartolomei, din Mineiul pe Iulie, tipărit în lavra Pecersca din Kiev (1750), ţinându-se seama şi de mineiul tipărit la Moscova. Comparând-o cu slujba din mineiul de la Neamț (1846), autorul arată deosebirile şi le găseşte explicarea în faptul că mineile tipărite în ţară au urmărit originalul grec.

Viaţa sf. Procopie a fost tălmăcită literal din *vieţile sfinţilor*, apărute la Lavra Pecersca din Kiev în 1705. Cunoaştem trei redacţiuni ale vieţii acestui sfânt. În cea dintâiu, sfântul e lector şi exorcist în Cezarea Palestinei; in a doua, e militar; această redacţiune a fost cunoscută de membrii sinodului VII ecumenic, a treia, atribuită lui Simion Metafrastul, se deosebeşte de a doua numai prin stilul său îngrijit şi prin bogăţia amănuntelor geografice şi istorice.

Deoarece sf. Procopie apare ca lector şi ca militar în povestirile vieţii lui, s'a ajuns la părerea că au fost doi sfinţi cu acelaşi nume, unul prăznuit la 8 Iulie (lectorul), şi altul la 8 Iulie şi 22 (23, în unele părţi) Noembrie, (militarul), care nu mai e originar din Palestina, ci din Persia. În Rusia se cinsteşte şi un al treilea: sf. Procopie cel nebun pentru Hristos. Mineiul slav, deci şi traducerea lui Vartolomei, urmează redacţiunea atribuită lui Simion Metafrastul.

La pp. 19—24, autorul compară viaţa din m-sul lui Vartolomei cu cea redată în „*Viața și petrecerea svinților*" a mitropolitului Dosoftei şi cu sinaxarul mineiului pe Iulie, tipărit la Neamţ în 1846.

M-sul acesta a fost semnalat şi cercetat din punct de vedere istoric de preotul S i m i o n R e l i, în rev. *Candela*, 1938 şi extras: *Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu*, Cernăuţi 1939.

D. St. P.

46. VASILESCU EMILIAN, *Apologeți creştini* (Biblioteca, teologică), Bucureşti, Cugetarea 1942, 224 pp.

Iată o carte, care merită să fie cetită cu mult interes. La aceasta duce şi conţinutul ei religios, dar mai ales materia vie, biografică, din care desprindem pilda lămurită a faptei, a sbuciumului pentru deplina biruinţă a ortodoxismului.

Cum e şi firesc — volumul cuprinde două grupe mari de apologeţi: unii mai apropiaţi de altar — teologii — alţii de dincoace: oamenii de ştiinţă, filosofii şi literaţii. Sunt câteva studii sintetice prin conţinut şi frumoase ca formă, pe care autorul le-a publicat prin diferite periodice, cu gândul de a prezenta cetitorilor pe câţiva din apărătorii mai noi ai credinţei. Autorul nu s'a gândit un singur moment că face un lucru desăvârşit — dar a fost stăpânit de gândul „de a fi folositor Bisericii şi ţării...: mai ales în aceste vremuri de încordare supremă, când numai credinţa ne poate mântui".

Demn de laudă e gândul autorului de a porni la drum cu apologetul român (de origine, nu şi de limba în care a scris) Petru Movila — de la aprobarea *Mărturisirii* căruia, în Sinodul de la Iaşi — s'au scurs, exact, 300 de ani. El este nu numai „o glorie a Bisericii şi culturii ruseşti, ci a intregii ortodoxii şi în deosebi a neamului românesc", — merite care i-au atras numele de „stâlp al Ortodoxiei" şi a fost cinstit ca sfânt.

Urmează caracterizarea profesorului bucovinean Vasile Găină, a mitropolitului ardelean Nicolae Bălan, a mitropolitului Moldovei Irineu Mihălcescu, a profesorilor Nichifor Crainic şi Ioan Gh. Savin, a gânditorului religios din Sibiu

Dumitru Stăniloae — in care teologia românească are „nu numai pe cel mai de seamă gânditor religios, ci și pe apologetul creștin de inaltă ținută, in care se pun atâtea nădejdi".

Toți aceștia se armonizează de minune cu câțiva teologi străini ca Nicolai Rojdestvenski, Pavel Svetlov, Vladimir Guetée, Raoul Allier, care „și-a inchinat toată vieața științei și toată știința lui Dumnezeu".

Din categoria a II-a, inregistrează și caracterizează — deocamdată — dintre români pe: Dimitrie Cantemir „suflet credincios și neprețuit apărător al credinței"; Alexandru De Sturza, nobil basarabean, om foarte modest, care a iubi liniștea, — dar a apărat cu străşnicie ortodoxismul, prin tot felul de scrieri, traduse și in limba românească, dar, din nefericire, foarte puțin cunoscute.

Dr. Nicolae Paulescu ocupă — desigur — un spațiu restrâns pentru bogata sa operă — ca unul care a trecut prin viață ca un sfânt și a luptat cu indârjire impotriva dușmanilor creștinismului: iudaismul și francmasoneria. Din nenorocire meritele sale apologetice au fost recunoscute in afara Bisericii.

Seria apologeților laici ai creștinismului o incheie portretele profesorilor: G. G. Longinescu, Simion Mehedinți, Ioan Petrovici și Victor Gomoiu — situați alături de ilustrații universali de mărimea intâia ca: Blaise Pascal, André Ampere, Pierre Duhem și Pierre Termier — savant, credincios și literat „a cărui vieață este strâns legată de aceea a admirabilului și nefericitului Leon Bloy, de aceea a genialului diletant Urbain Le Verrier și de aceea a filosofului romano-catolic Jacques Maritain.

Se perindă in felul acesta — prin fața ochilor noștri fermecați de lumina ortodoxiei — Orientul și Occidentul, reprezentate prin figurile cele mai proeminente, care, la o pregătire științifică rară, și la o viață chibzuită au știut să alăture flacăra vie a dreptei credințe, pe care au avut-o de călăuză, de comoara neprețuită. E tocmai ceea ce scoate in lumină cu toată priceperea d. Emilian Vasilescu, făcând din cartea d-sale una din lecturile cele mai atrăgătoare și cuprinzătoare.

P. I. P.

CRONICA INTERNĂ

ŞCOALA BLAJULUI DE AZI.

I. CUM SCRIU BLĂJENII ÎN TIMPUL DE FAŢĂ

Blăjenii se mândresc straşnic prin ce a însemnat Blajul în trecut pentru cioplirea şi răspândirea învăţăturii româneşti. Li se şi aduc multe laude, iar ei se sprijină pe ele şi se umflă în pene.

Dar dacă această întărire românească a însemnat în adevăr ce se spune, ar trebui să-şi aibă urmările şi foloasele ei, mai cu seamă pentru mânuitorii de condei din Biserica uniată. Ei ar trebui să scrie o românească mai fără greş, mai pilduitoare pentru toţi ceilalţi Români. Când ceteşti azi scrisul de la Blaj, ar trebui să ai o podoabă a scrisului românesc, să-l guşti ca pe un scris mai ales, să spui că este adevărata roadă a Blajului de odinioară.

Ei, este aşa?

Ceteşti însă ce scriu purtătorii de condei de la *Unirea* de azi de la Blaj şi te cutremuri. Fără să vrei, te întrebi: Doamne Sfinte! Sunt ăştia ceice s'au împărtăşit din şcoala de odinioară a Blajului? Care este urma şcoalei prin care se umflă în pene, dacă ei scriu în chipul cel mai nenorocit?

Iubiţilor cetitori, nu vă cer să mă credeţi pe cuvânt. Luaţi însă un număr din *Unirea* de la Blaj şi veţi vedea că multe articole nu sunt de cetit. Cuprind un scris atât de încâlcit, aşa de puţin înţeles, încât rămâi pe gânduri... Cum Dumnezeu! aceştia sunt oameni care au urmat şcoala Blajului? Aşa se învaţă la Blaj? Dar acesta e un scris care face ruşine condeielor româneşti.

Ceteşti fraze întregi şi nu înţelegi nimic. Trebue să strigi uimit: Doamne! oare ce vrea să spuie acesta?

Am luat la cetit multe numere mai proaspete ale *Unirii*. Ceva îşi păstrează ea din trecut. E colţoasă foc. Dar când te apuci să faci analiza acestui scris, rămâi uluit. E vai de el. Urzitorii lui sunt înapoiaţi din cale afară. Nu ştiu să facă o compunere românească obişnuită.

Ce carte de *Stil şi Compoziţiuni* vor fi învăţat aceştia? Rămâi pe gânduri. Scriu aşa cum scriu mulţi ziarişti de ai noştri din ziua de azi. Se pare că aici şi-au făcut şcoala scrisului. Găseşti la ei

aceleaşi greşeli de compunere ca în ziarele obişnuite. Rup fraza. Pun punctul unde nu trebuie, aşa că nu ştiu să păstreze armonia între gândire şi scris.

Întocmai aşa găseşti însă în ziarele de toată ziua. Deci nu în şcoala Blajului, ci în buchereala de pe paginile ziarelor şi-au făcut dumnealor şcoala scrisului.

II. DOVEZI

Toate acestea trebue întărite cu dovezi. Apoi să le căutăm pe paginile *Unirii* şi să le aducem aici. Să vedem, se vor mai lăuda pe urmă cu şcoala Blajului? Şi dacă aceia a fost ce a fost, unde este urma ei în scrisul lor de azi?

Să luăm articolul „Papolatrie", în care unul, care iscăleşte „Protopresbiteraşul Ortodox", se războieşte cu d. *Teodor Popescu*, profesorul nostru de la Facultatea de teologie din Bucureşti

Tot art. acesta al Protopresbiteraşului, care nu ştim de ce-şi zice „ortodox", este o întreagă anarhie a scrisului E foarte greu să-l ceteşti, fiindcă autorul acesta nu are un gând pe care să-l desfăşoare limpede şi neted. Nu, ci el abea începe o frază, iar apoi o taie prin altele.

Când ajungi la punct. ai uitat şirul de la început. Trebue să iei cetirea din nou. Dar face aceasta de atâtea ori într'o singură frază, încât toată e ciopârţită şi nu mai poţi alege nimic din ea.

Când am luat la cetit art. despre Papolatrie, am crezut să am un art. de harţă cu d. Teodor Popescu, să văd ce are de spus Protopresbiteraşul împotrivă.

Aş! parcă a fost chip! El nu înţelege să înşire cugetările cu rost şi înţeles, iar apoi să-şi lase mai târziu încheierile pe care le are de făcut. Se înţelege, putea face şi dimpotrivă: să-şi verse focul în rândurile de la început, iar apoi să încerce a dovedi, în cele următoare, ce-i stă pe inimă.

Nici una, nici alta. Nu are o metodă. El înţelege să orăcăiască, să dea drumul ocărilor, dar în acelaşi timp fără să încerce a face şi desfăşurarea cuprinsului materiei.

Asta însă nu se poate. Trebue să faci ori una ori alta. Trebue să te sileşti a nu încurca pe cetitor şi a fi cât mai limpede în cele ce vrei să-i aduci la cunoştiinţă.

O asemenea amestecătură avem la pag. 3 a *Unirii* de la 9 Maiu. Dai peste un aliniat care cuprinde nu mai puţin de 22 rânduri, în care, chipurile, vrea să ne dea un crâmpei din scrisul înfierat al d-lui Teodor Popescu. Ai crede că ceteşti rândurile pro-

fesorului de la teologia noastră din Bucureşti. Vor fi în adevăr rândurile lui. Dar nu mai poţi alege ce e, pentrucă le amestecă la fiecare pas cu izbucnirile sale protivnice. Din pricina aceasta, nu mai poţi ceti.

Fiţi buni de urmăriţi crâmpeiul cu pricina. Începe cu spusele d-lui Teodor Popescu: „Un papă (p mic) cu mari idealuri medievale, cel mai lung pontificat cunoscut în istoria papalităţii, inspirat şi mânat spre ţeluri mari de iezuiţi, al căror instrument devenise" (par'c'ar fi fost un oarecare Ilie [1], făcând la poruncă şi punându-şi chipul la bătaie pentru politica valahistă, fiindcă ar fi având o demisie în alb în a nu ştiu cui ladă; sau măcar un Leu vechiu, pe care-l alege 'n scaun vlădicesc un mare elector cu care a fost coleg de şcoală). „După ideia iezuiţilor, Pius IX s'a voit infalibil chiar de la începutul pontificatului. Această îndrăzneaţă veleitate, afirmată (Da, nu şi formulată în dogmă d-le Tudore) contra sentimentului întregii lumi creştine (catolice, nu-i aşa? arată siguranţa şi tenacitatea cu cari, deşi Pius IX nu le avea — (cum ştiudom'le, istoricii ăştia toate aleaj — trebuia, totuşi, dus de mediu şi de împrejurări — (o fi fost vre-un mediu, aşa zisul medium spiritist) — să urmărească ridicarea papalităţii până la înălţimea sinodului de la Vatican. Pius IX a năzuit ceeace nu cutezase nici odată (cine nu cutezase: El, sau cuvântul cutezase: El, sau cuvântul ceea ?). Şi pentrucă, deşi obicinuită cu toate abuzurile papale posibile, afară de acesta, lumea romană catolică nu se arăta toată dispusă să-l primiască, Pius IX a zis, trecând ca nimeni peste tradiţie şi Biserică: „Io sono la Chiesa" şi „la tradizione son io". Papa se substituia deci tradiţiei milenare şi Bisericii întregi, mergând chiar până a zice ca Mântuitorul însuşi: Eu sunt calea, adevărul şi viaţa. Despotismul papal nu se putea exprima mai categoric decât aşa".

Într'adins am dat acest crâmpei în toată lungimea lui, pentru ca cetitorii să poată judeca singuri cum scriitorul de la *Unirea* se apucă să înfăţişeze scrisul d-lui Teodor Popescu. Precum se vede, scrisul acestuia e atât de ciopârţit prin intercalările scriitorului protivnic, încât nu mai poţi urmări ce a scris d. T. Popescu. Şi-a băgat clonţul într'un scris străin în chip atât de îngrămădit, încât să nu mai înţelegi ce e al unuia, ce e al altuia.

---

1. Care Ilie? Toată paranteza asta te lasă nedumerit. Ce-o mai fi apoi cu Leu şi cu demisia în alb? Cine poate înţelege ceva din această băiguială? Aşa este însă tot chipul de a scrie al acestui „polemist". *(Nota noastră).*

Oricum, cetitul e foarte greu, tocmai din pricina unui aşa chip de scriere.

Nu e însă numai atâta, ci aşa e tot lungul său articol. O notă de 9 rânduri de la pag. 4 te lasă nedumerit. Nu ştii ce vrea să spuie.

Ca să mai vedeţi cât e de încâlcit, să mai dăm un crâmpei:

„Să scoţi din amplul studiu al d-lui profesor toate locurile nelogice, îţi trebue un infolio gros. Noi vom stărui aici asupra care-i [1] mai primejdioasă ca nelogica, nepriceperii d-sale şi care-l face să o susţină enormitate, pe care din intâmplare n'o sprijină pe enciclica orientală. Enciclica stabileşte că *„nu există Biserică mai presus de sinoade"* (pg. 611). Adecă sinodul VIII ecumenic, recunoscut de enciclică [2] şi adus sprijin *ca al optulea Sinod ecumenic*, este mai pre sus de Biserică. Şi el nu e nici măcar recunoscut? Cine recunoaşte Biserica: sinodul din sânul ei, sau Biserica sinodul pe care la desemnat: oul sau găina? D-le Teodore, d-le Teodore, minunat mai eşti. Dar nu intre sfinţi!"

Aţi înţeles ceva? Eu nimic.

Luând în răspăr pe d. Teodor Popescu, că de ce tăgăduieşte primatul Sfântului Petru, scriitorul *Unirii* se rosteşte astfel:

„Până la ivirea Protestantismului, sf. Petru a fost pentru toată Creştinătatea, inclusiv ortodoxia, cel dintâi Episcop al Romei. Probă primatul onorific, primus inter pares, recunoscut de ortodocşi, pe care-l recunoaşte şi d. Teodor, în acest studiu. Nu e simplă tradiţie, simplă ca un cap simplu de simplist profesoraş de teologie ortodoxă, ci este o sfântă tradiţie, care a mântuit Creştinismul de toate ereziile"[3].

Vedeţi cu câtă trufie scrie uniatul despre profesorii de teologie ortodocşi, el, un biet analfabet, care nu ştie să-şi îmbine frazele şi să puie unde trebuie semnele punctuaţiei.

O! dar dela început o ia cu jălania că noi scriem numai cu ocări despre catolici. Vedeţi-l însă cum scrie el.

Mai la vale scrie că „doctrinarii ortodoxiei sunt nulă". Vai de mine! vor fi sculă cei ai uniaţiei? Apoi vedeţi-i cum ştiu a scrie. Şi n'am cercetat decât numai chipul scrisului, nu însuşi cuprinsul.

---

1. „asupra care-i mai primejdioasă". Oare ce fel de românească o mai fi şi asta? Mai la vale are: „să o susţină enormitate", în loc de „să susţină o enormitate". Şi băgaţi de seamă că tocmai acolo se leagă de logica altuia, el care nu are nicio logică.

2. Aici pune tocmai nota cea de 9 rânduri de care am pomenit mai sus, notă din care nu poţi alege nimic.

3. Da? Dar de protestantism de ce nu l-a mântuit?

III. SCĂPĂTĂRI UNIATE. UNA CÂTE UNA

1. Întâlnirile pe care acum câțiva ani le-am avut cu unii fruntași ai Bisericii anglicane, Protopresbiterașul le numește „flirtajul cam scârbos al unor anumite fețe bisericești și civile din ortodoxia noastră cu maimuțele alea îmbrăcate ca niște clovni, pe cari anglicanismul ni le-a trimis în vizită la București".

Ei, cine batjocorește? Cine nu poate scrie despre alții decât în bătaie de joc? Apoi asta e tocmai partea dumnealor. Sunt atât de încrezuți, atât de mult cu capul în nouri, încât toți ceilalți pentru ei sunt biete maimuțe.

Și de ce mă rog anglicanii erau maimuțe și clovni? Doar ei poartă îmbrăcămintea ca în Biserica Romei. Ar urma atunci că ocările aruncate asupra lor de fapt se resfrâng asupra felului cum se îmbracă dregătorii Bisericii romane. Deci, batjocorind pe alții, de fapt se batjocoresc pe ei.

2. Dar Protopresbiterașul ne mai impută niște cecuri pe care le-am fi primit de la Biserica anglicană ca să luăm parte la congresele lor. El însă minte pe deantregul. În adevăr, că feluritele congrese trebue să coste parale, nici vorbă. Dar noi nu ne-am dus acolo cu banii cecurilor. Am mers cu bani de la noi.

A fost și cu alții ce-a fost cu mine. Eu am primit bani de drum de la epitropia bisericii mele din București. Din ei am plătit felurite ospețe în Londra. Atunci de unde scoate cârcotașul Unirii că ne-au plătit anglicanii?

Mai la vale spune că Satana își bate joc de ortodoxie, dar când să arate cum, dai peste păcatul Protopresbiterașului de a fi încâlcit. Nu înțelegi verde ce vrea să spuie.

3. Și mai la vale găsim că „a tăgăduit Episcopatul la Roma al sf. Petru, înseamnă a laiciza". Cum asta? Biserica din Roma nu era să aibă clerici acolo ori cu sf. Petru, ori fără? A tăgădui pe unul, oare înseamnă că ai tăgăduit toată vița preoțească?

Dar așa e capul Protopresbiterașului și el așa înțelege să scrie.

4. O! dar să-l vedeți cum știe să aducă dovezile, când se apucă și de asta! Pentru a-i dovedi pe anglicani că sunt tartorii laicizării, încurcă lucrurile după cunoscuta sa metodă. Aduce un citat din Epistola către Evrei și-l dă astfel: „Cortul cel dintâi avea, e adevăvat, întocmiri de slujbă după sfințire lumească!"

Pe aceasta se întemeiază pentru a spune mai la vale: „Deci cortul cel dintâi era laic".

Unde trebuie să înțelegem că această „întocmire de slujbă" era laică? Se înțelege, la Evrei, căci despre slujba lor se scrie în Epistola către Evrei.

Atunci însă ce legătură are aceasta cu anglicanii, căci despre ei e vorba?

Protopresbiteraşul însă urmează a spune: „Socialismul şi derivatele sale, fracmasoneria, ai căreia cei mai mari maeştri ii sunt Englezii, însuşi Regele Angliei, Arhiepiscopul de Canterbury etc., francmasoneria scoţiană, asta urmăresc: laicizarea, suprimarea chemării a harice a clerului".

Ei, de aici aţi înţeles ceva? Ce legătură are crâmpeiul din Epistola către Evrei cu laicizarea şi cu treburile francmasoneriei? Sunt toate treburi care se potrivesc ca nuca'n părete.

Ce a găsit protopresbiteraşul comun între ele, numai singur poate înţelege. Leagă însă cugetările în chip fantastic şi cu asta zice că răstoarnă pe d. Teodor Popescu şi că a răspuns.

Vai de capul lui de neisprăvit!

Dar nici locul acela din Epistola către Evrei, din care vrea să tragă încheierea laicizării, nu este dat exact. Acolo cetim că „Acest întâi cort a avut şi el legi şi orânduieli de slujbă şi un locaş de închinare pământesc".

E vorba aici de V. Test. faţă de cel Nou. Nici pomeneală de ce vrea să scoată capul bietului *protopresbiteraş*, care de loc nu este protos, ci un inapoiat de tot, un rămas în urmă, care nu ştie să mânuiască textele. E nu un proto, ci un *exhatospresbiteraş*, adică de la coadă de tot.

Iată ce scriitori are biata *Unire!* Cu de al de aştia vrea să stea la harţă cu noi.

5. Dar neisprăvitul acesta aleargă şi la alte confuziuni. Zice că, dacă noi alergăm la părerea Patriarhului din Constantinopol, de ce nu mărturisim acelaşi drept şi pentru Papa Romei?

Apoi e tot una? Noi alergăm la Patriarhul de Constantinopol ca la un scaun de frunte, rânduit aşa din hotărîre bisericească, nu ca la unul pus astfel de Dumnezeu însuşi. E din Drept omenesc, nu dumnezeesc.

Aşa cer catolicii pentru Episcopul Romei? Nu. Ei vreau acest drept din orânduire dumnezeească.

Deci încheierea protopresbiteraşului care nu e proto, ci coadă, este şubredă şi potrivită pentru un condei care stă cu gândirea lui abea la coadă.

Şi cu toate acestea cu câtă măgulire de sine însuţi el strigă:

„Deci voi, Orientalii, cari pescuiţi în apele protestantismului, tăgăduiţi primatul jurisdicţional al papei şi-l practicaţi voi! Impietate?

Na-ţi-o frântă că ţi-am dres-o!

Am dovedit că una nu-i alta. Dacă Mărturisirea lui Petru Movilă a mers la Constantinopol, a mers acolo ca la un loc de centralizare a treburilor noastre duhovniceşti, nu ca la un rânduit de Dumnezeu pentru asta ca să fie peste toţi.

6. Dar ascultaţi alta mai gogonată... Ne impută că noi, in ultima analiză, cerem deslegare la puterea lumească. Cum aşa? am cerut-o în cazul protestantismului? Nu ne-am chibzuit între noi la Iaşi, de unde am ieşit cu Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă? Am mers apoi la scaunele cele mari ale ortodoxiei. Am mers de aici mai departe? Nu. Atunci?

După ce însă a spus aceasta, presbiteraşul codaş scrie, ca o imputare că cerem dezlegare la mireni: „Iată unde ne-a dus eunucismul lui Kerularie: la iudaizarea creştinismului întâi, apoi la islamizarea lui, supunând marea taină a creştinătăţii (I. Timot. 3, 16) divanului Sublimei Porţi".

Oare ce-o fi însemnând aceasta că ne-am iudaizat şi islamizat? Sunt curate vorbe în vânt, fără nicio resfrângere in mersul lucrurilor.

Dar aşa înţelege codaciul să scrie. De aceia el urmează înainte pe aceiaşi coardă: „Este perfect explicabil de ce împotriva bolşevismului, şi'n Rusia, şi'n Spania, şi'n Mexic, luptă numai Catolicismul: ordinea, disciplina, jertfa romană".

Oare cum scrie acesta, oameni buni, cu capul ori cu picioarele? De unde că în Rusia luptă numai catolicismul?

Apoi sutele de episcopi şi miile de preoţi şi călugări omorîţi sunt ai catolicismului? nu ai Bisericii noastre ortodoxe?

Iată, eu duc treburile Bisericii din Transnistria şi pot spune că aproape nu avem preoţi din cei vechi. Câţi mai sunt îi numeri pe degete.

Unde sunt? Au fost jertfiţi pe altarul credinţei.

Ei, asta înseamnă că numai catolicismul luptă sau a luptat în Rusia?

Apoi când ştii să scrii cu asemenea temeiuri, degeaba te mai încerci. Şi dacă unul care scrie în felul acesta e preot, vai! ce vreascuri de preoţi se mai găsesc şi între uniaţi!

Cu de alde ăştia să dovedeşti slava catolicismului şi că Românii s'au înălţat grozav prin şcoala Blajului?

Dar atunci de ce acesta e atât de neisprăvit?

Şi o ţine una aşa. Cică „Ortodoxia, supusă puterii lumeşti, fiind că a rupt legătura cu Roma, vrea haos şi neorânduială".

Dar în Roma cum era când avea 3 papi pe vremea Sino-

dului din Constanța? Nu era haos când se înlăturau unul pe altul? Și era oare rânduială când din sânul lui a răsărit protestantismul?

Noi, cu toată islamizarea noastră, cu toate ce-am suferit de la Turci, n'am lăsat protestantismul să răzbească între noi. Sinodul de la Iași a fost o mare faptă, prin care ne-am arătat ființa noastră ortodoxă. După cum spune *Homiakov* al nostru, protestantismul s'a oprit la granița ortodoxiei. Oare asta înseamnă că noi ne prăpădim după protestantism? Ba încă noi ne-am ținut astfel, încât anglicanii, când au năzuit după apostolicitate, s'au îndreptat spre noi. Până nu însemnam noi ceva ca păstrători ai vechilor rânduieli, nu se gândeau ei la noi.

Ridicând în slavă Sinodul de la Vatican din 1870, protocodașul scrie: „Par'că toți ortodocșii își dau seamă de asta!"

Uite-i vezi! se socotesc singurii care-și dau seama. Îi îneacă trufia de a se crede numai pe ei alfa și omega. În loc să lase să-i dovedească faptele, își împletesc singuri cununi de laudă. De aceia își mai scot merite că în Biserica lor s'a scris o *Viață a lui Iisus*, ca să răspundă celei scrise de *Emil Ludwig*.

Ei, și numai la ei s'a scris? La noi nu avem pe ai noștri care au scris despre Iisus Hristos? Nu este cartea lui *Merejkovski* despre *Iisus Hristos cel necunoscut*, carte de care s'a vorbit și care e tradusă în mai multe limbi?

Acum, în urmă, ne putem lăuda și în țara noastră cu cartea *Fiul lui Dumnezeu, Fiul omului*, de Sterie Diamandi. Deci cum? Numai la dumnealor rodește gândirea creștinească? La alții nu?

Vladimir Guettee, după ce s'a făcut ortodox, a scris un răspuns Vieții lui Iisus a lui Renan, afară de multe alte scrieri de seamă pe care le-a dat la lumină după ce a trecut de partea noastră. Deci n'a trecut la uscăciune, dându-se de partea noastră, ci dimpotrivă.

7. În foarte dese locuri, Presbiterașul-Codaș umblă să prindă pe d. Teodor Popescu cu lipsă de logică. Vai! de câte ori îl ia la socoteală pentru logică!

Cu toate acestea să-l vedem și noi cât de logic e dumnealui. Zice că totul în lume „tinde la mai sus, la mai mare: Excelsior! Dacă e așa, de ce d. T. Popescu impută Papii Piu al IX că avea „mari idealuri medievale"? Dimpotrivă, trebue să se bucure dacă papalitatea vrea apoteozarea, care se făcea Împăraților romani".

Prea bine; dar oare Domnul Hristos așa a spus? Parcă dimpotrivă, a spus că *celce vrea să fie mai mare să fie vouă slugă* (Matei 20, 26).

Ei, atunci cine este cu lipsa de logică? d. T. Popescu ori Presbiteraşul Coadă ?

Dar să-l vedeţi pe dumnealui făcând pe exegetul! Il ia la socoteală pe d. T. Popescu că a făcut „o traducere oribilă". Este vorba de locul din Sf. Pavel (Filipeni 2, 7): „S'a deşertat pe sine luând chip de rob" Zice că traducerea corectă este: „S'a supus deşertăciunii".

Dar pe ce se intemeiază când spune astfel? Pe propria dumisale „ştiinţă" de a traduce? Locul acesta însă e tradus şi răstradus. Traducerea de „s'a supus deşertăciunii" nu este cea pe care o găsim în feluritele traduceri şi mai degrabă dă un înţeles strâmb: acela că a căzut în deşărtăciune.

Cele mai multe traduceri spun: „s'a micşorat pe sine", „s'a desfiinţat pe sine". Noi am putea traduce: „s'a lipsit pe sine de slava sa". Aceasta e înţelesul, iar cel al Părintelui codaş nu se potriveşte de loc.

8. La fel face ceva mai la vale. Cuvintele Domnului Hristos „M'am rugat pentru tine să nu slăbească credinţa ta" d. T. Popescu le traduce cu „să nu lipsească credinţa ta". Pe temeiul acesta, părintele Coadă se apucă de făcut hazuri. Zice că poate e vorba „să nu lipsească de la cursuri", fiindcă d. T. Popescu e profesor. Traducerea corectă, spune Sf. Sa, este „Să nu-ţi pierzi credinţa (cum o ai pierdut matale, D-le T. P.!)".

Aşa ştie Sf. Sa să facă exegesă. Dar traducerea *să nu lipsească*, cum o dă d. T. Popescu, se găseşte întocmai în traduceri latineşti *(ne deficiat fides tua)*. De ce deci nu e bună? De ce ar fi mai bună acea de „Să nu-ţi pierzi credinţa"?. Numai ştiinţa exegetică a codaşului ne poate dărâma cu luminile Sfinţiei Sale.

Acest loc Părintele Gala Galaction îl traduce cu „să nu scadă credinţa ta" iar traducerea italiană a Librăriei Editoare din Florenţa (ed. 2, 1934), traducere întărită cu toate pecetluirile catolice, dă locul acesta prin „să nu se împuţineze" *(non venga meno)*.

Ei, este aceasta altceva decât ce a spus d. Teodor Popescu? Dar bietul Codaş, care însă iscăleşte ca fruntaş, umblă el să găsească nod în papură, dar nu i s'a trecut. Se mai dovedeşte iarăşi că este un biet neisprăvit, care nu ştie să umble cu textele.

9. O! de ne-ar fi prins el pe noi, ce s'ar mai fi umflat, spunând că aşa e la ortodocşi!

Dar să-l mai vedeţi şi cu alte meşteşugării, cu scornituri de cuvinte, ca să-i iasă apoi potriveli la jocuri de cuvinte şi la hazuri. De s'ar fi nemerit însă să fie cuvintele aşa cum le dă el,

treacă-meargă, dar cu cuvinte scornite nu merge de loc. Astfel, în loc să vorbească de Patriarhatul românesc, croieşte de la dumnealui cuvântul *Patriarhatos*, pentruca mai la vale să poată spune că Patriarhatosul nostru e un adevărat *Patriarhaos*.

Bine, dar se află undeva cuvântul *Patriarhatos*? Nu. Este cumva pe greceşte aşa? Nici vorbă. Atunci de unde? Din născocirea Codaşului care credea să facă pe deşteptul şi hăzosul.

Nici măcar însă la aceste mărunţişuri nu i-a mers.

10. În acelaşi loc, se agaţă de formula „sunt al Înalt Prea Sfinţiei Voastre prea plecat şi prea supus servitor" şi ne-o impută nouă ca o slugărnicie.

Dar cine zice aşa? Este astfel între episcopii noştri? O folosim către lumea mirenească? Ferească Dumnezeu! Atunci?

Atunci este o biată scornitură a Codaşului. Noi avem o formulă mult mai frumoasă.

Dar ce să i-o mai spunem Codaşului? Să înveţe şi el!

11. În sfârşit, după lungă cutreierare, încheie spunând că „profesorii şi profesoraşii, teologii şi teologaşii ortodocşi, (trebuia virgulă aici, Codaşule, între subiect şi predicat?) sunt în cea mai urită stare de răsvrătire împotriva Ierarhilor ţării lor".

Ehei! dacă am lua cu noi tot ce s'a scris la catolici împotriva feluritelor ocârmuiri bisericeşti! Dacă am lua pagini întregi din Mazzini pentru a le pune sub ochii Codaşului, atunci am vedea ce mutră ar face dumnealor!

* * *

Şi acum cetitorul şi-a putut face o părere; aşa se pricepe să scrie unul din condeiele *Unirii* de la Blaj. E de mirare că o redacţie, care vrea să însemne ceva, dă drumul la asemenea articole ca vai de ele.

Dar aceasta e numai una din câte şubrezenii se văd pe feţele *Unirii*. Se pot pomeni însă altele la fel. Scăpătările scrisului ei se bagă-de-seamă în fiecare număr. Unul scrie (Pr. Octavian Popa, *Unirea*, 23 Maiu a. c.): „Am propus cu toţii această întrebare".

Apoi aşa se zice? propun o întrebare? Totdeauna spunem: Pun o întrebare; am pus o întrebare.

Dar de! e scris ca la *Unirea*.

Altul scrie: „Credem potrivit spre a evoca" (acelaşi nr. al *Unirii*, pag. 3). Dar oare aşa se zice: *Credem potrivit spre a evoca?* sau numai *a evoca?*

Va spune că acestea au fost tipărite mai întâiu în *Viaţa* din

Bucureşti. Sunt însă rânduri ale unuia îndrăgit de *Unirea* şi care acum işi revarsă scrisul său în *ea*. E vorba de păr. *Iosif Naghiu*, care a fost cât a fost cu noi, dar acum scrie *unireşte* de tot.

Sf. Sa e de cei care scriu cu greşeli şi de la Bucureşti şi de la Blaj. În nr. de la 6 Iunie a. c., scrie: „Un altul vrea", pe când deplin româneşte este numai „altul vrea". Forma cu „un altul" este un franţuzism foarte întrebuinţat; dar şcoala Blajului, dacă e de veche baştină românească, trebuie să scrie „altul", fiindcă aşa e în graiul nostru. Abea după ce Românul a învăţat franţuzeşte *(un autre)*, s'a apucat a scrie „un altul".

Unirea însă a început a îndrăgi franţuzirea. În acelaşi nr. de la 6 Iunie, vedem pe unul care scrie „Redresare necesară". Redresare! ce-o fi asta? O fi după şcoala românească a Blajului?

Dar staţi că am dat iar peste Presbiteraşul Coadă. Îl mai intâlnim in nr. de la 4 Iulie. Aici, la pag. 4, ii găsim un crâmpei franţuzesc. E tot plin de greşeli de limbă franceză. O! tocmai ei, cei daţi la brazda Apusului! Aşa de măcelărită iese franceza pe paginele lor? Nu s'a găsit nimenea în redacţie să facă o corectură ca lumea?

Bietul Presbiteraş, dacă aşa i-a fost manuscriptul, atâta franţuzească ştie? Şi cu ea iese în lume?

Numele abatelui *Joseph Maître*, pe care-l citează, a ieşit cu nu mai puţin de 3 greşeli. El scrie: „L'abé Ioseph Maitre", pe când franţuzeşte trebuia scris „L'abbée", cu 2 b, iar numele *Ioseph* se scrie *Joseph*, cu J, nu cu I. Apoi numele *Maitre* trebuia scris *Maître*.

Cu asta însă suntem numai la începutul greşelilor de franceză. Urmează altele mai boacăne. *Reunion* se scrie cu accent pe e; cuvântul *some* se scrie cu 2 m; *numerique* se scrie şi el cu accent pe e. Cuvântul *profeties* se scrie *prophéties*.

Iaca franţuzeasca Părintelui Coadă. De mirare însă este că nu s'a găsit unul în redacţie care să vadă şi să îndrepte. Asta e ştiinţa de carte din cuprinsul *Unirii*, în care se scrie despre „simpliştii" noştri profesori ortodocşi?

Să nu uităm a pomeni şi de franţuzeasca părintelui Iosif Naghiu, care, în *Unirea* de la 23 Mai a. c., scrie *Strassbourg*. Franţuzeşte însă e numai *Strasbourg* cu un s.

Greşala aceasta însă o fac mulţi din ziariştii noştri, iar condeiele *Unirii* se iau după ei.

Ori scrii nemţeşte cu 2 s (Strassburg), ori franţuzeşte cu un s. Cine e familiar cu limbile astea nu face astfel de greşeli.

Dar corectura tipografică la *Unirea* e şubredă. Şcoala Blajului e numai un nume, din care nu se mai simte nimic.

Credeţi că se poate isprăvi cu atâta? Scăpătările scrisului lor sunt de nenumărate soiuri. Iaca o frază din *Unirea* de la 18 Iulie a. c.: „S'a îngrijit ca un adevărat părinte de rănitii noştri de prin spitalele capitalei Boemiei, şi ca să le poată fi cât mai de folos, le-a învăţat limba. Care i-a rămas dragă." Apoi se poate pune aici punct înainte de care? Cu niciun chip. Trebuia numai virgulă. Dar aşa scriu azi mulţi ziarişti.

Bine-bine, dar şcoala Blajului te lasă în drum? Mai nainte, uite că pune virgulă înaintea lui şi, unde tocmai nu trebuie, fiindcă şi leagă 2 idei; iar îndată după aceia, unde tocmai trebuia virgulă, înaintea lui ca, n'o pune.

Dar dacă vei urmări toate astea nu mai isprăveşti. În articole de frunte pe pag. I, unde presupui că grija scrisului a trebuit să fie mai mare, totuşi vezi lipsa virgulelor ori sunt trântite unde nu trebuie.

Ziarul *Unirea* însă nu e un ziar zilnic, încât cineva să poată spune: Eh! ce vrei? este graba lucrului, prin care multe îţi scapă.

Dacă pentru câteva pagini ai timpul unei săptămâni şi dacă te mai lauzi cu Şcoala Blajului, fiecare număr al *Unirii* ar trebui să fie un organ literar, la care să te uiţi cu drag. Să vezi o limbă românească bine închegată în rânduiala scrisului, după toate îndrumările Stilisticei.

De! dacă are o aşa tradiţie în sânul scrisului românesc, încaltea să se cunoască! Dar nu se cunoaşte şi astfel la *Unirea* se scrie precum am arătat.

Toate aceste scăpătări te izbesc în fiecare număr, încât trebuie să-ţi spui: De! o fi fost odată Şcoala Blajului, dar uite că moştenitorii de azi sunt numai nişte „moştenitori veseli". Nu păstrează ce au apucat şi scriu ca vai de ei.

De alde ăştia sunt care iau la socoteală pe ai noştri, şi in laturea chipului de a scrie cum a făcut Protocodaşul pomenit. El pecetluia ca „oribilă" cutare traducere a d-lui Teodor Popescu, pe când nu se uită să vadă câte treburi oribile sunt în *Unirea* lor.

Unul se agaţă de slavonismele din graiul nostru bisericesc, dar nu vede germanismele *Unirii* (*între împrejurări*, în loc de *in împrejurări*; vezi *Unirea* de la 27 Iunie, pag. 1). De asemenea, au pătruns la ei cu duiumul franţuzismele noastre, pe când o foaie cu tradiţie românească n'ar trebui să alunece pe acest povârniş (*pantă* ar zice dumnealor).

Şi totuşi dumnealor sunt ceice scriu că „Scrisul bun e lucru mare" (*Unirea*, 16 Maiu a. c.). Apoi dacă e „lucru mare", de ce se poticnesc atât de jalnic? Şi dacă sunt astfel, de ce mai fac pe ţanţoşii în faţa altora?

Noi i-am arătat cum sunt şi, dacă le mai trebuie, le mai dăm.

Arhim. IULIU SCRIBAN

Înviorarea activităţii pastorale în eparhia Bucovinei după un an de stăpânire bolşevică. — Având în vedere că războiul aduce cu sine profunde zdruncinări şi în viaţa spirituală a omenirii, dar ţinând seama mai ales faptul că jumătate din eparhia Bucovinei a fost stăpânită un an de zile de către hoardele bolşevice, cari n'au semănat în sufletele credincioşilor noştri decât neghină otrăvitoare, iar la retragerea lor de acum un an n'au lăsat în urma lor decât pustiire, chin şi jale, căci ni i-au ucis mişeleşte pe cei mai buni fraţi ai noştri şi ni-au depărtat zeci de mii din fruntaşii satelor, Înalt Prea Sfinţitul nostru Mitropolit Tit, în grija părintească de nou arhipăstor al acestor plaiuri şi în dorinţa de restaurare a legii dreptmăritoare strămoşeşti, călcată în picioare de litvele păgâne, a cerut stăruitor ca preoţii să-şi sporească cu tot zelul opera de zidire sufletească a poporului prin organizarea cât mai deasă de slujbe misionare în sobor, cu predici bine pregătite şi prin şezători cu conferinţe cu caracter religios-moral şi cultural.

Preoţii eparhiei, pe deplin conştienţi de marea misiune ce o are Biserica neamului, mai cu seamă în împrejurările în cari ne-au adus evenimentele timpului de faţă, au răspuns cu tot entusiasmul la glasul arhipăstoresc şi au desfăşurat o bogată şi rodnică activitate mai ales în cursul postului mare din acest an.

S'au săvârşit în total 129 slujbe misionare în sobor, la cari s'au ţinut 215 predici ziditoare de suflete, 24 lecţii catehetice şi 370 şezători culturale-religioase cu 432 conferinţe instructive şi moralizatoare. Participarea poporului şi a intelectualilor la aceste manifestări a fost foarte mare. Pretutindeni lumea a salutat cu vie bucurie această acţiune a bisericii de ridicare a moralului şi de înviorare a sufletelor întristate şi necăjite.

Pentru aranjarea şezătorilor au dat concursul şcoalele primare şi secundare şi căminele culturale, iar conferinţele au fost ţinute de către preoţi, profesori, medici, învăţători şi alţi. În capitalele de judeţ au conferenţiat profesori universitari ai facultăţii de teologie din Cernăuţi.

A doua campanie a ofensivei religioase-morale şi culturale

a început în cursul acestei veri. Sperăm că Atotmilostivul Părinte ceresc va binecuvânta cu al Său dar opera harnicilor lucrători ai viei Sale şi îi va bucura cu un îmbelşugat seceriş, spre slava sfântului Său nume şi spre sporirea credinţei străbune, care singură ne-a izbăvit Ţara şi Neamul totdeauna şi ni le va izbăvi şi acuma în acest sfânt războiu, ce se dă pentru ea şi pentru Crucea ce o străjueşte de veacuri.

Preotul MODEST LUCAN

Premiul de virtute. — Larga şi nemeritata răspândire care se face astăzi ştirilor privind fapte netrebnice, înfăţişate cu lux de amănunte şi cu ton senzaţional, în loc să contribue la educaţia publicului, printr'un ciudat fenomen psihologic, duce mai de grabă la slăbirea sentimentului moral. Gazetele pline cu ştiri despre tot felul de crime, furturi, excrocherii, pe lângă faptul că zdruncină încrederea în propăşirea morală a omenirii, pricinueşte şi o nepotrivită înrâurire asupra cititorilor.

S'a ajuns până acolo încât să se admire anumite însuşiri ale răufăcătorilor; unuia i se elogiază curajul, altuia abilitatea. Aventurierii şi hoţii îndemănateci sunt deadreptul invidiaţi. Cinstea este considerată adesea ca o prostie, sau ca anacronism. Sunt viţii preferate, râvnite, cultivate sau tolerate de multă lume. În cazul cel mai bun, omul de azi închide îngăduitor ochii asupra multora, socotindu-le fireşti, sau cel mult „floare la ureche".

Circulă des, şi cu putere şi valoare de adevăruri indiscutabile, o sumedenie de sofisme contrare moralei adevărate. Epitete ofensatoare şi descurajatoare sunt asvârlite asupra a tot ce este virtute, pe când viţiile sunt tratate ca însuşiri demne de laudă. Fenomenul acesta se poate observa mai lesne în şcoală. În lumea şcolarilor, elevul harnic şi cuminte este taxat drept „tocilar" şi „mototol" pe când cel leneş şi cu purtare proastă, drept „băiat de viaţă" şi „şmecher".

La această răsturnare a ierarhiei valorilor morale, a contribuit mult, pe lângă reclama ce se face viţiilor, şi lipsa unei preocupări mai atente şi mai susţinute faţă de ceeace este faptă cinstită şi virtute.

În loc de a se face atâta publicitate viţiilor, n'ar fi oare mai edificator să se dibue virtuţile pe acolo pe unde mai sunt, pentru a fi arătate drept pildă şi altora?

Sistemul nostru juridic prevede numai pedepse pentru abateri de la legi, nu şi răsplată pentru respectarea lor. Legislaţia n'are, cu alte cuvinte, un caracter *premiativ*, ci numai unul *punitiv*. Întreaga

noastră orânduire socială este, apoi, astfel întocmită, iar structura moralei de aşa natură, încât virtutea nu-i răsplătită cum trebue, ba adesea chiar înfruntată, pe când viţiul rămâne de cele mai multe ori nesancţionat, iar în multe cazuri chiar aduce câştig. Este constatarea care a condus pe filosoful Kant să postuleze existenţa unei vieţi viitoare, unde un judecător absolut drept să restabilească raportul just dintre faptă şi sancţiune.

De bună seamă, date fiind condiţiunile inerent imperfecte ale omenirii şi vieţii pământeşti, în vieaţa prezentă nu se va putea niciodată realiza o perfectă corespondenţă între virtute şi fericire, între viţiu şi pedeapsă. Totuşi, măcar pentru folosul pedagogic, pe care l-ar avea şi atât cât omeneşte este posibil, se impune ca virtutea să fie dată la iveală şi încurajată. Metoda negativă de înfierare a viţiului trebue întregită cu una pozitivă de susţinere a virtuţii.

Conştientă de eficacitatea pedagogică a unei asemenea metode, Academia Română a primit acum câţiva ani, legatul pentru înfiinţarea unui premiu de virtute. Este prea puţin însă faţă de ceea ce ar trebui să fie; e totuşi un început îmbucurător.

Anul acesta, premiul de virtute *Mavrogeni* de 100.000 lei s'a hotărît să fie acordat tânărului *Mihail Burcea*, din comuna suburbană Tudor Vladimirescu, lucrător în atelierul de aviaţie al Armatei.

Raportorul comisiunii, preotul academician Niculae M. Popescu, arată în ce stă vrednicia premiantului. După ce şi-a pierdut amândoi părinţii şi încă doi fraţi, unul după altul, a rămas singur să îngrijească de alţii patru fraţi mai mici. De şi numai în vârstă de 19 ani, câştigă prin muncă neobosită existenţa sa şi a întregii familii. Micuţilor săi fraţi nu le procură numai hrana şi îmbrăcămintea, dar şi întreţinerea la diferite şcoale practice, spre a-i face pe viitor în stare să-şi câştige singuri existenţa prin muncă cinstită. După mărturia vecinilor şi şefilor lui, acest mic erou moral n'are niciuna din apucăturile camarazilor săi de vârstă şi de cartier: nu bea, nu fumează, nu-i scandalagiu, ci este harnic, cinstit şi altruist.

Cazul acesta este înduioşător şi reconfortant. El constitue în acelaşi timp o mustrare usturătoare pentru mulţi din bogaţii noştri, care, din pricina lăcomiei şi a lipsei de iubire, fie că se ferese să aibe copii, fie că, atunci când îi au, îi lipsesc de cuvenita grijă părintească, sau, în sfârşit, se vaetă într'una de criză.

Răsplătirea acestui erou moral poate fi un îndemn şi o încurajare pentru atâţi virtuoşi, dar neştiuţi, a căror viaţă se consumă ca o neîncetată jertfă în slujba aproapelui. Dată fiind incom-

parabila valoare educativă a premiului de virtute, ar fi bine ca toate instituțiile să-l adopte și să-l decearnă cât mai des.

Ce-ar fi dacă fiecare instituție, de stat sau particulară, ar introduce frumosul obiceiu de a institui un premiu de virtute pentru cel mai destoinic și mai cinstit funcționar, premiu ce s'ar acorda în fiecare an într'un cadru solemn și festiv?

S'ar produce fără 'ndoială un stimulent și o încurajare a tuturor virtuților, adormite sau paralizate din pricina sistemului actual de avansare, bazat mai mult pe criteriul vechimii în grad, decât pe acela al meritelor morale. În acest chip, s'ar promova elitele, pe care se reazemă toată nădeidea de mai bine a unui neam.

CONSTANTIN C. PAVEL

INSTITUTUL BIBLIC

CTITORIA DE CULTURĂ A Î. P. S. PATRIARH

1. *Prezentare.* Cine intră astăzi, neprevenit, in Palatul Sfântului Sinod din curtea mânăstirii Antim, este izbit de un lucru neobișnuit: călugări, preoți, civili, militari forfotesc pe sălile din dreapta, depe care se aud sgomote ritmice și țăcănit de dactilografie, conversații cu întrebări și răspunsuri scurte despre cărți, icoane, cruciulițe, potire, candele, și altele de felul acesta, ordine de serviciu cu adrese, note de comandă, foi de expediție, colete, lăzi, etc. Ușile încăperilor ce dau în aceste săli se închid și se deschid neîncetat, iar în dosul lor se poate simți svonul plăcut al unei munci înfrigurate. Este un lucru nou această viață de muncă pe sălile Sf. Sinod; dar ceeace izbăvește în chip și mai neobișnuit în acest lăcaș, cufundat altădată într'o tăcere și liniște desăvârșită în timpul vacanțelor dintre sesiunile Sf. Sinod, este zumzetul motoarelor și uruitul roților, ce vine din subsol. În catacombele acestui Palat, pe care nimeni nu le-a turburat până la acest fapt, viața cea mai intensă, viața de muncă și de creație și-a așezat uneltele ei. În camerele ce dau cu ferestrele in str. Antim, munca își cântă imnul ei de slavă Creatorului, pe roțile mașinilor de presat icoane și cruciulițe, izbind, cu ciocanele lui Vulcan, stanțele cu chipuri de sfinți, de sub greutatea cărora, apar figurile cele mult iubite ale vieții creștine: Mântuitorul, Maica Domnului, Arhanghelii, Sf. Împărați, Sf. Nicolae, Sf. Antonie, Sf. Dumitru, Sf. Paraschiva, Sf. Gheorghe și alții prea bine cunoscuți. Sub năprasnica lor greutate și putere, metalul se taie și se preface, devenind cruce, icoană, medalion. Dar strungul? al cărui vâjâit făurește potirele și cădel-

nițele? Dar ferăstraele în fier și in lemn, care despică în forme potrivite placajul, pe care se vor aplica iconițele minunat executate în fabricile din Germania? Dar periile de lustruit metalul? Dar băile de argintat și aurit? Dar perforatoarele și țăcănitul cleștelor, care taie sârma în toate potrivite? Dar gravura in oțel, menită să dea Sf. Evanghelii îmbrăcămintea în argint sau în email, după felul vechilor modele de la Putna? Este aici o uzină în miniatură, al cărei îndepărtat ecou a răsunat departe, până în linia de front a luptătorilor noștri, ale căror piepturi au fost înzestrate cu cruciulițe și medalioane produse în acest tainic și neștiut subsol.

De dimineața și până seara Palatul este plin de viață și de freamăt. Călugări și frați de mânăstire, alături cu câțiva oameni de specialitate, dau acestei vieți de muncă tăcută, toată energia ființei lor închinată smereniei și ascultării, după pravila călugărească. La cancelarie, la depozit, la expediție, la ateliere, călugării sunt oamenii de nădejde, albinele și furnicile care ostenesc, din zori și până în asfințit, pentru lucrul cel nou în care Biserica și-a pus nădejdea. Unii fac de zor pachetele ce pleacă în diferite colțuri ale țării; alții satisfac cererile celor veniți aici, dându-le obiectele de care au nevoie; alții țin rânduiala socotelilor și urmăresc corespondența și cererile celor din provincie, iar alții, — o! aceștia — lucrează munca cea grea a mașinilor din ateliere, în sgomotul asurzitor al dinamurilor și roților. Mai sunt unii, pe care îi vezi prin Palat sau prin curtea mânăstirii numai la ora mesei și a somnului: sunt librarii, adică cei ce lucrează în libraria teologică din bulevardul Regina Maria, nr. 12.

Depozitari, expeditori, biurocrați, lucrători, mecanici, lemnari, sculptori, cizelari, librari, iată denumirea muncilor pe care, voioși, tăcuți, sârguincioși, le fac acești călugări, conștienți de valoarea acestor munci și denumirea lor înaltă.

Sunt însă puțini și de aceea muncesc fără încetare, nelipsind nici de la îndatoririle lor călugărești.

Mai este un lucru ne mai întâlnit de mult pe aceste locuri: zilnic intră pe poarta ctitoriei lui Antim Ivireanul, căruțe, camioane, trăsuri, mașini, ducând sau aducând: scule, pachete, baloturi, lăzi. În atmosfera de evlavie a mânăstirii, în care se aud cântările celor ce slujesc fără încetare Domnului, tăcerea este sfâșiată de uruitul roților și de încărcatul și descărcatul coletelor.

Un lucru nepotrivit vor spune unii! Și totuși, așa îmi închipui vechile și mult lăudatele tiparnițe, din care au isvodit limba, literatura și cultura românească. Nepotrivit? Poate, pentru concepția

noastră modernă despre viața călugărească, dar plină de înțeles, pentru sensul înalt al călugăriei, care este forma cea mai desăvârșită a muncii pentru preamărirea lui Dumnezeu.

Este totuși și un lucru nepotrivit în acest fapt. Toată această așezare de muncă pentru triumful Bisericii, stă în condiții neîndestulătoare și neprielnice. Totul este aici provizoriu, așteptând o altă așezare mai potrivită pentru desfășurarea acestei munci.

Dar pentru a complecta acest tablou de viață și de muncă, ar fi nevoie să scriu despre inima care bate în acest cuib și despre sufletul care o animă. Acesta este motorul principal. El este viața, el este ritmul, el este întreg acest fapt care se numește: *Institutul biblic*.

2. *Ritm nou.* — Un exemplu poate fi edificator pentru ritmul în care se lucrează la Institut: tabloul unei singure zile este îndestulător. Iată la ora 7 dimineața serviciile și atelierele sunt toate în lucru. Câteva zeci de scrisori noi, sosite încă din ajun, așteaptă rezolvarea, înregistrarea și executarea lor; alte zeci de răspunsuri sau chestiuni din oficiu trebue să plece. Paralel cu acestea se execută comenzile, care zilnic pleacă în colete la poștă sau la gară. În ateliere se lucrează zilnic sute și chiar mii de cruciulițe, iconițe și diferite obiecte bisericești. Din ateliere, ele pornesc spre depozit unde trebuesc din nou numărate, verificate, înregistrate, așezate la locul lor. Dar vânzările zilnice? Dar mandatele care sosesc zilnic? Dar abonamentele la colecția „Isvoarele Ortodoxiei"? Dar cumpărăturile zilnice de materiale? Dar plățile la furnizori? Dar intervențiile la autorități cu neînduratele lor așteptări, întârzieri și reveniri? Dar, însfârșit, întregul cortegiu al înregistrărilor contabile, al verificărilor, al controlului, al decontărilor debitorilor și creditorilor? Cum se pot face toate aceste treburi cu câțiva oameni?

Se înțelege de la sine că cu muncă încordată de dimineața și până seara, cu foarte multă greutate și desigur și cu unele lipsuri, datorite condițiilor în care lucrează.

3. *Organizare.* — Până în anul 1940, Institutul biblic a lucrat sub îndrumarea Consiliului Central Bisericesc, în care timp a publicat Biblia, Noul Testament și o serie de broșuri.

Din Noemvrie 1940, Î. P. S. Patriarh Nicodim a încredințat conducerea Institutului unui delegat al Sf. Sinod, l-a înzestrat cu un nou Statut de organizare și i-a pus în frunte un comitet format din profesori universitari, călugări și preoți. Odată cu aceasta, i-a dat și o organizare nouă, care se poate vedea din Buletinul

Institutului, nr. 1 şi 2, în care comitetul şi-a expus gândurile cu care a pornit la lucru şi planul de activitate.

Astfel, Institutul şi-a împărţit activitatea în trei secţiuni: 1. Editură, 2. Librăria şi 3. Ateliere de obiecte bisericeşti. O tipografie proprie este gândul cel mai apropiat al Institutului.

Conducerea şi directivele sunt încredinţate delegatului Sf. Sinod, ajutat de Comitetul de Administraţie, iar serviciile şi execuţia sunt date în seama unui administrator, ajutat de câţiva funcţionari de carieră şi de personalul secţiilor format din călugări şi fraţi.

Cele trei posturi de funcţionari prevăzute în bugetul Ministerului de Culte sunt cu totul neîndestulătoare, mai ales că pe fiecare zi activitatea creşte, iar cererile sunt tot mai numeroase.

4. *Rezultate.* — Cu toată lipsa de personal şi mai ales, cu toată lipsa de mijloace materiale, Institutul a atins totuşi rezultate excepţionale. Începând cu un milion şi jumătate lei împrumut şi sprijinit de Consiliul Central Bisericesc prin acordarea a două milioane lei din fondurile date de Ministerul Cultelor în acest scop, astăzi, după un an şi câteva luni, Institutul are o avere în maşini, materiale şi produse proprii în valoare de aproape 10 milioane.

Activitatea secţiilor se înfăţişează astfel:

A. *Editura.* S'au tipărit în editura Institutului următoarele cărţi:

1. *Noul Testament* legat în pânză în	50.000	exemplare.
2. *Carte de Rugăciuni,* idem, în	200.000	„
3. *Catehismul ortodox,* de Î. P. S. Irineu Mihălcescu, în	30.000	„
4. *Prohodul Domnului,* o adevărată podoabă a cultului, în	100.000	„
5. *Pagini alese din Sf. Părinţi,* apărute până acum în 16 broşuri a câte 20.000 exemplare fiecare, traduse de Preotul D. Fecioru, în total un număr de	320.000	„
6. *Credinţă şi Patrie,* predici pentru copii de Preotul D. Roman, în	10.000	„
7. *Despre Post,* de Preotul I. Gafton, în . .	10.000	„
8. *Viaţa şi faptele părintelui Grigore Dascălul mitropolitul Ţării Româneşti,* de Preotul Niculae M. Popescu, în	5.000	„

Sub tipar:

1. 14 broşuri ale I. P. S. Patriarh Nicodim, în câte 10.000 exemplare, în total . . .	140.000	„

2. *Chipuri de preoţi adormiţi întru Domnul*,
de Preotul Niculae M. Popescu . . . 8.000 exemplare

Cărţi în comision: În afară de tipăriturile sale proprii, Institutul a luat în comision lucrările a diferiţi autori, potrivite scopurilor sale, pe care le răspândeşte prin colportori, prin bazarele înfiinţate pe lângă parohii, prin librăria sa proprie şi prin diferite librării şi edituri cu care este în legătură. În felul acesta a reuşit să înlesnească foarte mult circulaţia cărţii religioase şi morale, ajungând să epuizeze vechi stocuri de cărţi existente la diverse edituri.

B. *Librăria* a devenit un centru căutat de teologi, preoţi, studenţi, public. Zilnic este cercetată de zeci de persoane, iar comenzile pe care le primeşte zilnic din provincie sunt tot mai numeroase. Greutăţile de aprovizionare şi de lucru îi stânjenesc însă o repede şi înfloritoare desvoltare. Volumul vânzărilor ei se poate socoti anual la 2-3 milioane.

C. *Atelierele de obiecte bisericeşti* este temelia veniturilor Institutului. Mii de cruciuliţe şi de iconiţe se vând zilnic sau se expediază în provincie. Cererile sunt tot mai mari, iar puterile sale sunt aproape neîndestulătoare pentru a le satisface.

5. *Institutul biblic şi clerul*. — Este de la sine înţeles că Institutul Biblic se adresează în primul rând preoţilor. Lucrarea acestuia nu se poate concepe fără sprijinul lor. Între preot şi Institut este o legătură organică: unul se sprijină pe celălalt, de aceea legătura dintre ei trebue să fie cât mai strânsă. Preoţii care au înfiinţat bazare pe lângă bisericile lor, cunosc acest lucru şi-l mărturisesc. Chipurile acestei legături sunt următoarele:

a) *Ţel comun*. În lupta pe care biserica trebue s'o ducă pentru impunerea adevărurilor sale religioase şi morale ca temelii de viaţă individuală şi socială, preotul şi Institutul se găsesc strâns uniţi.

b) *Reciprocitate de servicii*. Institutul îi pune la îndemână armele de luptă, iar preotul îi oferă concursul său pentru răspândirea în popor a produselor sale.

c) *Schimb de puteri*. Institutul îi sporeşte preotului puterea spirituală prin literatura şi obiectele sfinte pe care i le dă, iar preotul îi sporeşte prestigiul şi forţa materială cu care luptă.

d) *Întărirea ortodoxiei*. Prin această colaborare ortodoxia, pe nedrept învinuită de lâncezire, îşi sporeşte puterile, devenind activă şi vie. O preoţime ortodoxă activă şi un institut biblic puternic, sunt condiţii noi şi indispensabile pentru întărirea ortodoxiei.

e) *Colaborarea cu eparhiile*. Ca unităţi administrative în sânul

bisericii, eparhiile au un mare rol în desvoltarea activității Institutului. Ele pot stabili cu institutul forme de colaborare, care să ducă la o sprijinire reciprocă. Sunt lucruri pe care nu le poate face Institutul, după cum sunt altele pe care nu le pot face eparhiile. Un spirit de colaborare va duce la umplerea multor goluri.

f) *Mânăstirile* pot intra într'un schimb de legături cu Institutul devenind focare și centre de intensă activitate pentru lucrul duhovnicesc. Bazarele lor pot fi, prin sprijinul Institutului, adevărate expoziții de literatură și artă bisericească pentru pelerinii lor.

6. *Chipul viitor al Institutului.* Nu putem să ne stăpânim sentimentul înviorător la gândul că acest institut va putea deveni o înaltă instituție de cultură și propagandă religioasă a Bisericii ortodoxe. Nădejdile puse în el și așteptările încolțite de atâta vreme sunt pe punctul de a se înfăptui.

Sunt sigur că Institutul biblic va deveni o mândrie a ortodoxiei. Cu o singură condițiune: să fie sprijinit cu tot sufletul de cei pe care îi slujește.

ȘTEFAN CÂRSTOIU

Râvnă misionară. — Din raportul general făcut de secția culturală a Arhiepiscopiei București pe anul 1941, aflăm în anexa 9, că s'au răspândit prin mijlocirea celor 20 protopopiate, un număr de 103.770 broșuri. Dar ceiace este mai vrednic de laudă este faptul că o treime din ele, adică 34.520 broșuri, au fost răspândite numai de către protopopiatul circ. IV Prahova-Vălenii de Munte. Prin urmare, un protopop harnic ajutat de râvna a 70 de preoți au putut face la olaltă a treia parte din treaba pe care au împlinit-o ceilalți protopopi ai eparhiei ajutați de aproape 1600 preoți. Și nu ne sfiim să spunem că dacă fiecare protopop ar fi fost încălzit de același zel misionar și ar fi lucrat după pilda părintelui protopop *Gh. Iliescu de la Vălenii de Munte*, atunci în loc de 103.000 broșuri, Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor ar fi avut putința să răspândească printre credincioși cel puțin 700.000 broșuri, pentru hrana și zidirea lor duhovnicească.

Nădăjduim însă că în cursul acestui an se vor sili toți ca să nu rămână mai prejos unul decât altul în răspândirea broșurilor, mai ales că între toți va trebui să fie o adevărată întrecere.

Lupta împotriva înjurăturilor. — Un comunicat al Prefecturii Poliției Capitalei anunță că în interesul moralei publice și in scopul respectării legilor țării vor fi aspru pedepsiți toți aceia care se fac

vinovaţi de înjurături în auzul lumii, precum şi cei care încărcând peste măsură căruţele, bat animalele de povară.

Fără indoială că injurăturile sunt o foarte urită deprindere. Sunt obiceiuri imprumutate de la streini şi care trebue să piară, căci firea Românului nostru, aşa cum ni se înfăţişează ea în literatura populară, în cântece şi proverbe, dovedeşte o cuminţenie şi o omenie altoite pe un sănătos simţ moral. Prin urmare inlăturarea ticălosului nărav al înjurăturii, acolo unde se păstrează incă, este în deosebi un lucru de bună creştere, sau cum am zice, de educaţie. Iar cei chemaţi să lupte împotriva ei sunt învăţătorii şi preoţii, adică *şcoala şi biserica*. Cei dintâi prin sfaturi în şcoală şi la şezători culturale, iar ceilalţi prin predici şi îndemnuri în biserică sau la spovedanie, pot arăta cât de mult înjoseşte pe un om înjurătura şi ce pildă rea sunt pentru copii cuvintele murdare şi batjocorirea lucrurilor sfinte, auzite de la mai marii lor.

Socotim că printr'o lucrare chibzuită desfăşurată la sate şi la oraşe se poate înfrâna urîtul păcat al înjurăturilor. Dar dacă sfatul şi îndemnul bun nu poate avea sorţi de izbândă, acolo unde se dovedeşte rea voinţă şi îndărătnicie, hotărîrea autorităţii de Stat este bine venită, ca prin pedepse strajnice, adică amendă şi închisoare, să înlăture deprinderile neîngăduite de legile moralei şi ale bunului simţ.

Diac. Gh. I. Moisescu

CRONICA EXTERNĂ

CROAȚIA

Recunoașterea bisericii ortodoxe croate. — Un decret lege al Poglavnicului Ante Pavelici, din 3 Aprilie a. c., a hotărît înființarea bisericii ortodoxe a noului stat croat.

După cum se știe, îndată după intemeierea statului croat, in Aprilie anul trecut, toate bisericile ortodoxe au fost închise, subt învinuirea că urmăreau — așa cum a afirmat Poglavnicul în sobor—, scopuri politice potrivnice intereselor noului stat. Însă după o chibzuială de aproape un an, d. Ante Pavelici a ajuns la convingerea că nu poate fi lăsată fără biserică o populație de peste un milion și jumătate suflete.

Hotărîrea guvernului croat pentru redeschiderea lăcașurilor de închinăciune ortodoxe, a fost primită cu mare bucurie sufletească de către credincioși și ea a pricinuit cea mai bună împăcare în toate straturile poporului, fiind socotită drept o nouă dovadă a grijei pe care o poartă Poglavnicul.

Singura critică ce se mai aude este că dacă măsura ar fi fost luată mai de mult, ea ar fi putut scăpa viața multor oameni, a căror singură vină era numai credința lor ortodoxă.

Dar iată că Dumnezeu a ajutat ca să fie îndepărtată și această grea opreliște și nădăjduim că pe viitor și supușii ortodocși vor ajuta la întărirea și propășirea noului stat croat, în care își au deacum și ei biserica lor.

G. I. M.

Inființarea și organizarea bisericii ortodoxe croate. — Revista Църковенъ вестникъ, nr. 16. din 17 Aprilie a. c., a publicat o telegramă din Zagreb, capitala noului stat național croat, prin care dă unele relații despre înființarea și organizarea bisericii autocefale ortodoxe croate.

Potrivit canoanelor bisericii ortodoxe, la constituirea noii biserici autocefale ortodoxe croate a contribuit noua ordine politică, care s'a așezat în această parte a Peninsulei Balcanice după prăbușirea fostului stat jugoslav. În urma războiului din Aprilie 1941 dintre Germania și Jugoslâvia, care devenise un instrument al bolșevismului militant și al iudaismului plutocrat, poporul croat și-a

găsit prilejul nimerit al îndeplinirii năzuințelor sale naționale istorice și s'a despărțit de poporul sârb, constituindu-și un stat național independent subt conducerea marelui naționalist dr. Ante Pavelici, fruntașul partidului naționalist croat al ustașilor. După organizarea administrativă, economică și militară a noului stat croat, s'a pășit și la organizarea lui pe teren cultural-spiritual. O bună parte din populația Croației este de religie romano-catolică. Populația ortodoxă făcea parte din Biserica ortodoxă sârbă, dar care, în urma schimbărilor politice, nu mai era în stare să-și exercite în chip pașnic jurisdicțiunea asupra eparhiilor croate. Iată de ce, pentru reglementarea vieții religioase-bisericești a populației ortodoxe din statul croat, Poglavnicul a dat în ziua de 3 Aprilie a. c. un decret, prin care se înființează în teritoriul statului croat o „Biserică ortodoxă autocefală croată". Decretul a intrat în vigoare în ziua promulgării lui. Trei zile mai târziu — sărbătoarea sf. Paști — populația ortodoxă și-a arătat mulțumirea și bucuria pentru îndeplinirea acestui act istoric, umplând bisericile ortodoxe, în care se săvârșea sfânta liturghie după ritul ortodox.

O telegramă, tot din Zagreb, anunță că în ziua de 9 Aprilie a. c., Poglavnicul a primit Sinodul nouei înființate biserici ortodoxe, care și-a arătat mulțumirea către conducătorul statului pentru înființarea bisericii ortodoxe autocefale croate, discutând totodată diferite chestiuni în legătură cu organizarea noii biserici croate.

S. S.

Organizarea Patriarhatului ortodox croat. — Sub titlul de „Încă o nouă biserică ortodoxă cu conducere patriarhală", revista bulgară Църковенъ вестникъ (nr. 24, din 12 Iunie a. c.) a prezintat câteva informații sumare cu privire la organizarea bisericii ortodoxe croate și ridicarea ei la rangul de patriarhat.

Astfel, în ziua de 5 Iunie a. c., Poglavnicul a semnat noua lege de organizare a bisericii ortodoxe croate, pentru care sunt obligatorii dogmele și canoanele bisericii ortodoxe răsăritene. Potrivit acestei legi, în fruntea bisericii stă un patriarh, care este în acelaşi timp și mitropolit de Zagreb. Se înființează patru eparhii cu reședințe la: Zagreb, Brod, Petrovaț și Seraievo. Patriarhul, mitropoliții și preoții sunt funcționari de stat și depun jurământ Poglavnicului. Întreaga biserică, având ca limba bisericească oficială pe cea croată, este întreținută de Statul croat. Jurisdicțiunea acțiunilor de divorț sunt de competința bisericii. Patriarhul și mitropoliții sunt aleși. Numai primul patriarh și cei dintâi mitropoliți vor fi numiți de către Poglavnic.

Ca prim patriarh al Bisericii ortodoxe autocefale croate şi ca mitropolit de Zagreb, Poglavnicul a numit pe fostul episcop rus Ermogen de Ecaterinoslav, a cărui înscăunare a avut loc Duminică 7 Iunie 1942 cu un alaiu deosebit.

Cu înfiinţarea Patriarhatului croat, în Biserica ortodoxă se află acum opt biserici autocefale având rangul de patriarhat.

S. S.

GRECIA

Autonomia Sf. Munte rămâne neatinsă. — De curând, câteva ziare europene au răspândit ştirea, că Guvernul grec plănueşte schimbarea statutului republicii monahale din muntele Atos. Cu acest prilej ziarul *Donauzeitung*, care apare în limba germană la Belgrad, a publicat următoarea telegramă din Atena: „De la Preşedenţia consiliului de miniştri se anunţă în mod oficial, că asemenea proecte sunt lipsite de orice realitate. Atosul, în conformitate cu statutul care este astăzi în rigoare, este supus direct Ministerului afacerilor externe al Greciei; întrucât acum nu mai există acest minister, el este supus direct Preşedenţiei consiliului de miniştri" (Църковенъ вестникъ, nr. 13 (1942).

S. S.

SERBIA

Apelul Sinodului către poporul sârb pentru supunere şi linişte. Oficiosul Bisericii ortodoxe sârbe Гласникъ (din 14 Martie a. c.) publică trei epistole pastorale, pe care Sinodul al arhiereilor Bisericii ortodoxe sârbe le-a trimis încă din vara trecută către preoţimea şi poporul sârbesc.

În cea dintâiu se arată că patru episcopi: Irineu Baciki, Emilian al Timocului, Ioan al Nişului şi Nectarie Zvornicico-Tuzlanki), membrii ordinari ai Sinodului arhiereilor, au vizitat în ziua de 8 Iulie 1941 pe Patriarhul Gavrilo, care este stabilit în mânăstirea Racoviţa şi nu mai poate să exercite funcţiunile sale.

După această vizită episcopii au convocat adunarea arhiereilor în care după ce a fost arătată dorinţa autorităţilor germane de ocupaţie să se păstreze cât este posibil unitatea Bisericii ortodoxe sârbe şi având în vedere, că potrivit cu Statutul acestei biserici, patriarhul, în cazul când este împiedicat să-şi exercite funcţiunile sale, are ca locţiitor pe acela dintre membrii Sinodului, care are cea mai mare vechime a hirotoniei, au deschis şedinţele Sinodului. In cea dintâiu şedinţă s'a hotărât să se trimeată următoarea pastorală către preoţime şi popor:

„Sfânta Biserică ortodoxă sârbă, care niciodată nu s'a despărțit de soarta poporului său, duce și in zilele noastre soarta lui grea, care i-a adus multe suferințe și imense sacrificii. Sf. Sinod al arhiereilor cu adâncă durere și fierbinte rugăminte către Domnul își aduce aminte de toți fii Bisericii ortodoxe sârbe, cari au avut de indurat suferințe, de fiii și slujitorii ei, cari și-au pierdut viața. Sfântul Sinod va face totul, ceeace ar putea să imblânzească soarta cucernicei preoțimi, a monahismului și a poporului credincios și se va strădui cu tot ce este posibil, ca sf. Biserică să-i propovăduiască fără piedică cuvântul lui Dumnezeu, să-i transmită harul lui dumnezeesc și să-l conducă pe calea mântuirei veșnice.

În grija sa pentru soarta poporului sârb și convins, că sf. Biserică sârbă va putea și mai departe să-și indeplinească misiunea in eparhiile sale, și că drepturile ei câștigate, împreună cu tradițiile ei, vor fi respectate și păzite și in viitor, Sinodul arhiereilor va indeplini in mod loial legile și ordonanțele autorităților de ocupație și locale și va inrâuri prin organele sale pentru deplina păstrare a ordinei și supunerii.

Sfântul Sinod arhieresc crede necesar să apeleze către intregul popor credincios in aceste vremuri furtunoase, să se ferească mai ales de acele curente, cari se ridică împotriva credinței, a sfintei Biserici și a vieții spirituale, și pot să creieze tulburări, ci să rămână credincios Bisericii ortodoxe, care este in veci și care l-a păzit veacuri întregi".

Pastorala este iscălită de Episcopul Irineu Baciki. (Църковенъ вестникъ, nr. 18 (1942)
S. S.

Organizarea cancelariilor eparhiale ale arhiereilor refugiați. — Sinodul arhiereilor Bisericii ortodoxe sârbe a luat hotărirea să ceară de la arhiereii, cari din cauza împrejurărilor războiului au fost nevoiți să-și părăsească reședințele lor eparhiale, că in interesul obștesc al ocârmuirii bisericești, pentru folosul eparhiilor lor, al preoțimii rămase acolo și al poporului credincios ce se află sub păstorirea lor, să organizeze la Belgrad birourile lor eparhiale in compunere restrânsă și să recheme in slujbă doar numărul necesar dintre funcționarii cancelariilor eparhiale desființate (Църковенъ вестникъ, nr. 10 (1942).
S. S.

SLOVACIA

Comunitățile ortodoxe trecute subt jurisdicția eparhiei germane. Revista Православная Русь, organul frăției ortodoxe de pe lângă mânăstirea „Cuviosul Iov Pociaevski" (Slovacia), că știrea că in

ziua de 22 Noemv. 1941, arhiepiscopul Serafim al Berlinului a vizitat Bratislava şi a luat subt jurisdicţia sa parohiile ortodoxe din Slovacia, numind totodată şi un reprezentant al său în republica Slovaciei.

În timpul sf. Liturghii în biserica ortodoxă din Bratislava, unde era adunată întreaga colonie rusă, arhiepiscopul Serafim a arătat într'o cuvântare, însemnătatea vremurilor în care trăim şi trebuinţa pentru fiecare ca să-şi întărească credinţa faţă de biserica ortodoxă. „Aceasta este garanţia renaşterii spirituale a poporului nostru. Acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, prin mâinile armatei eroice germane se înfăptueşte nimicirea bolşevismului, dar nu şi renaşterea poporului rus. Această renaştere nu pot s'o înfăptuiască oamenii din afară. Ea va depinde de voi, şi nu atât cea politică, pentru care nu se vor prezenta posibilităţi aşa de curând, ci înainte de toate renaşterea spirituală-morală, iar acest lucru s'ar putea înfăptui numai subt umbra sfintei biserici ortodoxe. Să nu credeţi când vi s'ar spune că poporul rus este lipsit de credinţă. Nu. Este lipsit de credinţă, poate o parte din tineretul nefericit, educat cu totul de autoritatea ateistă, dar ceilalţi, toţi, au rămas aceiaşi ruşi curaţi şi buni la inimă, gata să primească lumina credinţii în sufletul lor. Voi toţi şi fiecare dintre voi trebue să poarte în sine această lumină a credinţii. Preoţi, ingineri, medici, surori de caritate, profesoare sau studenţi toţi trebue înainte de toate să purtaţi această credinţă. Să nu vă gândiţi că aceasta este o obligaţie nu mai pentru preoţi, călugări sau misionari. Nu, fapta aceasta, poate, este mai nimerit s'o îndepliniţi voi decât preoţii, căci bolşevicii din Rusia în decursul a 24 ani au spus Ruşilor, că preoţii sunt speculanţi şi de aceea faţă de preoţi la început ar putea să se vadă neîncredere; dar dacă voi, misionarii neprofesionişti, începeţi să vorbiţi despre credinţă, cuvântul vostru fără îndoială va fi mai roditor".

În acest chip a vorbit arhiepiscopul Serafim şi la alte conferinţe, iar cuvântul său a adus celor de faţă bucurie şi hotărîre ca să lucreze pe ogorul sfânt pentru renaşterea sufletului poporului rus (Църковенъ вестникъ, nr. 47, (1941). *S. S.*

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ
din streinătate

Pastorala Arhiepiscopului Serafim pentru războiul împotriva bolşevismului. — Arhiepiscopul Serafim al Berlinului şi Germaniei a trimes credincioşilor ortodocşi din eparhia sa următoarea pastorală:

„Iubiţi întru Hristos fraţi şi surori.

Sabia răzbunătoare a dreptăţii dumnezeeşti s'a năpustit asupra puterii sovietice şi a susţinătorilor şi prietenilor ei.

Führerul poporului german a chemat armata sa victorioasă la o nouă luptă, la aceea luptă, pe care noi o dorim de mult; la războiul sfânt împotriva luptătorilor contra lui Dumnezeu, împotriva incediatorilor și asupritorilor, cari s'au așezat în Kremlinul moscovit și răspândesc, din această veche clădire sfântă, otrava bolșevismului, care desface toate temeliile religioase, spirituale morale, culturale și juridice ale vieții naționale, sociale și familiare. Într'adevăr, a început o nouă cruciadă în numele mântuirii popoarelor de puterea anticreștină.

Multă vreme, mai bine de 20 de ani de suferință, noi am așteptat această zi. Ca dușmani neînduplecați ai bolșevismului, noi am găsit aici în Occident simpatizanți convinși, oameni, care ne compătimesc, dar, vai! deseori am întâlnit și indiferență, neînțelegere, orbire spirituală; nu rareori chiar bolșevizanți deschiși. Mulți dintre voi ați fost umpluți fie de speranță inspirată, fie de suferința desnădejdei, fie de mizerabilă deziluzie, și câteodată și de disperare fără lumină, dar totuși cea mai mare parte dintre voi ați fost convinși, că în curând sau mai târziu va veni ziua răsplătirii.

În sfârșit, credința noastră s'a îndreptățit. S'a împlinit făgăduiala divină: „Cine are nădejde în mine nu se va rușina" (Ps. 49, 29). Domnul a auzit rugăciunile voastre neîncetate pentru eliberarea iubitei, batjocoritei și sângeratei patrii de puterea demonică a ateilor. Se apropie ziua detronării dușmanilor voștri cei mai răi, ziua victoriei asupra nelegiuirii și a triumfului adevărului și a dreptății divine. Golgota Bisericii lui Hristos și a poporului vostru mult încercat, încetează. A răsărit soarele dimineții pascale pentru toți care timp de ani îndelungați au răbdat suferințe trupești și morale, chinuri, muncă silnică de robi, nedreptate, mizerie, foamete, batjocora celor sfinte ale inimii și alte suferințe și lipsuri fără măsură.

În nota Guvernului german, înaintată guvernului sovietic este scris: „Guvernul sovietic din Moscova n'a urmat vocea poporului rus, care în mod cinstit dorea să trăiască în pace și prietenie cu poporul german". Cu alte cuvinte, armata germană luptă nu contra poporului vostru, ci numai împotriva acelei puteri, care a deschis prigonirea împotriva Bisericii și a credinții, care a profanat, a distrus și a nimicit cele sfinte ale voastre, care a făcut patria voastră de râsul tuturor popoarelor; a otrăvit sufletul poporului cu propaganda sa diabolică antireligioasă și comunistă, și caută la urma urmei să prefacă întreagă omenire în Golgotă, catargă și împărăție de robi. Aztăzi sfânta noastră Biserică, întreaga Europa, patria

voastră, neamul vostru şi chiar fiecare din voi a păşit pragul unei noui perioade din istorie.

În această zi de răspundere, când se hotăreşte soarta acelor lucruri sfinte, cari vă sunt dragi mai mult decât orice — Biserică şi Patrie, Domnul Atotţiitorul şi Judecătorul pământului, Domnul, râvnitorul de credinţă şi dreptate, Dumnezeu apărătorul celor in suferinţă şi prigoană, Dumnezeu ajutorul şi ocrotirea tuturor cari luptă pentru fapta sfântă şi dreaptă, vă cheamă şi pe voi să luaţi parte la lupta cea hotăritoare. Astăzi mai mult decât oricând nepăsarea este trădare; neparticiparea — predare, iar inactivitatea — contravenţie.

Prin gura aceluia, care cu nădejdea in ajutorul divin chiamă armată germană la o nouă luptă şi la victorii noui, Dumnezeu, Biserica şi Patria vă chiamă şi pe voi.

Pentru aceasta in calitate de prim ierarh al Bisericii ortodoxe din Germania, eu mă adresez către voi cu chemarea:

Luaţi parte la noua luptă, deoarece această luptă este şi a voastră, este continuarea luptei pe care voi aţi început-o în 1917. dar, vai! s'a terminat în chip tragic, mai ales din cauza trădării foştilor voştri aliaţi şi cari în zilele noastre au ridicat armele împotriva poporului german.

Fiecare dintre voi poate să-şi găsească locul pe noul front antibolşevic. Fiecare poate să şi depună puterile, pentru a contribui la răsturnarea apropiată a puterii sovietice şi la eliberarea Rusiei de dictatura roşie. Căutaţi-vă locul pe noul câmp al luptei şi al slujbei pentru patrie.

Folosiţi orice posibilitate, pentruca să transformaţi convingerea voastră antibolşevică şi dragostea voastră către pământul natal într'un act eroic de sacrificiu.

Cu abnegaţie luaţi parte in fapta sfântă a ajutorului jertfelor războiului. Prin daruri bogate la Crucea Roşie contribuiţi pentru uşurarea suferinţelor răniţilor şi mutilaţilor, căci soldaţii eroi ai armatei germane işi varsă sângele şi pentru mântuirea fraţilor şi surorilor voastre.

Întăriţi rugăciunile voastre către Dumnezeu, căruia Führerul poporului german i-a încredinţat armata sa.

În sfârşit, deşteptaţi conştiinţa şi autoconştiinţa naţională in toţi, cari încă stau la o parte de progresul general, la toţi nepăsătorii, nehotăriţii, care incă nu sunt pătrunşi de conştiinţa datoriei lor creştine şi naţionale. Iar pe toţi demoralizatorii să-i izgoniţi din mijlocul vostru.

„Mântuirea tuturora", despre care *Adolf Hitler* vorbeşte în apelul său către poporul german, este şi mântuirea voastră, împlinirea scopurilor şi speranţelor voastre îndelungate.

A sosit bătălia cea din urmă şi hotăritoare.

Să binecuvinteze Domnul noua faptă războinică a tuturor luptătorilor antibolşevici şi să le dea victorie şi tărie asupra duşmanilor.

Să lumineze inimile voastre cu nădejdea nouă şi să deştepte în voi credinţă, bărbăţie şi sacrificiu.

Dumnezeu şi Domnul martirilor, asceţilor, eroilor şi învingătorilor poporului nostru mult încercat, Dumnezeul strămoşilor noştri binecinstitori, Dumnezeu care ne-a învrednicit să vedem zorile eliberării Patriei noastre, să fie cu voi cu toţi. Amin". *S. S.*

Moartea spirituală a Rusiei pravoslavnice. — Revista Православцая Русь, organul naţional bisericesc al mişcării ortodoxe ruse de peste hotare, după ce examinează intr'un articol de fond situaţia actuală a ţinuturilor ruseşti, subliniază că moartea spirituală este mai gravă decât cea fizică „Axioma aceasta — scrie revista — este verosimilă nu numai în ceeace priveşte individul aparte, ci şi poporul întreg. Mai bine este să pierdem independenţa noastră politică, decât să lăsăm să piară sufletul nostru naţional". Iar după ce aminteşte faptul, că Rusia a existat, a progresat şi a strălucit chiar timpurile, când nu era un stat independent (pe vremea stăpânirii tătarilor), revista continuă mai departe : „Deaceea şi în vremea noastră, oricât ar fi de dureros luând cunoştinţă din presa germană despre proectele de a se anexa la teritoriul Reichului german teritoriile până la Nipru, chiar şi dincolo de acest râu, dacă lucrul acesta ar fi preţul eliberării Rusiei de bolşevismul ateist, faptul acesta încă nu este atât de sperietor. Să ţinem minte, că pentru Rusia nu poate exista o stăpânire mai rea decât stăpânirea iudeo-bolşevică. Dacă această stăpânire se va statornici încă numai zece ani, chipul poporului rus se va schimba cu totul. Chiar până astăzi bolşevicii au izbutit să desfiinţeze în masă pe cei mai buni reprezentanti ai generaţiei vechi şi să transforme tineretul în aşa fel, încât majoritatea popoarelor cari locuesc pe teritoriul rusesc au recunoscut stăpânirea ateistă sovietică. Astăzi desigur, încă n'a pierit totul. Mai există cine să purifice din capetele noii generaţii sovietice noroiul ateist al comunismului. Dar dacă stăpânirea satanică va dura încă zece sau mai mulţi ani, pieirea spirituală a poporului rus va fi de neînlăturat şi

decisivă. Iată dece, convingerea noastră fermă este, că acela, care se consideră creştin ortodox, n'ar îndrăzni şi n'ar putea să dorească victoria slujitorilor ateilor: Timoşenco, Jucovski, Voroşilov ş. a., căci în spatele lor stă chipul murdar şi turbat al iudeo-comunismului.

Da, este dureros, că o parte considerabilă din poporul rus nu va putea respira pe faţă, cu piept liber, iar viaţa sub stăpânirea străină poate să nu fie uşoară. Dar poporul rus a fost timp de 250 ani sub stăpânirea Tătarilor şi n'a pierit: Sârbii şi Bulgarii au stat timp de 450 ani sub stăpânirea Turcilor şi şi-au păstrat chipul lor naţional. De şi trupul a fost lovit, sufletul naţional a rămas viu". (Църковенъ Вестникъ, nr. 7 (1942).

S. S

PARTEA OFICIALĂ

CONSILIUL CENTRAL BISERICESC

Definitivări de funcţionari. — Prin decizia I. P. S. Patriarh, nr. 7868 din 1941, următorii funcţionari din cancelaria Consiliului Central Bisericesc şi a Eforiei Bisericii Ortodoxe Române, au fost definitivaţi în posturile ce ocupă şi la datele menţionate în dreptul fiecăruia, în conformitate cu dispoziţiunile art. 77 lit. a din Codul funcţionarilor publici.

1. Theodor Gobjilă,	impegat	cu 2 gr.	pe data de	1 Apr. 1941
2. Diaconul Paul Popescu	"	" 3 "	" " "	1 Iulie 1941
3. Preotul Gh. Tomescu	"	" 3 "	" " "	1 Aug. 1941
4. Gh. Gh. Ionescu	şef de birou	1 "	" " "	1 Nov. 1941

* * *

Prin decizia I. P. S. Patriarh, nr. 3757, din 1942, Diaconul Gheorghe Mănărcescu, impegat cu 2 gradaţii în cancelaria Institutului Biblic şi de Misiune, a fost definitivat pe data de 1 Ianuarie 1942, în postul ce ocupă, în conformitate cu acelaşi articol.

Manuscrisele, cărţile şi periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod,** Str. Antim 29, Bucureşti V, cu menţiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română.*

ABONAMENTUL

În Ţară:		**În Streinătate:**	
Pe an	300 lei	Pe an	600 lei
Un număr	60 lei	Un număr	120 lei

Abonamentele, precum şi toate cele ce privesc Administraţia, se trimit pe adresa: **Consiliul Central Bisericesc,** Str. Maria Rosetti, 63, Bucureşti III, cu menţiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română.*

In Bucureşti, revista se poate cumpăra de la Librăria teologică a Institutului Biblic, Bulevardul Maria nr. 12.